F. Zuliani - Gibellini

ZULIANI - GIBELLINI, Francesco

DE APOPLEXIA

PRÆSERTIM NERVEA

COMMENTARIUS

BRIXIÆ

EXCUDEBANT FRATRES PASINI

SUPERIORIBUS ANNUENTIBUS

M. DCC. LXXXIX.

LECTORI BENEVOLO

S. P. D.

FRANCISCUS ZULIANIUS

MEDICUS BRIXIENSIS.

Queruntur homines passim, apoplexiam in præſentia plus, quam anteactis temporibus ſævire in humanum genus. Hoc autem, quod malo quodam fato non videtur inficiandum, etiam Medici quidam haud parvi faciendi affirmare non verentur. Quid plura? Nunc apoplexia graſſatur adeo, quibuſdam præſertim locis, ut, nec injuria, viſa ſit epidemica. Quod ſiqui dubitent, an apoplexia vere ſanguinea evaſerit hoc ſæculo crebrior, id de nervoſa negari nequit omnino. Certum enim eſt, magis hac, quam alia ulla

ætate ſuperiore generatim dominari nervorum morbos, inter quos haud raro maximus eſt apoplexia. Quæ quum ita comperiantur ſe habere, haud mihi videor improbandus, ſi quæ ægrotos inviſens, ac ſedulo obſervans, de hoc morbo collegerim, quæque de ſcriptis Auctorum nobilium decepſerim, hoc commentariolo pro meis viribus exponam.

At mihi de nervea quidem apoplexia differenti videbatur haud eſſe incongruum, ſiquid de ſanguinea adderem, deque ſeroſa: de quibus fateor ſane, me dixiſſe plus, quam prius ſtatueram; quum diſquiſitioni meæ neutra præcipue eſſet objecta. Haud tamen pœnitet. Quibuſdam enim proderit forſan, ſi unus, & idem libellus præter illa, quæ ſpeciatim ad nerveam apoplexiam ſpectant, ea quoque exponat, quæ ad cognoſcendam,

curandamque generatim apoplexiam apta ſint.

Quin forte urgeret neceſſitas, in proprio capite quaſdam ſpaſmodicæ apoplexiæ cauſas expoſui. Id tamen ideo præſtiti, quod iſtæ cauſæ diſcriminentur nimis, ac nimis diverſam exigant curationis methodum.

Alicui forte videbor arguendus, quod ſim locutus diffuſius de apoplexia ex vaporibus mephiticis oriente, quum de ipſa diſſeruerint quam diligentiſſime Scriptores plerique. At num in manibus omnium verſantur illorum commentaria?

Inquirebam præterea aliquantulum diligentius de thermarum uſu pro ea paralyſi, quæ apoplexiam excipit quamcumque. Id enim pro aliquibus haud penitus inutile duxi. Poſtremo tandem, ut morem ſigillatim gererem junioribus Me-

dicis, nonnulla ſubdidi de vi electrica, deque ejus adminiſtratione, de quibus in præſens tot, ac tanta diſſerunt Phyſici. Utinam labor meus, quicunque demum ſit, aliquibus auxilietur ita, ut, quantum per me fieri poteſt, mortalium provehat commodum vitamque proferat. Vale.

INDEX

CAPITUM.

APOPLEXIÆ PRÆSERTIM NERVEÆ COMMENTARIUS.

Cap. I.

De Apoplexia in genere.

1. Apoplexiam ſicuti Authores multimodis vocant, ita multimodis quoque definiunt. Arduum quidem eſt morbos haud paucos recta definitione circumſcribere: hæc enim complecti debet præcipua morbi ſymptomata, quibus ille poſſit diſtingui ab aliis morbis, atque dignoſci. At difficile eſt paucis perſtringere apoplexiæ ſymptomata; tum quia multiplicantur nimis & ex varietate cauſarum, & ex diverſitate morbi graduum; tum quia ex iis plura aliorum morbo-

rum assimilantur symptomatibus. Haud ergo mirandum, si ab Authoribus variimode definitur apoplexia.

2. Plures itaque inter definitiones magis illæ videntur congruere, quas tradunt MORGAGNUS, atque SCHROEDERUS. Hic apoplexiam describens asserit esse *resolutionem, sive magnam imminutionem virium nervosarum, quoad mentis universum cum suo corpore commercium, aut quoad omnes fere corporis functiones animales, vitalibus sæpe manifestius perseverantibus* (a). Hæc autem definitio cuilibet apoplexiæ gradui videtur accommodata. MORGAGNO vero apoplexia visa est *intimorum, qui in cerebro fiunt, motuum (cum videlicet movemus, sentimus, cogitamus) subita imminutio, tanta interdum, ut proxime ad cessationem accedat, aut in cessationem continuo transeat* (b); quæ quidem definitio plerisque arridet: alicui tamen difficultatem faciunt tum hujusmodi motus intimi, tum ratio, præcipue vero celeritas summa, qua illi imminuuntur: hanc enim haud satis congruere cre-

(a) Differt. De Apoplexiæ e Præcord. vitiis origine.
(b) De Sedib. & Causis Morb. Epist. II. n. 5.

dunt ei apoplexiæ, quæ lente, ac gradatim ſuccreſcit.

3. Tres interim apoplexiæ gradus obſervarunt Medici. HOFFMANNUS (c) eum vocat maximum gradum, in quo cum ſenſibus, motibuſque animalibus vitales ſimul, omneſque totius corporis actiones uno impetu proſternuntur: medium, qui tollit ſenſuum, motuumque voluntariorum, atque rationis uſum, non autem vitales poſternit actiones: minimus, ait, iiſdem ac ſecundus prodit ſe notis; differt tamen, quod breviori tempore depellatur. Alii vero tertium hunc ſtatuunt gradum quando ægri procidunt motu voluntario ex parte abolito, ſenſibus tamen vel omnibus adhuc integris, vel ſaltem quibuſdam tantum amiſſis.

4. Cauſæ efficientes eam, quam cum SCHROEDERO innuimus ſupra, reſolutionem, imminutionemve virium nervoſarum &c., plures eſſe poſſunt; internæ ex parte, ex parte externæ: ſenſibiles ex parte, ex parte inſenſibiles, quaſque tantum aſſequi poſſumus conjectando.

(c) Med. Rat. Syſt. Tom. IV. Part. IV. Cap. I.

5. Senſibiles inter offerunt ſe ſe ſanguis, & ſerum, quum cerebrum occupant, uti plerumque oſtendit cadaverum ſectio: conſulto enim externas cauſas hic omitto violentas, aliaſque internas, uti abceſſus, tumoreſque varii generis cerebrum, cerebellum, medullamve oblungatam occupantes. Hinc binas morbi ſpecies diſtinguebant, ſanguineam nempe, atque ſeroſam.

6. Aſt hæc diviſio pleriſque improbabatur. Objiciebant enim præter ſanguineam, & ſeroſam alias plures obſervari apoplexiæ ſpecies: hujuſmodi præterea diviſio videbatur inutilis ſaltem quoad curationem morbi, quoniam certa deſunt ſigna, quibus dignoſci poſſit utrum a ſanguine, an a ſero exoriatur compreſſio. Addantur duo; quæ diſtinctionem, quam ſupra innuimus, haud parum impugnare videntur: primum nempe, quod in cerebro plurimorum ex apoplexia vita functorum, nec ſanguinis, nec ſeri obſervabatur aut in vaſis nimia congeſtio, aut e vaſis effuſio, neque alia inveniebatur morbida cerebri immutatio: alterum tandem, quod vaſis ſanguine interdum, aut alio humore nimis exhauſtis mortalis non minus exoriebatur apoplexia.

7. Signanter vero apoplexiam primario serosam negaverunt plerique ante recentiora tempora, ut refert MORGAGNUS (d). MALPIGHIUS autem irridet, & BERGERUS eos improbat, qui serum incusant tanquam apoplexiæ caussam, ut meminit TRALLES (e). Neque putant serum cerebro inventum apoplexiam gignere primario serosam: asserunt enim ex cursu sanguinis perturbato in vasis cerebri, & ex intercepto ejus in venas reditu, serum ab ipso sejungi, illucque tradi, atque coacervari. Id autem, ajunt, observari in celebri experimento LOWERIANO: obstricta enim vena sive jugulari, sive crurali, sive cava infra diaphragma, hydrops semper exoritur cerebri, crurisve, abdominisve.

8. Hisce etiam temporibus PORTALIUS CLARISSIMUS (f) negat apoplexiam existere vere serosam; asseritque hanc effici a sanguinea, sive morbum utrumque ab una gigni, eademque causa: Assumptum probare conatur observatio-

(d) Epist. Anat. Med. 2. n. 7.

(e) Usus Vesicant. Salubr. & Noxius in Morbor. medela Sect. Poster. pag. 20.

(f) Giornale per servire alla Storia della Medicina di questo secolo Tom. IV. pag. 49. Venezia 1787.

nibus. Sectis enim eorum cadaveribus, qui e vita decesserant omnia prodentes signa apoplexiæ lymphaticæ, purum sanguinem unice invenit, aut e vasis cerebri effluxum, aut in ipsis congestum; nihil vero lymphæ, aut seri. Has inter observatione duæ, quæ sequuntur, institutæ fuerunt in duobus cadaveribus apoplecticorum, quorum primus jurisprudentiæ, alter militiæ vacabat.

Jurisconsultus morte correptus est omnia proferens signa apoplexiæ lymphaticæ; ipsi vero, vena nunquam contusa, emetica, purgantia, vesicatoria exhibuere. Sectum fuit cadaver post horas a morte quadraginta: evanescente enim post mortem gradatim pallore, facies ad naturalem colorem rediit, atque vividissimo rubore subinde tincta apparuit. At quo color fiebat vividior, eo magis augebatur cadaveris calor, qui post horas quoque viginti quatuor adhuc persentiebatur: hinc cadaveris sectio post horas quadraginta protrahebatur (1). Hanc tan-

---

(1) Præter hoc cadaver alia quoque alibi memorat PORTALIUS, inter quæ illud memorat cujusdam Cappucinorum Monspessulaniensium Superioris vera apoplexia sanguinea perempti, cujus cadaver, quum diu calens observarent,

dem perficientes, ut cautius agerent, tentarunt plantam pedis utriusque variis incisionibus, e quibus effluxit protinus notabilis copia fluentis sanguinis ruberrimique. In Calvariæ cavo invenerunt sinus Crassæ Meningis, præcipue laterales atro sanguine distentos vel maxime: venæ tam duræ, quam piæ Matris, ac vasa, quæ per anfractus cerebri dispertiuntur, totusque tandem plexus Choroides sanguine tumescebant. Tota Cranii basis patuit sanguine referta e vasis effluxo. Contra vero cerebri ventriculi, neque, ut solent, humescebant, sed arentes omnino inveniebantur, neque potuit in toto cerebro quidquam aquæ reperiri. Itaque Jurisconsultus iste, dum signa proferret lymphaticæ, exquisite sanguinea moriebatur apoplexia.

Id quoque accidebat in eo, quem suprà innuebam militiæ adscriptum: deportabatur iste domum apoplecticus; signa autem erant apople-

---

serius tumulo dederunt. Observations sur les effets des Vapeurs Mēphitiques dans l' homme &c., avec des Observations sur les effets des plusieurs Poisons &c., pag. 8. Diligentissimus quoque MORGAGNUS illud adnotavit, quod in quibusdam cadaveribus apoplecticorum calor post diem a morte servabatur, tempore præsertim hyemali.

xiæ lymphaticæ. Hinc ſuppeditabant emetica: conſultus vero PORTALIUS juſſit contundi jugularem: æger ſubinde levabatur. Accitus alter Medicus ſanguinis emiſſionem improbavit, monuitque applicanda eſſe veſicatoria; hinc æger comatoſus evaſit, & nocte ſequenti mortuus eſt. Diſſecto Cranio, cavitas illa atri ſanguinis copia ſcatebat: multum quoque concreti ſanguinis inveniebatur qua lobi cerebri, ac cerebelli dividuntur: meditullium ſpinalis medullæ, præcipue ad collum ſanguine rubebat vel maxime. Aſt in *ventriculis cerebri* eam tantum lympham detegebant, quam in quibuſcunque cadaveribus obſervare ſolemus.

9. Hiſce obſervationibus, aliiſque innixus PORTALIUS ſtatuit in quibuſcunque apoplexiis, quas dicunt lymphaticas, ſecandas eſſe jugulares, pedumque venas; aſſeritque hujuſmodi ſanguinis emiſſiones re ipſa mirum in modum ægros juvaſſe. Inter cæteros, quos memorat, deſcribit apoplecticum quemdam athleticæ conſtitutionis, ætatis annorum quinque ſupra quinquaginta, qui ſtratus cubili inveniebatur pallens facie, ſpumas agens ex ore, prodenſque pulſus ſatis exiles. Curabant eum emeticis, atque ſtimu-

lantibus: hinc res in pejus ruebant. Hanc curationis methodum PORTALIUS improbans repetitas jussit venæsectiones, quibus factum est, ut æger duabus hebdomadis convaluerit omnino. Quare clariss. citatus Auctor observationibus innixus tum cadaverum, tum ægrorum, quos dicta methodo ad sanitatem perduxit, absolute existentiam negat apoplexiæ, quam serosam vocant, sive lymphaticam.

10. At mihi haud quidem videtur ex his inquisitionibus, observationibusque Auctoris optime meriti inferri posse, nullam omnino dari apoplexiam mere serosam. Do libens, quod omnino incerta sint apoplexiæ lymphaticæ signa in suis ægris a PORTALIO observata; præcipue cum vigentes, imo & athleticæ constitutionis illos fuisse colligatur. Do quoque persuasus omnino, quod sæpe serum e vasis cerebri extrudatur a nimio sanguine, qui illud urget: tunc autem optimam duco PORTALII methodum: ast extant non paucæ observationes, quibus videtur luculentissime evinci apoplexiæ unice serosæ existentia. Sectis enim plerisque apoplecticorum cadaveribus aquam cerebrum occupantem invenerunt, quin ulla va-

ſorum ſanguiferorum appareret diſtenſio, ex qua illa aquæ coacervatio gigneretur.

11. Has inter obſervationes ſufficit meminiſſe trium apoplecticorum, quos refert MORGAGNUS (g), in quorum cerebro aqua pura inveniebatur abſque ulla vaſorum ex ſanguine diſtenſione. His addi meretur apoplecticus, quem RONDOLINUS (h) clar. Medicus Tergeſtinus obſervavit. Convaluerat ille nuper a quibuſdam artuum inferiorum ulceribus, quæ lympham guttatim demittebant: idem repente apoplecticus evaſit, paulloque poſt *vita deceſſit*. Ejus Calvaria ſero redundabat, dum vaſa ſanguifera omnia encephali maxime pallentia erant, vixque viſibilia. Quis ergo neget hujuſmodi apoplexiam a lympha primaria productam? Quomodo enim vocari aliter poſſet? an forſan hydrops cerebri, uti vocatur hydrops pectoris, quum ipſum ab effluxo, coacervatoque ſero occupatur? At lis de nomine eſſet. Serum pectore accumulatum mortem gignit nimis comprimens, irritanſque pulmonem; capite vero coactum cerebrum comprimens, irritanſque.

(g) Epiſt. an. Med. IV. n. 6. 28. 30.
(h) Giornale per ſervire &c., loc. cit.

12. Insuper eam apoplexiam cur non dicemus serosam, quam ex metastasi STELLIUS observavit? *Complures*, ait Ipse, *repente moriebantur, cum ex febre acuta convalescerent, & cruribus adhuc essent œdematosis; si forte somno indulserant plus æquo; aqua enim ex infeeioribus partibus subito ad encephalon decubuit* (i).

13. Quapropter Recentiores quidam gravissimi hanc divisionem apoplexiæ in sanguineam nempe, & serosam receperunt; tertiam tamen subdentes speciem, idest convulsivam, ad quas reduci posse alias hujus morbi species arbitrabantur. Hanc convulsivam præsertim efficiunt insensibiles aliquando illæ causæ, ac conjecturis unicæ obnoxiæ, quas supra n. 4. indicabamus.

14. Quamvis autem aliquid differere ferat animus apoplexia super convulsiva præsertim, sive *Nervea*; indicia tamen minus æquivoca attingam, quibus sanguineæ, serosæque species dignoscantur. Hinc mihi patebit aditus aliquas subdendi animadversiones, quæ ad consuetam medendi iisdem apoplexiis rationem pertinebunt.

(i) Rat. Med. Part. III. pag. 450.

Cap. II.

Apoplexiæ sanguineæ indicia, ejusquæ causæ aliquæ: additur quoque de apoplexia ex sanguinis dissolutione, fluidique elastici extricatione.

15. Sanguinea facilius corripiuntur apoplexia, qui sunt natura sanguinei, pingues, brevesque collo; qui caput produnt amplum, faciemque, oculosque sæpe rubentes; qui virilem agunt ætatem, atque senilem; qui vitam ducunt laute, a curis semotam quibuscunque, atque laboribus. Ii procul dubio addantur, qui stuporibus, ac resolutionibus obnoxii sunt, quin causa adsit manifesta; qui sanguinis evacuationibus deficiunt; quibus jampridem assueti fuerint; qui incalescentibus facile humoribus præditi sunt; quique nativa cerebri debilitate laborant: hac enim de causa a Patre in Posteros diu sævientem observamus apoplexiam. Quodlibet anni tempus humidum, tepensque vires suppetit huic morbo, cui paralysis unius lateris frequenter accedit.

16. Hic autem morbus adoritur raro, quin

ſigna præcedant. Quare *prælonga nonnunquam habere initia* olim aſſirmavit ARETÆUS (k). Pleraſque apoplexias *ſenſim genitas*, quæ tamen ſubito increverunt, aſſerit TISSOTIUS (l); nullumque morbum fortaſſe prænuntia antiquiora habere, quam apoplexiam idiopathicam contendit THYERIUS (m). Mihi vero pluries viſa ſunt hujuſmodi prænuntia paucis tantummodo diebus morbum præceſſiſſe.

17. Solent ergo morbum ſæpe præcedere ea, quæ ſequuntur phœnomena; nimirum vertigines, cephalalgiæque frequentes; hæmorrhagiæ narium, mentis ſegnities, & aliqua evaneſcentia; memoriæ labes; inter legendum facilis, & frequens a linea aberratio; reſponſiones implicatæ; ante oculos ſcintillæ micantes, maculæque vario-coloratæ vagantes; mox oculi unius, mox utriuſque caligo, & auditus momentanea ceſſatio: præterea lacrimæ ſpontaneæ; ſomnolentia, aut ſomnus nimis placidus, aliquando tamen & implacidus valde; aurium ſuſurratio; lingua fugaciter balbutiens; vox tre-

(k) De Cauſ. & ſignis Diuturn. Morb. Cap. 7. pag. 66.
(l) Epiſt. var. argum. pag. 56.
(m) Medicinæ Experimentale pag. 145.

mula; membrorum gravedo, eorumque torpor mox ad unum, mox ad alterum latus, tactus aliqua obtusio; ad scriptionem tarditas, pedumque vacillatio: partiales tandem, licet levissimæ, momentaneæque paralyses; repentinus ex membro aliquo frigoris sensus; incubus frequens, dentium stridor inter dormiendum, doloresque sensibiles, licet fugacissimi, circum præcordia. At quibus instat terribilis hic morbus, imprimis stomacho sæpe laborant, intestinisque; ac sæpe de nausea conqueruntur, de borborygmis, desidendique conatu; licet indigestionis absuerint causæ, aliæve colluviei absint indicia. Hinc fit fortasse, ut apoplexia erumpat, dum quis nititur alvum deonerare: nisus enim hujusmodi præviæ superadditus dispositioni determinat ultimo apoplexiæ invasionem.

18. Sed nullis etiam præcedentibus signis aliquando hic morbus corripit repente, præsertim si ex sanguine ob nimiam copiam, impetumque e vasis effluxo exoriatur; tunc autem subitus, vehemensque capitis dolor sæpe antecedit. Qui hac prosternuntur apoplexia faciem prodnnt fere sanguineam, præsertim post aliquas ab invasione horas, aliquando tamen &

pallidam ad mortem usque; oculos aliquando languidos, aliquando rigentes, modo clausos, modo apertos; os hians, & aliquando spumas agens; pulsus fere elatos, vehementesque, qui tamen morbo crescente languescunt: at languescunt, ut plurimum, etiam iis, qui melius se habentes vitam protrahunt; nervi enim paralysi correpti destituuntur viribus; hinc & arteriæ, quarum musculares tunicæ filamentis nerveis sunt præditæ. Respiratio aliquando satis libera (2), aliquando stertorosa. Si vero augescat morbus, graves æger trahit ronchos: accedunt tandem motus convulsivi, & paullo post interitus.

19. At quoad pulsum, libet hic animadvertere, illum aliquando perexilem esse ab invasione ad mortem usque, præsertim quum satis

---

(2) Imo naturalis omnino est respiratio aliquando, licet apoplexia sit validissima. Naturalis quidem observata fuit a MORGAGNO (Epist. 2. n. 13.) in quadam muliere apoplectica, quæ paucas post horas obiit. E vita pariter decessit die quarta morbi Apoplectica, cujus meminit VERATTIUS; ejus tamen respiratio, ut ipse subdit, *per totum morbi tempus fuit parva quidem, & rara, sed tamen ordinata, & æquabilis.* Comment. Inst. Bonon. Tom. II. Part. I. pag. 184.

valida ſit hæc apoplexia. Adnotavit MORGAGNUS (n) inter alios apoplecticum quemdam ſangnineum, ſubpinguem, & ætate mediocri ita pulſibus adventante morbo ad mortem uſque defeciſſe, ut ne Medici quidem venæſectionem imperare auderent. Ego vero obſervabam Præſbyterum quemdam, qui vita poſt triduum deceſſit apoplexia vere ſanguinea, pallere ingruente morbo, ejuſque pulſus adeo evaneſcere, ut tantum poſt horas ſeptem, aut octo ſenſu deprehenderentur. Clariſ. PANZANIUS (o) vidit hominem quemdam pallere repente, gelu, & convulſione corripi, ſolo ſupinum proſterni, pulſumque perdere omnino: quum vero pulſus ſurgeret ſubinde, redibat vultus color, ſtertoroſa apparebat reſpiratio, aliaque omnia æger proferebat veræ apoplexiæ phœnomena.

20. Neque id abſonum eſt a ratione: cerebro enim oppreſſo, fit iners reliquum corporis, ſanguiniſque motui impedimenta gignuntur. Hinc liquet quanam ratione actio cordis ſive penitus extinguatur, ſive ſuſpenſa ſyncopem efficiat: quæ quidem in mortem deſinit, ſi pe-

(n) Epiſt. anat. Med. LX. art. 4.

(o) Giornale per ſervire &c. loc. cit.

rit omnino vis vitæ; si vero sit ipsa potis subortas superare resistentias, cerebro tamen adhuc oppresso; insigniora tunc conspiciuntur apoplexiæ phœnomena. Hujusmodi autem syncope est symptoma, ut ita dicam, causæ apoplexiæ.

21. Ejus causa proxima efficitur ab imminuto, sublatove penitus commercio inter cerebrum, aliasque saltem corporis partes, quas ad sensus, motusque voluntarios prædestinavit natura. Hæc autem causa proxima gignitur a sanguine, qui in vasa cerebri, cerebelli, medullævæ oblongatæ, sive meningum congeratur, vel ab ipsis disruptis exturbetur.

22. Sed plures ejusdem morbi remotiores existunt causæ a Medicis recensitæ, quas silentio prætercam. Quasdam tamen alias hic libet recensere, quæ minus vulgatæ videntur; & primum eam memorabimus, quam affert Cel. WALTHERUS (p). Animadvertit enim sanguinis circuitum in cerebro peculiari quodam modo peragi: neque enim sanguis ab arteriis in

B

(p) Nouveaux Mémoires de L'Academ. Roy. des Scienc. & Beaux Letr. an. 1782. Berlin. 1784.

cerebrum impulſus, a venis immediate ad cor revehitur; ſed a venis exceptus cerebralibus internis in ſinus inducitur duræ Matris, a quibus per venas externas ad cor redit poſtremo. At quiſque novit, præſertim poſt WALTHERI, & MONROI animadverſiones, ſinus duræ Matris dilatari non poſſe: quare ſiqua plethora cerebro adſit, vaſa cerebralia urgebit, eadem diſtenſura, vel, ut ſæpe accidit, diſruptura.

23. Liceat quoque hic quærere utrum nec ne inter has cauſas ſæpius, quam communis ferat opinio, *recenſenda* ſit convulſio? Hoc autem loci neque de hypocondriacis loquor, neque de hyſtericis, neque tandem de iis, qui ſua natura ſunt convulſionibus obnoxii. Id enim quærebam de iis tantummodo, qui, quum optima corporis fruantut compage, viribuſque valeant, ad veram tamen propendunt apoplexiam: ac de ea convulſione mihi tantum eſt ſermo, quæ una cum aliis cauſis habeat ſanguinem ita diſponere, ut majore impetu in cerebrum actus, illuc congeratur vaſa diſtendens, diſrumpenſve. Mihi videntur profecto convulſiones haud raro ſanguineam præcedere apoplexiam. Obſervavi enim, nec ſemel, homines ſatis vigentes, nun-

quam convulsos, sed ad apoplexiam sua propria compage pronos, quos insultus quodammodo apoplecticus adoriebatur: vena ipsis contusa statim valebant, ita tamen, ut per diem integrum urinam passim dejicerent ad instar aquæ purissimam; hoc est convulsivam. Neque ex alia, ut puto, ratione THOMAS WILLISIUS (q) asserebat raro plethoram tantum, sanguinisque acrimoniam gignere hæmorrhagiam, sed spasmodicos insuper motus accedere, qui sanguinis impetum ad caput dirigant. A spasmis item aliarum partium repetit cum SCHWENKE GATTENHOFFIUS (r) hæmorrhagiarum plerumque rationem.

24. Convulsiones ergo subsequi videtur saltem haud raro vera sanguinea apoplexia; & ita quidem, ut morbus aliquando videatur originem a nervis duxisse. Id autem pendet ne semper ab incipiente cerebri compressione? an idipsum innueret principium quoddam subtilius, quod nervos habeat irritare, humorumque massam inflammare, & expandere?

(q) Pharmac. Ration. P. 2. S. 2. Cap. 2.

(r) FRANK Delect. Opusc. Med. Vol. 3. pag. 205.

25. Aſt hic morbus nimis metuendus homines corripit ſæpe, qui ad ſummum ſanitatis gradum perveniſſe videbantur. Quare videntur functiones quoque ipſæ vitales nimis auctæ, vigenteſque hanc aliquando efficere apoplexiam. Illæ enim ſanitatem quandoque promovent ultra eum gradum, quem ferre poſſit animalis conſtitutio. Hinc diatheſis inflammatoria; præſertim ſi aerem dominentur frigus, ſerenitas cœli, ſiccitas, aquiloneſque: vel quum adſit aer quomodolibet inquinatus, aliæque *inviſibiles* corporis *diſpoſitiones*; *humores* ad rarefactionem, & ad alchaleſcentiam jam proclives excitantur ad eum motum inteſtinum, quem aliqui ſpectatiſſimi Viri ſuſpicantur veræ apoplexiæ ſanguineæ cauſam.

26. Hanc vero ſuſpicionem ex obſervationibus ortam opinor adauctam ex iis, quæ de novo Recentiores diſſerunt ſuper caloris, motuſque vitalis principio. Neque per tempus, neque per vires liceret diligentius perpendere hujuſmodi doctrinam, quam quidem in nonnullis variaverunt Auctores. Videtur quidem ſuper illam facilius aliquorum ſaltem morborum, apoplexiæ præcipue, adſtrui poſſe theoriam. At

quidquid de his judicandum ſit, pro certo habendum, quamdam exiſtere apoplexiam ſanguinis diſſolutione exortam, *fluidique elaſtici* extricatione: quæ res motum procul dubio ſignificant ſanguinis inteſtinum. De hac interim apoplexia nobis hic habetur ſermo: neque tamen prætermittemus animadvertere, quæ haud improbabiliter innuant inteſtinum ſanguinis motum, omnes forte præcedere ſanguineas apoplexias, aut plures ſaltem, quam communis ferat opinio.

27. Plures itaque apoplexias, quæ ex ſanguinis diſſolutione, fluidique elaſtici evolutione efficiuntur, obſervarunt Medici: imo in ſectis hujuſmodi apoplecticorum cadaveribus, quæ adhuc calorem, multumque ſanguinis fluentis, ſpumoſique præferebant, nullam deprehenderunt aliquoties materialem morbi cauſam, præter aerem extricatum, quem quidem in venis cerebralibus, jugularibus, Cavis huc illuc inveniebant cumulatum: ſæpius tamen invenerunt & in abdominis, & in thoracis cavitate cruentum ſerum; viſcera aliqua liventia; in cavo autem Calvariæ vaſa meningum, ventriculoſque cerebri atro ſanguine, ſpumoſoque turgere.

28. Conſtat jam ex ſanguinis, aliorumque

humorum animalium putrefactione, atque ex institutis in vacuo experimentis aerem, & quidem magna copia, principiis ſanguinem conſtituentibus admixtum eſſe. Tunc autem ſenſibus comprehendi ſolum poteſt vis hujuſmodi *fluidi elaſtici*, quum putredo, aut fermentatio naturalem humorum mixtionem pervertit, aut quum exterioris aeris minuitur ſatis compreſſio; quæ omnia ſanguinis inteſtinum motum, quem ſupra indicabamus, promovent ſatis, augentque. Lethalis autem eſt fere *hujuſmodi aeris* extricatio. Animalia enim pereunt anhela, convulſa, imo & apoplectica, ſi in eorum venas aliquid aeris arte invehatur: quid ergo molietur magna fluidi elaſtici quantitas haud raro in eorum cadaveribus obſervata, quos hæc peremit apoplexia?

29. Utilitatem afferret cognitio ſymptomatum, quæ apoplexiam hanc ex ſanguinis diſſolutione præcedunt, atque illorum, quæ eam comitantur in ægro adhuc vivente. Facilior ſaltem ex iis redderetur forte morbi difficillimi, ac fere ſemper lethiferi diagnoſis. Sed ex obſervationibus, quas de hac apoplexia adnotarunt Medici, vix quidquam colligi poteſt. Mihi ve-

ro huc venit tantummodo adnotandum, quod apoplexiam, quæ repente peremit rusticum quemdam Clarensem mense Octobris ann. 1777, præcesserant notabiles lassitudines, insolita ad sudorem proclivitas, & signa vitiatæ in ventriculo digestionis: adnotandum quoque est, eum quatuor abhinc mensibus longa laboravisse dysenteria, a qua tamen convaluit penitus. Hujus apoplectici cadaver paucis post mortem horis magnum sanguinis dissolutionis, aerisque interni extricationis exemplum suppeditavit. Toto enim corporis habitu immaniter tumescente dominabantur crassiores vesicæ, quæ serum, & sanguinem solutum, ac putrescentem coacervabant. Quacunque parte secabatur cellularis, velut data porta aer ruebat: ater, fluensque erat sanguis, eoque turgebant valde meningum vasa, sinusque Crassæ, ut mihi retulit Chirurgus. Eadem quidem incommoda, si dysenteriam excipias, mortem præcesserunt repentinam Æthiopis (s), & eorum aliqua mortem Piscatoris (t), quorum historias descripsit MORGAGNUS.

(s) Epist. V. art. 17.
(t) Loc. cit. art. 19.

30. Interim in ſectis horum apoplecticorum cadaveribus obſervata præcipue fuerunt, quæ ſequuntur; nimirum vaſa omnia venoſa, & ſæpe, quod magis adnotandum, arterioſa quoque ſatis plena, ſanguis fluens, ſpumeuſque, & ex ipſo *elaſticum fluidum* extricatum, calor præterea admodum ſenſibilis, membrorum flexibilitas, oculique fulgentes, & pene viventis oculos ſimilantes; quæ quidem per plures horas poſt mortem inſpicimus in hiſce cadaveribus, quorum exterior habitus turget ſæpe, maculiſque liveſcentibus fœdatur. Hæc autem omnia humorum inquinamentum, rarefactionem, & auctum eorum motum inteſtinum ſatis innuunt, putridam ſolutionem, imminutamque valde irritabilitatem (3).

---

(3) Congruere omnino videntur, quæ in hiſce apoplecticis, eorumque in cadaveribus obſervamus phœnomena cum iis, quæ obſervantur in apoplexia ex opio, ex vaporibus mœphiticis. aliiſque ſtupefacientibus venenis. Quæ enim in primis obſervantur, & in ſecundis deprehendebat PORTALIUS: nimirum ſoporem, oris ſpumas, pulſum turgeſcentem, ac difficilem reſpirationem dum adhuc viverent: in eorum autem cadaveribus membrorum flexibilitatem, calorem haud mediocrem per plures horas ſuperſtitem inveniebat; fluenti, ſpumeoque ſanguine vaſa ſatis referta, ocu-

31. Neque tamen inficiabor aerem e ſanguinis maſſa extricari poſſe aliquando, atque in

---

loſque fulgentes, nec ullo modo obnubilatos. Op. cit. Chapitr. V. pag. 351. & ſeg. Nimis ne illuderem mihi, ſi has apoplexias majore tantum, vel minore; aut forte promptiore tantum, vel tardiore irritabilitatis læſione diſcriminari ſuſpicarer? Et tanta phœnomenorum ſimilitudo poſſetne innuere affinitatem aliquam cauſarum apoplexiæ, quam gignunt opium, vaporeſque mœphitici, ejuſque, quam obſervamus ex ſanguinis diſſolutione, *fluidique elaſtici* evolutione? Quidquid autem de hac ſimilitudine cenſeatur; nemo tamen perſuadeat ſibi, quod putem eadem omnino ratione curandos eſſe tum qui ex opio, & mœphiticis vaporibus, tum qui ex ſanguinis diſſolutione, fluidique elaſtici extricatione apoplectici evaſere. Admiſſa etiam, quam ſupra innuebam, ſimilitudine; ratio tamen medendi diverſa quidem, aliqua ſaltem ex parte, eſſe debet. Me enim haud latet apoplecticos ex opio ex. gr. juvari ex emetico, quod aliis ſæpe noceret apoplecticis, ut ſuo loco oſtendemus: nec me latet inter phœnomenorum ſimilitudinem diverſas adeſſe rerum circumſtantias. Rationi tamen magis conſonum videtur, methodum curationis refrigerantem, atque rarefactioni ſanguinis obſtantem, quæ valde juvat apoplecticos ex opio, & ex mœphitide, magis accommodatum eſſe apoplexiæ, de qua hic agimus, quam aqua ſubmerſis, ut aliqui crediderunt. Submerſi enim multis ante mortem horis frigent, nec poſt mortem ſanguinem produnt rarefactum, diſſolutum, aut ſpumeſcentem.

bullas coire, licet absint dissolutionis, atque putredinis indicia, imo vero sanguis coagulatus adsit, ut post magnas sanguinis effusiones se observasse LITTRIUS (u) affirmat. Ast in apoplecticis, de quibus hic agimus, præcipue vero in eorum cadaveribus, evidentiora habemus putredinis indicia: quare *fluidi elastici* evolutio videtur exorta ex humorum inquinamento, quod civit, auxitque putrida fermentatio, imo vero *fluidi elastici* extricata quantitas putredinis gradui videtur respondere. Hinc tum *majora putredinis indicia*, tum *copiam aeris majorem* in Piscatore, quam in Æthiope, quos observabat, deprehendit MORGAGNUS (x).

32. Nec una videtur mors, ex quo celer, atque subita sit, *fluidi elastici* evolutionem parere. Novi quidem observatum fuisse aeris evolutionem *sæpius in subito morientibus* occurrere (y), sed contra tum de repente, tum ex apoplexia pereunt, juxta WALTERII (z) præsertim animadversiones, qui aquis submerguntur: ab

(u) Histoir. de L' Acad. Roy. des Sc. an. 1714.

(x) Loc. cit.

(y) QUYSCH apud MORGAGNUM loc. cit. art. 25.

(z) Nouveaux Memoires de L'Acad. Roy. des Scienc. &c. Berlin 1784.

eorum tamen cadaveribus abeſt omnino aer extricatus: abeſt & ab eorum cadaveribus, qui de repente propter vulnera obiere. Aſt abſunt quidem & calor, & ſanguis fluens, aliaque putridæ corruptionis indicia.

33. Aliis ergo cauſis, quæ plures eſſe poſſunt, diverſæque, promovetur hujuſmodi inteſtina ſanguinis agitatio, & diſſolutio: earum viribus, naturæque reſpondere debent phœnomena, quæ vel præcedant, vel comitentur, vel hanc apoplexiam ſubſequantur. Ex hiſce cauſis aliqua quamvelociſſime agens ſanguinem rarefacit, ſuum perturbat circulum, vaſorum omnium auget diſtenſionem; quæ omnia minores ob reſiſtentias majora præcipue minantur cerebro: hinc nullo modo præviſa erumpit apoplexia. Ad hunc modum agere poſſunt & quædam myaſmata, & quædam atmoſpheræ viciſſitudines, quæ præſertim validiſſimæ ſint, ac repentinæ (4). Et enimvero; cadavera apoplectico-

(4) Omnes quidem norunt atmoſphæram, prout ferunt præſertim ſubſtantiæ, quæ aeri dominantur, generatim in corpus humanum notabiliter influere: quas inter ſubſtantias electricitatem libet hoc loci recenſere, quæ quidem vel maxime agere videtur, id licet negetur ab aliquibus,

rum, quos obſervavit frequentes MUCAILLIUS (a) menſe Decembris ann. 1747, cæruleas quaſdam

---

in corpus humanum, juxta tamen diverſas aeris viciſſitudines. Certis enim temporibus fluidi electrici tum major copia, tum plures viciſſitudines, & quidem diu, dominantur atmoſphæræ: hoc idem obſervamus quoque diebus quibuſdam procelloſis, licet barometrum vix, aut ne vix quidem immutetur. Quare, quum ſive ſolo, ſive aere major excitetur electricitas, ut ad æquilibrium ubique ſiſtat; ipſa quaquaverſum furens pergit, ea tranſmeans corpora, quæ aditum patefaciant. At corpus humanum patet præ aliis fluenti electricitati, quæ per poros pellis, forte per bronchiales veſiculas, maxime vero per nervorum extrema itve, reditve; oſcillationes equidem excitans alternantes, donec æquilibrata quieſcat. In his autem electriciſmi turbis vis ejus repulſiva agit, ut ita dicam, in cohæſionis vim: hinc partes fluidæ ad motum cientur inteſtinum, rarefiunt, atque inflammantur: ex hac eadem actione ſolidæ extimulantur partes, unde motus augetur circulationis. Quæ cum ita fiant, nonne ipſa quoque apoplexia exoriri poteſt in iis præſertim, qui aliis de cauſis ad hunc morbnm procliviores ſint?

Hæc autem mala magis metuenda videntur, ſi itus, reditusve vaporis electrici forte etiam intenſi nimis aliis præterea conjungatur, ut ita dicam, vitiis ſive atmoſphæræ, ſive corporis animalis. Quoad atmoſphæram enim

---

(a) Hiſtoir. de L' Acad. Roy. des Sc. ann. 1747. pag. 63. & ſegg.

prodebant maculas satis amplas, aliaque indubia corruptionis indicia. Adnotabat autem mercu-

---

notum est, quum copiosa oneretur electricitate, onerari etiam aqueis, utplurimum, vaporibus electricitatem vehentibus; adeoque aerem satis rarefieri, & saltem ex parte inelasticum fieri saepe: minus ergo premet externam hominis superficiem; ex quo indubia sanguinis rarefactio. Quoad homines vero; qui ad veram apoplexiam sanguineam proclives sunt, ii multis viribus, staturaque firma vigentes, sanguine abundant, oleoque animali, adeoque ea electricitate, quam *nativam* dicunt ab aliquo quidem oppugnatam, ut videtur, injuria. In his rerum circumstantiis velut in unum conspirantibus nonne facillime exoriri poterunt rarefactio humorum, accensioque, nervorum irritamenta, atque inde apoplexia?

Ponantur itaque electricitatis atmosphæricæ augmentum, & major corporis humani electricitas, quam recensitæ excitant atmosphæræ vicissitudines; ponantur aliæ quidem noxiæ qualitates, quibus electricitas, dum corpus animale penetrat, exquiritque, circumvestiri potest; & aliæ tandem ponantur prædispositiones eorum, qui ad apoplexiam inclinantur; nonne satis explicari exinde possent etiam apoplexia ex sanguinis dissolutione, fluidique elastici extricatione, & ejus phœnomena, quæ tum in vivis, tum in mortuis observamus? Nimirum convulsiones in adhuc vivis, & in eorum cadaveribus solutionem sanguinis, fluidi elastici evolutionem, fulgorem oculorum, calorem superstitem, membrorum flexibilitatem, facillimamque partium omnium putrefactionem? Hæc perpendant

rium barometro per unum pollicem, quatuorque lineas de repente depressum fuisse; ex qua qui-

---

alii, judicentque: certissimum est tamen ab electrica materie nervos irritari, vimque ejus repulsivam ad motum provocare intestinum tum partes corporis fluidas, tum partium solidarum moleculas. Præterea notum est quoque ex vapore electrico calorem augeri animalem, & novissime perempti animalis carnes molliri, atque macerari; compertumque tandem est electricitatem ad alchalescentiam, dissolutionemque promovere animales substantias, ut res inflammabiles ad *combustionem*. Hinc observamus, quæ animalia vel naturali, vel artificiali icta sint fulmine, statim putrefieri, eorumque arterias adhuc sanguinis partem servare; quod certum est affectæ irritabilitatis argumentum.

At dices fortasse; apoplexiæ frequentiores sæviunt, quum venti meridionales dominantur aerem, qui tunc inelasticus, humescens, ac minus gravitans minus sensibilia prodit electricitatis phœnomena. Contra est tamen; quod nempe iisdem atmosphæræ constitutionibus major electricitatis quantitas aerem quaquaversum excurrit: excitata enim copiosa solo electricitas erigit humentes vapores, quibus *Conductoris* vices agentibus ignota peragrat; adeoque efficax tunc quoque humana corpora urgere potest, utpote quæ novum electricum continuo admittunt vaporem, atque transmittunt. Accedit vero, quod status hujusmodi atmosphæricus duo habet efficere; primo evolvere potest electricitatem aeris propriam, de qua perapte disserit Cel. Beccaria suis in Epistolis super electricitate

dem atmosphæræ immutatione exortas deducebat frequentiores eas apoplexias.

---

naturali; secundo habet excitare electricitatem animalem, ut ajunt, innatam. Quum enim aer minus gravitet in corpus, cujus quoque extrema vasculosa laxantur humiditate, vires intrinsecus impellentes prævaleant, necesse est: hinc ex aucto attritu major excitabitur electricitas animalis; quæ minus quoque exhalabit, impedita ab humiditate perspiratione.

Et revera, curnam vaporibus hisce quum sit atmosphæra impura, nostrasque frangat vires; nos tamen insolito velut æstu fervemus; quin hunc eundem caloris atmosphærici gradum thermometra significent? Nonne id accidit ex quo ab hisce aeris constitutionibus materies quidem vasis absorbentibus suppeditatur; verumtamen præclusa perspiratione difficilius e corpore exiliens diffunditur extrorsum electrica materies, quam hoc loci vocarent alii materiem forte caloris? Siquidem plerisque videtur probabile materiem utramque modificatione quadam discriminari tantum; re tamen vera in uno consistere igne elementari, quem pro variis ejus phœnomenis aut calorem dicunt, aut electricitatem. Hinc ecce, ut in atmosphæra, quam venti dominantur meridionales, enasci possit apoplexia a causis diversis conspirantibus, quas inter videtur electricitas quoque posse recenseri.

Rebus superius expositis subdi etiam posset, plures exoriri apoplexias ab Septembre labente ad veris usque æquinoctium, quam aliis mensibus: eo enim tempore juxta Clariss. Virorum observationes (Bertholon De L'Electri-

34. At crebro diſſolutionis cauſæ lento agunt gradu in partes corporis ſolidas, fluidaſque: harum paullatim immutant ſtatum, craſimque; ordinem motuum, formamque pertur-

---

cité du Corps humain en état de Santé, & de Maladie Tom. I. pag. 107.; HORVATH Phyſic. Particular. Diſſert. III. pag. 388.), electricitas frequentius tum magis extenſas, tum diutinas exerit in atmoſphæram vires. Sed addi ulterius poſſet argumentum, quod probet electricitatem ſic motam in corpus humanum ſenſibiliter influere; ex quo homines plerique, mutatione temporis ingruente, doloribus afficiuntur, *diſtenſionibus*, facili ſudore, diverſiſque velut in membra ictibus. Hæc enim phœnomena nec ab aeris preſſione, neque ab ejus humiditate pendent; quum tunc barometrum ſæpe deprehendamus immotum, aeremque, poſt procellam, humentiorem. Id autem confirmatur experientia; arte enim electrizati homines ſupradicti ea, quæ erumpente procella, perſentiunt incommoda.

Quod autem dicebamus huc uſque, innuit quemdam in corpore humano electricitatis exceſſum. Immutata vero aeris conſtitutione, aliiſque ſubſequentibus electriciſmi viciſſitudinibus, humanum corpus deonerari ſua aliquatenus poteſt electricitate naturali; ut ſæpe accidit æſtivo præſertim tempore. Si enim aer egeat vapore electrico, quem e corpore humano hauriat; ſæpe tellus eo tempore arens haud ſubito eam electricitatis copiam corpori poteſt ſuppeditare: imo tempore æſtivo excitata animalis electricitas facilius in aerem diffunditur circumſtantem nimis

bant ; ſecretiones , excretioneſque impediunt : hinc velut præordinatur humorum degeneratio , & motus promovetur inteſtinus : quæ deordinationes , ſiquando aliqua cauſa ſuperveniens accedat , licet admodum mediocris , augentur nimis , fluidum elaſticum extricant , hominique vehunt lethalem apoplexiam , cui diu prædiſponebatur . Et revera ſi rem diligenter expendas , quam ſæpiſſime invenies apoplexiam ſubſecutam fuiſſe phænomena , quæ inquinamentum humorum , diſſolutionemque jam ſignificabant ; ut ſunt laſſitudines , languores , ſudores inſoliti , nervorum ſpaſmi , rubræ maculæ modo hanc , modo alteram corporis partem occu-

aperta perſpiratione . Sed ex hujuſmodi defectu electricitatis humanæ explicari poſſunt debilitas corporis , languor , putridæque ſolutiones ; hinc & aliqua apoplexia .

His tamen non obſtantibus haud mihi libet omnia hæc phænomena unice ab electricitate deducere ; licet apud Gallos ſcriptum ſit , pleriſque plaudentibus , apoplexiam ſanguineam ex ignis exceſſu , pituitoſam ex ejus gigni defectu . Sed hæc adnotavi , ut Lector videat , an apoplexia promoveri poſſit ab electricitate , aut ejus vires augeri ; & an ſibi probabile ſit , electricitatem aliis ſaltem cauſis , quæ multæ eſſe poſſunt diverſæque , conjunctam influere in apoplexias poſſe .

pantes, eruptionesque *eryſipelatodes*, quæ vix exortæ aliquando evaneſcunt. Vidi haud ſemel fugax eryſipelas præceſſiſſe apoplexiam; & paucis abhinc diebus in viro obſervabam hunc morbum, quem præceſſerunt rubicundæ quædam maculæ ſatis amplæ, quæ mox frontem, mox genas, ſubinde ſuper palpebras dominabantur; licet illi, ut mihi relatum eſt, contuſa fuerit vena, ſupervenit ſatis valida apoplexia, quum dies maximos inter nimbos effiueret.

35. Hæc quidem probant ex motu ſanguinis inteſtino, *ejuſque* diſſolutione plures ſaltem originem ducere poſſe apoplexias. Fatendum tamen eſt in pleriſque apoplecticis, eorumque in cadaveribus ſanguinem non inveniri nimis fluentem, neque ſatis turgentia vaſa, iiſque deeſſe omnino calorem ſuperſtitem, putrefactionemque, quæ ſaltem exoriatur cito: hæc autem phænomena ſemper apoplexiam conſequuntur præſertim, quæ ex ſanguinis diſſolutione fit, fluidique elaſtici evolutione. At quæ diſcriminis hujus origo? Apoplexiæ hujuſmodi ſpeciene differunt omnino, an majori tantum, minorive humorum ſolutione, aut expanſione? Hoc autem diſcrimen, ſiquidem exiſtat, effici-

turne a vi diverſa ejuſdem cauſæ; an a cauſarum diverſitate? Haud equidem inficiabor plures diverſaſque cauſas poſſe dictum gignere diſcrimen: hoc tamen effici quoque poſſe videtur ab una, eademque cauſa, quum ipſa ſive diverſa intrinſecus donetur efficacia, ſive diverſas nanciſcatur vires inter eas viciſſitudines, quas in corpore animali poteſt ſubire. Namque nos in omnibus fere apoplexiis vere ſanguineis humorum rarefactionem deprehendimus, atque accenſionem: cur ergo quæ cauſa aliquando humores commovet, expanditque, eoſdem aucta fundere nequibit, ac putrefacere? adeoque evadat apta ad ea producenda phænomena, quæ in apoplexia conſpiciuntur ex ſanguinis diſſolutione, fluidique elaſtici extricatione?

36. Extant vero non pauca, quæ ex motu ſanguinis inteſtino innuunt omnes enaſci apoplexias vere ſanguineas, ut in quadam adnotatione ſua (b) videtur ſuſpicari Clariſs. Panzanius. Et enimvero nonne ſanguinem ſatis fluidum in apoplecticorum cadaveribus adnotavit ſæpe Morgagnus? Nonne eundem & ſatis ru-

---

(b) Giornale per ſervire, &c.; Tom. IV. pag. 52.

brum obſervavit PORTALIUS in cadavere apoplectici juriſconſulti, quem (n. 8.) recenſuimus? Nil quidem videtur, niſi motus inteſtinus, fluiditatem ſanguinis in cadaveribus, ſervare, ſuperſtitemque calorem.

37. Præterquamquod norunt omnes apoplexiam vocari ab HOFFMANNO cerebri hæmorrhagiam. Verum nonne, quum juvenes, virique robuſtiores hæmorrhagiis quibuſcunque laborent, ſolidorum coarctationem, fluidorum vero expanſionem, accenſionemque invenimus? Obſervatum eſt præterea, ut idem alibi adnotabat PANZANIUS (c), aliique, cujuſcunque ſpeciei hæmorrhagias, utplurimum, ſævire mercurio barometri depreſſo, & in aerem dominantibus humiditate, calore, ac ventis auſtralibus, in quibus hæmorrhagiæ quoque naturales ad morbum uſque augeſcunt. Sed latet neminem tunc & humorum expanſionem ſatis promoveri, & frequentiores excitari apoplexias: neque id abſonum a ratione videtur. In ea enim atmoſphæræ conſtitutione imminuuntur cordi reſiſtentiæ dum ſanguinem per carotides trudit;

(c) Loc. Cit. pag. 457.

qui tamen venas peragrans ſatis retardatur, pondere atmoſphærico deficiente. Haud tamen nego apoplexias dari ſanguineas gravitante præter ſolitum atmoſphæra; ſed hoc unum dico, quod nempe & minus frequentes exoriuntur ea conſtitutione apoplexiæ; ac repentinæ, ſaltem plurimorum, mortes a viribus vitalibus pendent, quæ tunc oppreſſæ nequeunt motum ſervare circulatorium. Præterea atmoſphæra quoque ſatis gravitante, aliquando haud deſunt cauſæ, quæ ſanguinem rarefaciant, accendantque.

38. Suppetunt alia quoque, quæ quidem confirmant inteſtinum motum præcedere apoplexias vere ſanguineas. Autumno enim, hieme, ac Vere magis graſſantur apoplexiæ. Atqui his anni temporibus promovetur magis motus, quem ſupra adnotabamus, humorum animalium inteſtinus. Vere enim, ut omnes norunt, expanduntur fluida, rareſiuntque; præſertim ſi ex atmoſphæræ viciſſitudinibus pondus imminuatur aeris, atque elaterium.

39. Progrediente vero autumno augentur forte motus inteſtini elementa. Tunc enim conſequuntur frigus, imbres copioſiores, aer incoſtans ſæpe, ſæpius vix comprimens, & in-

elasticus; quum ipse humescat, effluviisque scateat corruptionis. Quapropter solidæ corporis partes delassantur, *fuligines* inter expirandum non excernuntur, perspirationes imminuuntur, deordinantur secretiones, humorumque tota contaminatur massa. Nonne hinc motus promovetur intestinus, quo ad ulteriorem omnia procedunt corruptionem? Addatur quoque tempore æstivo bilem copiosiorem secerni, ac facilius inquinari; olea animalia, & salia magis, magisque attenuari; parantur inde lentæ dissolutionis causæ, quæ tempore tandem autumnali erumpunt lethales. Videtur ergo autumni tempus magis causas congerere motus humorum intestini: quumque tempore eodem frequentiores exsurgant apoplexiæ; videntur probabilius a motu hujusmodi, quam ab aliis principiis originem ducere posse.

40. Hyemale quoque tempus plusquam æstivum causas vehit hujusmodi motus apoplexiferi, qui haud raro ab autumni vicissitudinibus saltem ex parte præordinatur. Hinc MORGAHNUS hyeme præcipue in sectis apoplecticorum cadaveribus fluidum adnotavit sanguinem, caloremque ad horas usque post mortem viginti

quatuor superstitem. Nec mirum: major enim, quum æstivo, ignei elementi quantitas dominatur humana corpora hyemali tempore: hyeme nempe & vires augentur extricantes igni-principium, quod fluidis, solidisque præsertim partibus juxta Recentiores latens adhærebat; & idem evaporaturum cohibetur corporibus, præclusa perspiratione. Excitata itaque intestina humorum agitatione sive ab autumni præordinationibus, sive a quacunque repentina causa, nil mirum si major percipitur calor, diutiusque servatur, uti observavit MORGAGNUS.

41. Hoc insuper igneum humani corporis principium aptis quibusdam agentibus causis, & copia augetur aliquando, & magis actuosum fit hinc nisi cito evanescat, fluida omnia animalia, forte olea præsertim commovet, tenuat, dissolvit, fortuitamque sic inducit plethoram. Caustica insuper, & tenuissima hujusmodi materies nervorum irritat filamenta, stimulos profert ad cerebrum usque, mentisque facultates perturbat, destruitque aliquando.

42. Ex hac quidem causa eæ mihi videntur pendere, quas tamen observamus raro, apoplexiæ, quæ quidem evanescunt, quum furens

illud principium ad partem aliquam adfluat, ibique coactum gangrænam gignat (5). Apoplecticus hac ratione probabiliter evasit, quem ego observabam hemiplecticum quoque ad latus dextrum. Illi rubebat ignito colore vultu, collum, & pectoris pars; fulgebant oculi, perturbabantur ideæ; pulsus incitati vigebant valde: æger exagitabatur undequaque, aliquando tamen quiescebat sopore occupatus. Tribus elapsis diebus, etsi copiosæ venæ-sectiones factæ fuissent, crus illi, & pes lateris paralysi *affecti* inflammabantur, aptioribusque *nihil juvantibus* remediis, cito *subsequitur* calcaneo gangræna evanescente statim apoplexia.

43. Ex dictis huc usque constare videtur agitationem humorum intestinam, expansionem accensionemque anteire, utplurimum saltem, apoplexiis sanguineis, præcipuæ si sint vere idiopathicæ: hinc eæ videntur promoveri a mot

---

(5) Tunc autem prodit sæpe furentis in speciem erysipelat. Hæc ignea materies, ut mihi visum est, parvis ex caus extricatur aliquando, sævit, terribilesque gignit effectu: subinde per tempus aliquod externa alicujus membri erumpit superficie, ita ut æger videatur aliquantum se melius habere: at cito eadem sæpius retrocedit, & aliquo coacti viscere irreparabilem vehit interitum.

magis rarefactionis, accensionisque, quam a projectionis motu; licet uterque motus fere semper augeatur simul. Universalis ergo est hæc apoplexifera causa, pertinetque ad corpus totum, aut saltem ad ejus sanguinea vasa: universalis enim est liquidorum expansio, solidorumque distensio. Nonne id probant inflammationes, gangrænæque initia, quæ in intestinis observantur, & in hypochondriis, sive in pulmonibus apoplecticorum vita functorum? nonne id confirmat aqua cruenta, quam e vasis effluxam invenerunt in cavitate abdominis, thoracis, signanter pericardii?

44. Ast ego, licet probabile admodum esse exposuerim ex motu sanguinis intestino apoplexias vere sanguineas generatim enasci; haud nego tamen sanguinis cohærentiam, segnitiem, lentamque spissitudinem gignere posse sanguineam apoplexiam in iis maxime, in quibus adsit nativa quædam cerebri debilitas, aut difficilis sanguinis reditus e capite per venas. Hujusmodi vero sanguinis diathesis videtur potius eam apoplexiam effectura, quæ non subitanea penitus sit, quamque præcedant phænomena aliquantulum diutiniora.

Cap. III.

Indicia apoplexiæ ſeroſæ, ſive lymphaticæ.

45. Apoplecticos ex ſero evaſiſſe conjectabimus, quos dominantur malus corporis habitus, cachexiæ principia, fibrarum laſſitudo, humoris lenti, ac pituitoſi copia, quoſque tandem ad hydropem vergere animadvertimus. Hujus morbi ſpecies patebit magis, ſiquid præceſſiſſe conſtabit, quod quidem humores potuerit lentos, ac glutinoſos augere; ſi morbus ingruerit haud repente, ſi vox paullatim perierit, atque loquela. Rem vero confirmabit vel maxime æger, cujus os, oculique multam exprimant lympham, pulſus veluti evaneſcant, venæ deprimantur; cujus tandem ætas increbuerit, vires defecerint, palluerit facies (6). Imo hic adnotare liceat apoplexiam fere ſemper ſeroſam eſſe, quæ, licet haud ſit peſſimus corporis habitus, ulcera conſequatur exſiccata, vel ſuppreſſionem cujuſcunque fœdi, albique ſtilli-

(6) Plura quidem ex hiſce indiciis aliquando fallere poſſunt, ut videbimus, quum de morbi curatione nobis erit agendum.

cidii, cui natura jampridem aſſueta fuerit. Hujus generis fuere apoplexiæ, quas adnotavit MORGAGNUS (d) in quodam ruſtico, in quodam Anguizzola, & in quodam ſene (e), licet in hoc arteriolam quamdam inveniret ſanguine turgidam. Ejuſdem generis apprime fuit apoplexia, quam obſervavit RONDOLINUS, uti retulimus ſupra.

46. BONIOLUS tamen præſtantiſſimus, ut mihi relatum eſt, in quadam Diſſertatione pleriſque innixus obſervationibus ſuis communem ferme impugnans opinionem contendit ulcus nullum licet inveteratum, cui inducatur cicatrix, lymphaticam invexiſſe apoplexiam, alioſve metaſtaticos morbos. Si ergo methodo ab eo indicata conſolidetur ulcus, nihil metuendum cenſet Profeſſor Clariſſimus: vulneris enim expurgationem nullo modo pendere a vitio univerſali ſibi perſuadet omnino. Quare uſum quoque reſpuit fonticulorum: ex his enim haud fiunt ſecretiones, ut Ipſe ait, *electivæ*. Hujus autem placitis adhærentes lego UNDERVOODUM, atque CAMPERIUM (f).

(d) Epiſt. An. Med. IV. n. 13.

(e) Epiſt. V. art. 15.

(f) Giornale per ſervire ec., Tom. III. pag. 139.

Aſt alii plerique, ut vidimus ſupra, ſe haud raro obſervaſſe teſtantur, ſive arte; ſive ſponte exſiccatis artuum præſertim inferiorum inveteratis ulceribus, apoplexiam exortam fuiſſe: quid ergo dicendum? Numne eos ægros dominabantur ſimul cauſæ aliæ, a diuturnitate forſan aperti ulceris ſenſim genitæ, ex quibus apoplectici evaſere fortuito, quum ipſis ulcus coaluiſſet?

47. Huc tandem ſpectare videtur ea apoplexia, quæ ex leucophlegmatica *cachochymia* gignitur. In hoc morbo *ſanguis in* laxiorem, frigidam, mucoſamque degenerat naturam; bilis effœta eſt, totumque corpus iners. Homines hi valde debiles, & laxi, a quolibet ingeſto tumentes, buccas tumidas, faciem inflatam, & labia prominentia habentes referunt bombyces, ut cum BOERRHAVIO loquar, ad ſua ducenda fila paratos: ingraveſcente morbo frigidi toto corpore fiunt, torpenteſque; tunicæ adnatæ color eſt pallidiſſimus, oculique humeſcunt; in membra quaſi prementis plumbi pondus dominatur; hebeſcunt ſenſus, & perpetuo torpent; ſi eos alloqueris, minantur reſponſum, ſed cujus ſtatim ſunt obliti; tandem apoplectici decedunt.

48. Novi quidem BOERRHAVIUM hujusmodi apoplexiam deduxisse *ex spirituum defectu*: sane sive isti existant, sive tantum hypothetici sint, certissimum tamen est ad functiones animales peragendas requiri quiddam vividi, actuosi, energici, ideoque maxime elaborati in fluidis; & quamdam vim, cohæsionem, & robur in solidis, quibus quidem omnibus deficiunt cacochymia leucophlegmatica laborantes. Mihi tamen videntur humores, quibus totum eorum corpus scatet, invecturi apoplexiam potius unice cerebrum comprimendo.

CAP. IV.

De Apoplexia convulsiva, sive Nervea.

49. Postquam frequentiora, minusque dubia apoplexiæ tum sanguineæ, tum lymphaticæ, ac pituitosæ descripserim signa, earumdemque specierum plures saltem adnotaverim causas; de convulsiva, nervosaque, uti proposui, dicendum est; de ea nempe apoplexia, quæ ex spasmo exoritur, & ex vi quadam morbosa, sin minus in nervos unice, in eos

ſaltem primario ſæviente. Plerique forte dum ea legant, quæ ſum dicturus de his apoplexiis, quas ad nervoſam revoco, aliquam aſſerent ſanguineam eſſe, aliquam vero ſeroſam: haud ego quidem valde obſtabo; dummodo nervos fateantur cauſam morbi proximam, aut hanc eandem efficientes, putentque ideo medendi rationem aliquo modo diverſam adhibendam eſſe.

50. De hac apoplexia mentionem facit SYDENHAMIUS (g) aſſerens eam ab hyſteriſmo caput exagitante produci, in *hemiplegiam* deſinere, atque pituitoſæ aſſimilari apoplexiæ, ab hac tamen differt cauſa: illa enim puerperas corripit; conſequiturque partum, vel magnam hæmorrhagiam, vel gravem animi perturbationem. Scripſit de hoc morbo magnus BOERRHAVIUS docens (h), quin ulla adſit materies, aut humorum mutatio, omnes nervorum morbos effici poſſe uſque ad apoplexiam; de qua plura quoque verba facit HOFFMANNUS (i) imo

---

(g) Diſſertat. Epiſt.

(h) De Morb. Nerv. Tom. II. De Sympath. pag. 221. edit. Venet. 1762.

(i) Medic. Syſt. Tom. IV. Part. IV. Cap. 1. De nervor. reſolut. & Tom. IV. Part. II. Cap. 7.

vero in ſuis Conſultationibus aliqua hujuſmodi apoplecticorum profert exempla. Hic tamen Auctor commemorat eos unice ſpaſmos, qui partes a cerebro ſemotas afficientes majorem ſanguinis copiam, motuque percitam majore in cerebrum cogunt. Hinc ipſe opinatur magnas animi motiones, iram præcipue, metumque apoplexiam gignere; quatenus illæ ſpaſmodicas contractiones excitant: hinc ſanguinis circuitus perturbatio, majorque ad cerebrum humorum quantitas, atque impulſus. Videtur idcirco HOFFMANNUS judicare tunc ſolum ex ſpaſmo nervorum apoplexiam naſci, quum ex ipſa eadem cauſa nimius affluat ſanguis ad cerebrum, ibique fiat ejuſdem congeries, aut e vaſis effluxus.

51. Apoplexiæ nerveæ meminit Scardona (k); meminit etiam MORGAGNUS (l). Uterque tamen convulſione affici meninges ſibi ſuadet: hinc ex harum convulſione deſumere conatur uterque principia apoplexiæ, aliarumque ſubſequentium paralyſum; eademque imo ratione apoplexias explicant, quæ ſpaſmos vi-

(k) Aphoriſm. De curand. Morb. pag. 11. & 22.

(l) Epiſt. An. Med. IV. n. 5. Epiſt. XI. n. 18.

ſcerum abdominalium, aliarumque partium ſubſequuntur. At me quidem latet, quid tandem intelligant Auctores iſti, quum ajunt meninges convulſas. Numne eas contrahi, diſtrahique alternatim putant ſive regulariter, ſive irregulariter? Id ſane concipi nequit in dura Matre, quæ quidem ubique cranio quamarctiſſime adhæret. Bina apoplexiæ convulſivæ exempla profert etiam Celeberrimus TISSOTIUS (m), & bina quoque profert Clariſſimus LORRYUS (n). De hoc tandem morbo HAENIUS (o), POMMIUS (p), & præ aliis BURSERIUS Illuſtr. (q), ſcripſere, aliique.

(m) Epiſt. var. argumenti pag. 89.

(n) De Morb. Melanchol. Tom. I. Part. I. Cap. V.

(o) Rat. Medend. Part. IV.

(p) Eſſai ſur les Affections vapoureuſes des deux ſexes.

(q) Inſtitut. Medic. Practic. Tom. III. Cap. IV.

Cap. V.

De signis Apoplexiæ Nerveæ, sive convulsivæ.

52. Semper refert valde morborum distinguere species: at, malo quidem fato, ea indubia desunt signa, quibus possit dignosci specierum maxima pars: earum contra similitudo Medicos sæpe fallit perspicaciores. Nitendum est igitur, ut hæ species dignoscantur, assumptis simul, perpensisque diligenter pluribus earum signis. Hoc autem magni est momenti in apoplecticis, quibus statim mederi plerumque necesse est. Quum autem in casu nostro pars symptomatum, quæ genus apoplexiarum comitantur, cum iis coexistat necessario, quæ ad nervosas apoplexias pertinent; hinc simul hoc loci ea descripta inveniet Lector; qui tamen res perpendens sedulo alia ab aliis facile, ut spero, sejunget.

53. Ex continua igitur, attentaque observatione colligitur illos maxime nerveæ apoplexiæ obnoxios esse, qui irritabiles admodum sunt, atque sensibiles, quique multa volvunt animo, ac fervida cogitatione rem quamdam undequa_

que perpendunt, diuque. Hos inter recenſendi ideo ſunt hypochondriaci, atque hyſtericæ, præſertim ſi puerperæ, aut ſpaſmis ex difficili menſtruatione divexatæ: addantur quoque, qui ſpaſmis abdominis, calculis cyſtidis ſelleæ, arthritide anomala, epilepſia, ac magnis animi perturbationibus ſolent excruciari; præcipue vero, ſi alvus difficile deoneretur, ſi craſſioris ſanguinis lenteſcat motus, ſique fluxus hæmorrhoidum, menſiumve; aut ſudor (r) pedum, axillarumque repente deficiat.

54. Hujus ſpeciei apoplexiam aliquando per dies aliquot præcedere ſolent vertigines tenebricoſæ, rigoreſque frigoris leves, ac muſculorum tremitus; tum vero quædam ſenſatio illi ſimilis, quæ quidem excitaretur ſi aquæ rivulus aliqua corporis membra permearet: præveniunt etiam cutis ariditas, genuum nutatio, major totius corporis debilitas, perturbationes infimi ventris majores, & quædam tum cogitandi difficultas, tum res perpendendi. Quum autem imminet apoplexia augentur arteriarum pulſus, præſertim carotidum, atque dureſcunt; acce-

(r) D. Folia Morbi Nervoſi Singularis Hiſtoria pag. 13.

dunt aliquando immanes cephalalgiæ, horrendæque artuum convulſiones; extrema corporis, ſignanter crura gelu rigeſcunt, ac quidam veluti fervor caput exagitat; aliquando anguſtiæ etiam ad pectus perſentiuntur, & ad hypochondria.

55. Jam vero, quum invadit morbus, ægro tinniunt aures, magis accenditur facies, augetur anxietas, turbatur ſtomachus, vireſque deficiunt: hinc ſolo, ſed ſenſim, proſternitur; aliquando etiam & ſtantem ſe ſervat, & aliquantulum graditur. Loquela, ut plurimum, intercipitur ægro; ſiquando loquitur, proprium rerum nomen difficillime invenit, inventumque profert mancum, atque imperfectum. Vis mentis illi imminuitur ſaltem; aliquando perit omnino. In ægris, quos ego obſervavi, debilitatas tantummodo inveni, atque confuſas mentis facultates. Hæ poſt horas aliquot reſtituuntur, ut plurimum; licet poſt morbum, etiam levi ex cauſa, rurſus obſtupeſcant, ac perturbentur. Præterea iſti apoplectici faciem produnt ſæpe maxime floridam, aliquando tamen & lividam uti obſervavit LORRYUS (t); eorumque pulſum irregularem, mini-

(s) De Melancholia Tom. I. Par. I. Cap. V. pag. 115.

mum, pessimum bihorio ante mortem Celeber. adnotavit TISSOTIUS (t).

56. Hunc morbum crebro sive valida, sive remissior consequitur hemiplegia. Sicuti autem in aliis apoplexiis adest summa ad somnum proclivitas, sic abest ut plurimum ab apoplexia spastica, qua correptos vidi sæpe alienos ita a somno, ut vel maxima angerentur vigilia. In membris vero paralysi affectis, quæ non raro rigida contrahuntur, subsultus sæpe deprehenduntur convulsivi: præterea cum motu careant, sensu, ut plurimum, pollent, imo haud raro exquisitissimo, ut & summis eadem membra afficiantur doloribus (7). Ast artus non modo paralytici, sed & corpus totum acutissimo fere pollet sensu in hac apoplexia: hinc & levi fri-

---

(t) Loc. cit.

(7) Huc venit adnotandum, quod scribit BUCHANIUS Med. Domest. Tom. IV. pag. 252. Ed. Neapol. afferens paralyses, quæ membris adimunt motum, non autem sensum, frequenter hypochondriacos adoriri, atque hystericas. RIVERIUS quoque Obs. Cent. 1. Obs. 74. ad hypochondriacam, sive hystericam passionem pertinere existimabat paralyses convulsioni, ac dolori conjunctas. Credit quoque dolorem partes occupantem paralyticas significare nerveam fuisse apoplexiam, quam consecuta est paralysis.

gore apoplectici iſtiuſmodi anguntur, & tenui quoque rumore exagitati vexantur. His autem nequeunt medicamenta tum interna, tum externa, quæ quidem irritent, exhiberi, quin maximæ in iis excitentur perturbationes.

57. Rebus huc uſque expoſitis addenda eſt quoque ætas eorum, quos morbus, de quo agimus ſolet adoriri. Obſervamus enim apoplexiam convulſivam ſæpius corripere juvenes ætatis annum infra trigeſimum. Sed contra docet HIPPOCRATES (u) ſeniores magis apoplexiæ obnoxios eſſe. Quum ergo apoplexia, de qua agimus, juvenes ſæpe adoriatur annum infra trigeſimum, erit a Medico ſemper ætas perpendenda, qua morbi diagnoſim ſibi faciliorem reddere poſſit. Semper tamen meminiſſe oportet apoplexiam cujuslibet ſpeciei aliquando nulli parcere ætati. Addatur etiam hujuſmodi apoplexiam eos quoque adoriri, qui corporis ſtructura, ſive habitu carent, quibus faciliores reddi vidimus ſanguineam apoplexiam, atque ſeroſam.

(u) Libr. II. De Morb. n. 21. & Lib. de Aphor. Sect. III. Aphor. 31.

58. Innuebam (n. 56.) nerveam apoplexiam ſæpe hemiplegiam gignere perfectam aliquando, ſæpius imperfectam. Licet ne mihi ea ſuper hemiplegia aliquot hic congerere conjecturas, quæ ſi fieri poteſt, indicia multiplicent, unde hujus morbi ſpecies diſtinguatur magis? Has me proferentem Medici, ut ſpero, haut ſatis arguent.

59. Primo itaque videtur paralyſis ab apoplexia frequentius lævum, quam dextrum corporis latus occupare: idque mihi quoque confirmatur ad mentem revocanti plurimos, quos ego adivi apoplecticos. Hinc ill. HAENIUS apoplexiam deſcribens (x) Joannæ Poldin, quæ quidem nervea videtur, paralyticam memorat evaſiſſe latere dextro; licet ut ſubdit veluti admirans: *paralyſis ab apoplexia in dextro latere rarius*. Auctor idem quæſitum quoddam alibi (y) inſtituit, quod, licet paralyſes quacunque ex cauſa ortas reſpiciat, ad rem tamen noſtram opinor pertinere. Sic enim ille quærit: *Si paralyſis omnes non afficit artus, cur*

(x) Rat. Medend. Par. III. Cap. VI. pag. 244.
(y) Loc. cit. Edit. altera Cap. VIII. pag. 110.

lævam potius quam dextram corporis partem occupat? In recensitis, subdit, *decem casibus unius modo dextri est lateris; in cæteris hic non recensitis plerique omnes sinistrum latus sunt resoluti. Dumque adnotata mea revolvo practica, videor dudum idem observasse.*

60. Alii quoque observarunt generatim paralysim frequentius latus lævum resolvere, quam dextrum, uti, colligitur ex Cel. BARTHOLONO (z); & inter alios Clarif. recenset GARDANEUM, qui addit latus sinistrum paralyticum consanescere difficilius quam dextrum.

61. At video adcuratissimum quoque MORGAGNUM idem observavisse: animadvertit enim (a) quod in quindicim veræ apoplexiæ sanguineæ exemplis, tres vidit apoplecticos lævo, binos utroque, reliquos vero dextro cerebri hæmisphærio læsos; ac proinde tres tantum cum hemiplegia ad dextrum latus observavit: læso enim dextro cerebri hæmisphærio latus fere semper resolvitur sinistrum. Ut vero explicaret frequentiorem hanc lateris sinistri para-

---

(z) De L'Electricité Du Corps Humain Tom. I. pag. 470.
(a) Epist. an. Med. III. n. 18.

lyſim, attendendum eſſe, ait, *dextras nempe pleraſque partes corporis eſſe ut plurimum in frequentiori motu conſueviſſe, quam ſiniſtras, & quod conſequitur, vaſa quoque non illarum modo, ſed & cæterarum, quæ a dextris ſunt, ob communicationes, conſenſuſque laborare magis, & dilatari ſolita eſſe.* His vero poſitis ratio aliqua conſtare videtur, qua fiat ut ad dextram cerebri partem major adfluat ſanguinis quantitas. Dilatationi autem majori, quam in vaſis lateris dextri jure quidem ſupponit MORGAGNUS, mihi videtur addenda carotidis, ſubclaviæque dextræ ordinaria poſitio, quæ magis obſecundare debet adfluxum ſanguinis ad cerebri dextram partem. Conſtat enim ſubclaviam, carotidemque dextras ortum communem ducere ex arcu ipſo Aortæ, ad quas eadem ferme directione, qua in Aortam ipſam, cor ſanguinem impellit. Quapropter quum ex conſtitutione carotidis, ſubclaviæque dextræ, & uſu majori dextrarum partium, major in illas ſanguinis copia, motuque percita majori trudatur, ſupponendum videtur magis infirmari paullatim debere tenuiſſimorum vaſorum tunicas; hinc in parte cerebri dextra læſionem facilius poſſe exo-

riri, quæ lateris oppoſiti, ideſt lævi paralyſim fere gignit.

62. Quamvis autem ex his conſtare videatur hemiplegiam ex apoplexia generatim frequentius lævum, quam latus corporis dextrum occupare; ex auctorum nihilominus obſervationibus, quæ perraræ non ſunt, meiſque propriis videtur evinci, apoplecticos ex vitio nervorum potius parte dextra, quam ſiniſtra paralyticos evaſiſſe. Et revera HOFFMANNUS hemiplegiam refert (b) lateris dextri ex apoplexia, quam quidem ex nervis fuiſſe opinabatur. Æger enim hypochondriacus erat, & flatibus, ructibus, vigilia, triſtitiaque jampridem angebatur: imo vero apoplexiam præceſſere graves animi curæ, moleſtiæque. Hinc conſultus HOFFMANNUS reſpondit: *hæ ſunt fere acceſſiones, quæ viros hypochondriacos, fœminaſque hyſtericas ſæpe numero infeſtare ſolent* (c). Idem Auctor alterum memorat paralyticum lateris dextri (d) ex apoplexia, quam ex vitio nervorum arguebat. Tertiam quoque hemiplegiam hujuſmodi deſcri-

(b) Conſult. & Reſp. Med. Cent. Sect. I. Caſ. XVI.
(c) Loc. cit.
(d) Loc. cit. Caſ. XVIII.

bit (e) ab apoplexia probabiliter nervea : hanc enim præceſſit magna animi perturbatio, nec ſubſequebatur mentis facultatum amiſſio: æger a ſomno abhorrhebat quam maxime, & qua parte paralyticus, ſpaſmo angebatur. Hemiplegiam dextri lateris refert LAZERME (f) in apoplectico, qui antea colica nephritica laceſſebatur. Eandem lateris dextri hemiplegiam memorat POMMIUS (g) ab apoplexia, quam vocat ſpaſmodicam: hic æger convaluit uſu juris ex pullo, clyſterum ex aqua, tepentiumque Balneorum. At contra æger in pejus ruebat, quum quodam utebatur medicamento ex enula campana, valeriana, cinnamomo, caſcarilla. LANCISIUS (h) apoplexiam deſcribens Ill. SPADÆ, eam fuiſſe opinatur ex acri, tenuiſſimoque quodam vapore nervos permeante; & dextrum illi latus refert paralyticum. SALODINUS noſter juvenis Medicus diligentiſſimus, boniſque ſtudiis addictiſſimus hemiplegiam lateris dextri, quæ brevi tempore evanuit, in quadam muliere in-

---

(e) Loc. cit. Caſ. XXII.

(f) De Morb. Capitis Conſult. XVII.

(g) Eſſai ſur les Affections Vapoureuſes Obſ. IX.

(h) Repent. Morb. Obſ. IV.

venit dudum ex vitio nervorum apoplectica. Jacobus Andreolus doctissimus Medicus, meique amicissimus paralysim in parte dextra mihi retulit Presbyteri cujusdam apoplectici, qui apprime hypochondriacus erat, irritabilis, atque sensibilis. Ejusdem apoplexia videbatur sane nervosa: eam enim præcedebant causæ, subsequebantur effectus, quibus hæc morbi species solet dignosci. Tres ego observavi epilepticos hemiplegia tandem correptos, iisque latus dextrum defecisse: eodem latere paralyticam evasisse puellam quamdam epilepticam Riverio scribit Jacotius (i).

63. Ex hisce observationibus, aliisque, quas mox describam, constare videtur id non usuvenire, si de apoplexiis nervosis loquamur, quod asserebat Haenius; nempe *quod paralysis dextri lateris ab apoplexia rarius*, quod tamen, ut vidimus supra, confirmaverunt Morgagnus, atque Gardaneus. Quid ergo dicendum? Numne casu quodam fortuito factum est, ut illi Medici clarissimi plurimas observarent apoplexias aliarum specierum validiores, quas sæpius conse-

---

(i) Observat. Communicat. pag. 115.

quantur quidem lævi lateris paralyſes ; contra paucas nervoſas, quæ remiſſiores eſſe ſolent, quæ forte ſæpius hemiplegiam gignant lateris dextri ? HIPPOCRATES quidem ea, quæ ſequuntur ſcripſit (k), videlicet; *In convulſionibus vocis interceptio diu durans mala eſt ; parva autem aut linguæ ſyderationem, aut brachii, aut dexterarum partium ſignificat*. Non ſecus ac ſi levi ex aphonia metuenda ſit tantum, aut ſaltem præcipue paralyſis dexterarum partium: ſilentio revera præterit lævas, innuitque tantum dexteras corporis partes.

64. Quid ergo dicendum, ſi in nerveis apoplexiis dextrum potius, quam ſiniſtrum latus reſolvatur? qua ratione, ac cauſa id fieret? Numne nervorum ſpaſmus potius, quam in dextram, agens in lævam cerebri partem, in hanc impellit majorem ſanguinis quantitatem, aut ex ipſa præcludit ſanguinis redditum? Quod dextram carotidem magis quam lævam circumeant nervi, numne promovere hemiplegiam valeret lateris dextri potius quam ſiniſtri in iis, qui ſpaſmis afficiantur ? Præterea paralyſis, quæ

(k) Coac. Prænot. Sect. II. verſ. 175.

dextrum frequentius occupat latus, eſſet ne ſimplex ſæpe ſpaſmus nervorum in membris inſidentium, quin ulla cerebri adeſſet læſio? Quæ viſcera dextro lateri adhærent, eſſent ne ad ſpaſmum in ſuis viciniis excitandum aptiora, aliove modo ad paralyſim gignendam? Re quidem vera WYTTHIUS, quem citat TISSOTIUS (l), obſervavit in ægris duobus debilitatem, & inſenſibilitatem in dextro latere exortam, quum hepar utriſque ſuppuraverit. Numne ergo in apoplecticis hypochondriacis ideo lateris dextri exoritur ſæpius paralyſis, quia eorum jecur jam male affectum eſt utplurimum, & in ipſorum cadaveribus aliqua ex parte ſaltem obſervatur ſæpenumero læſum?

65. Præterea major pars hominum plus dextro, quam lævo utitur brachio: hinc diameter arteriis ſubclaviæ, brachialique augetur magis, quam arteriis iiſdem partis lævæ. At ſi arteriæ immutantur ita, cur non & nervi? Atqui brachiorum nervi a ſpinali exoriuntur medulla. Numne ergo ex uſu frequentiori brachii dextri, & forte etiam, ut conſequens eſt, ejus lateris

---

(l) Trat. de' Nervi Tom. II. Part. II. §. 41.

totius, nervorum ſtatus immutari poſſet ita, ut ii ſenſibiliores, mobilioreſque evaderent? Numne iidem nervi in vaſculis celluloſæ telæ (ex qua magna ex parte coaleſcunt) exercitio dilatatis majorem haurirent fluidi copiam? Numne hæc tandem e ſuis receptaculis egrediens velut hydropem inveheret in dextram ſpinalis medullæ columnam? HIPPOCRATES ipſe videtur illud confirmare, quod paralyſis in iis membris determinetur facilius, quæ magis defatigentur uſu: *ex tuſſientibus*, ait ipſe, *qui manibus laborabant velut ſervus ille, qui ſarmenta obtorquebat, & Aminthæ filius ambo ſola dextra reſoluti ceſſaverunt. Qui vero aut equitarunt, aut iter fecerunt in lumbis, ac femoribus reſoluti ſunt* (m).

66. At cauſa licet ignota, effectus tamen videtur confirmari ex aliis nerveis, quas ego obſervavi, ut ſupra innuebam, apoplexiis, quæ dextrum quaſi conſtanter latus reſolverunt. Aliquot ex iis præcipue mere convulſivis libet huc loci referre. Nimis fortaſſe prolixus in iis deſcribendis alicui videbor: at ſiquid ego video,

(m) De Morb. Popular. Libr. IV. verſ. 17.

ex hac nimietate luculentius hujus morbi patebunt indicia, quibus a junioribus Medicis dignoſcatur.

NERVEÆ APOPLEXIÆ.

HISTORIA I.

67. Illuſtris quidam Canonicus nunc ſeptuageſimum quintum agens ætatis annum exceſſiva tum animi, tum corporis ſenſibilitate, anxiaque conſcientia uſque a juvenili ætate angebatur. Studiis enixe incumbebat, in iiſque ſtomachi dolore certa quadam periodo laborabat: convalebat vero nocturna intermittens ſtudia. Sacerdos initiatus magis, diuque religione ſollicitabatur. Quum autem quindicim abhinc annis per dies aliquot auditor adfuiſſet, Verbum Dei prædicantibus iis, quos Miſſionarios vocant; tunc continuo aucta eſt, quæ magna jamdiu illi erat, tum conſcientiæ, tum nervorum ſenſibilitas.

Pluribus tranſactis annis nox, quæ diem præceſſit quartam junii, anni 1783. eum tur-

bis vexavit, magisque exagitatus sub auroram, tinnitu quodam aures percelli, mentis cogitationes sensit confundi, ac veluti primos deliquii limites adivit. Quum res ita se haberent vocatus adsui prima vice suppeditaturus artis remedia. Ejus vidi faciem non saturato, sed roseo colore tinctam: ejus mentem aliquantum confusam deprehendi, ac perturbatam; deglutiendi difficultatem observabam; linguæ usum impeditum quidem, non tamen omnino sublatum; os detortum; paralyticum latus dextrum, quod quidem non adempto sensu, sed maxime aucto, diris torquebatur doloribus. Præterea æger toto corpore acutiori sensu pollebat; difficilis a pluribus diebus erat alvus; pulsus vero, licet turgentes, non tamen duri, tardique uti fere inveniuntur in sanguinea apoplexia.

Tunc jussi e vena sanguinem mitti: hinc ægro levamen aliquod, quod tamen non augebatur secta rursus post horas circiter octo vena: glutinosus exibat sanguis, nulla deinde obductus crusta. Aperiebatur alvus clysteribus emollientibus; neque enim stimulantibus uti poteramus, quin maximæ in toto corpore excitarentur turbationes. Itaque clysteribus, sero la-

ctis depurato, aliquibusque sedantibus remediis Æger post aliquot dies ore componebatur; post aliquot hebdomadas libere loquebatur, ac facile deglutiebat: exactis aliquot mensibus crure quantum satis utebatur, aliquantulum & brachio. Mens autem post horas aliquot a morbi invasione sibi restituebatur omnino. Interea tamen partibus paralyticis dira convulsione conflictatis, genitalibus sævo erethismo distractis, vigiliis defatigantibus, mentis impotentia ad res serio perpendendas, summaque tandem totius corporis sensibilitate optimus Æger per plures menses afflictabatur. Quæ quidem sentiendi vis adeo acuta evasit, ut ex solo contactu pilorum vestis pelliceæ, ex tenui quopiam sonitu, ex urina etiam urethram percurrente nimis lacessitus animo deficeret. Nunc temporis autem retusa aliquantum hujusmodi sensibilitate, imminuta quoque sunt, quæ illud vitium sequuntur incommoda.

Historia
II.

68. Ornatiſſima quædam Virgo altero ſupra trigeſimum ætatis anno ſtructura corporis fœlix, natura ſumme cogitabunda, irritabilis, ſenſibiliſque a quatuor diebus haud bene ſe habebat, per biduum autem ſomno inſolito laborabat. Tunc temporis dominabantur in aere tum calor, tum humiditas. Quum ſub veſperas diei decimæ ſextæ Junii an. 1786. caput ejus ſtupiditate quadam moleſtiſſima obtundibatur: vocatus adfui, quæque ſequuntur obſervavi. Erat illi facies veluti roſea, mens confuſa: verbum aliquod prolatura, illius ſolas primas pronunciabat ſyllabas; aliquando etiam nomen rei proprium perquirebat fruſtra, idque eadem animadvertens turbabatur. Præterea tum brachii, tum cruris dextri motus omnino impeditus, aliquantulum etiam ſenſus: ſtomachus vero, pectuſque anguſtiis magnis opprimebantur. Decem ante dies menſtruus illi ſanguis ſolita quantitate effluxerat; a ſex autem diebus fœces ab alvo nullæ.

Quæ quum ita comperissem clysterem jussi, venæque sectionem; hinc Ægra optima solabatur : mane sequenti incommoda minuebantur adhuc; motus, sensusque ferme restitutus vigebat. Contra quærebatur ventrem flatibus perturbari, & caput affici, ac si receptaculo quodam angusto coarctaretur: hinc blande alvus purgata est. Elapsis diebus circiter octo omnia sedabantur; si tamen excipias reliquum aliquid difficultatis tum ad res enixe animo perpendendas, tum ad oculos in certum quodpiam objectum diutius intendendos.

Historia.

III.

69. Incepto Februario anni 1786. ingenua quædam Virgo ægrotavit. Ipsa valde sensibilis ab annis aliquot levi quodam manuum tremitu, subsultuque afficiebatur. Jamvero a pluribus diebus animo satis perturbata, menstruoque fluxu evasa, vix elapsis Februarii Kalendis, repente capite torquetur, quod primo æstus validus, sonitusque molestus urgebat. Facies, quæ quidem natura pallebat, florido

quodam rubore imbuebatur, elataque voce auxilium flagitavit: ſubinde vox intercepta eſt: mens illi confuſa, tumenſque lingua, atque torpeſcens. Familiares venam illi contuſam cupiebant; Medico vero improbabatur, qui Ægræ antiſpaſmodica obtulit remedia. Poſt horas aliquot ſoluta loquela, mens illi ordinabatur rurſum, cogitatione tamen, memoriaque parum firma: impoſterum lateri dextro omnis fere motus, ſenſuſque patuit ademptus; dum membris reliquis naturalis mobilitas, atque ſenſibilitas mirum in modum augebatur. Poſt dies vero circiter decem, & latus paralyticum naturali motu, nimioque ſenſu vigebat.

Elapſo circiter menſe validior renovatur apoplexia. Virginis facies vivide iterum rubebat, tinniebant aures, lingua torpeſcebat: magna cum difficultate Ægra deglutiebat, atque loquebatur, imo loquens ſæpe quædam verba invito animo proferebat, impotens ea, quæ volebat, pronuntiandi. Iterum latus ejus dextrum motu ferme, ac ſenſu carebat, oſque detorquebatur: quæ quidem phænomena nonniſi poſt octo dies evaneſcebant; latuſque corporis paralyſi affectum nonniſi poſt quindicim

reviviſcebat. Aſt major ſolito ſenſibilitas perdurabat, notabiliſque tum loquendi, tum deglutiendi difficultas. Tunc temporis ſecta vena omnia in melius vergebant: hinc major ſanguinis quantitas nova venæ-ſectione emiſſa eſt: & omnia in pejus ruebant: adeo Medicum decet circumſpectio in venæ-ſectione imperanda, quum de nervorum morbis agatur! Ab Ægra tunc ſumpti flores *Zinci* tenuiſſimam adferebant utilitatem, ferrum contra certum damnum.

Ægrotans, quum res ita ſe haberent, me conſultura advocavit. Eam inveni magnis percitam terroribus, facile mente evaneſcentem, ad deglutiendum, atque loquendum impeditam aliquantum. Brachium utrumque deprehendi torpens, & corpus reliquum extra modum ſentiens; ita ut maxime exagitaretur Ægra ſiqui colloquerentur, aut gradu moverentur: imo quidquid & tenuis ſuſurri, ſtrepitus etiam ſolearum lignearum, quibus fœminæ utuntur, eam vexabant ita, ut ſtatim ejus linguam pungens torpedo; ac dentes, maxillaſque laceſſeret quædam moleſta, terrenſque diſtractio. Memoria ante morbum ſatis firma vacillabat; nec

lectioni, nec ſcriptioni poterat vacare: ſcribere volens determinatum verbum, proprias ejus literas, ſed inordinate delineabat. Toto corpore angebatur, niſi tepido ſe colligeret loco: abhorrebat a cibis quam maxime, & linguam prodebat fœdam.

Sic ſtantibus rebus mannam præſcripſi: hinc cibos ſumpſit libenter. Subinde per dies aliquot mane aliquantulum cremoris tartari, & mediocrem ſeri ex lacte depurati quantitatem potabat. Circa Nonas Majas, deprehenſis pulſibus exaſperatis aliquantum, atque dureſcentibus, paucum ſanguinis mittebatur; hinc lento quidem greſſu, ſed continuo ſolabatur Ægra. Continuo illa de more lactis ſero utebatur; interjectis autem vicibus aliquantulo cremoris tartari. Poſt dies vero a morbi invaſione circiter quinquaginta ſumebat quotidie modicam doſim valerianæ, atque chinæ-chinæ. Ex his levabatur valde; loquebatur enim facilius, melius deglutiebat, illique ſatis imminuebatur maxima nervorum ſenſibilitas, atque mobilitas; quod ut obtineret facilius præſcripſi aliquantulum ſpiritus vitrioli aquæ immiſcendum. Ad id temporis tepens Balneum domeſticum, ſed

valde caute adibat: hinc majus ſemper levamen, quod quidem adeo crevit in dies, ut convaluerit omnino.

Historia IV.

70. Nobiliſſima quædam Virgo annum ætatis agens vigeſimum quintum, ingenio, animique ſumma virtute prædita, nervis autem valde ſenſibilis, poſt noctem ſomno traductam apoplexia corripitur. Roſea illi erat facies, os detortum, oculus ſatis monſtroſe protuberans, mens aliquantum confuſa, dextrumque latus paralyticum. Lenibus tantum medicamentis convaluit. Reliqua tamen illi adhuc eſt ſenſibilitas ſolito major, oculuſque haud quidem ſuo loco reſtitutus.

71. Aſt oportuniori loco aliæ hujus ſpeciei exponentur apoplexiæ. Nunc vero, ut melius hæc nervea, ſive ſpaſtica diſtinguatur apoplexia, præſtat diſcrimina oſtendere, quæ inter hanc, aliaſque quaſdam nervorum ægritudines intercedunt.

Cap. VI.

In quo discriminentur Apoplexia Nervea, praesertim mere convulsiva, Suffocatio hysterica, & Epilepsia.

72. Nervorum ægritudines spasticæ apoplexiæ affines sunt præsertim *suffocatio hysterica*, & Epilepsia. At nervea quidem apoplexia difficilius quam sanguinea, atque serosa distingui potest a *suffocatione*: imo ea apoplexia, quam hystericam dicunt, vocari posse videtur postremus suffocationis hystericæ gradus. Verumtamen tum quæ comitantur apoplexiam hystericam, tum quæ præcipue subsequuntur, ostendunt, aliquatenus, quam ab hujusmodi morbo differat *hysterica suffocatio*. Mulieres enim in *suffocatione* pulsus produnt angustos, depressos, nullos etiam aliquando, ut in syncope, quum nempe hysterica passio sæviat vel maxime: apoplectarum nervearum pulsus nimis diversi sunt, ut supra innuimus (n. 54.). Quum vero fœmina a suffocatione hysterica resurgit, memorat quidquid assidentes dicebant, quidquid operabantur, dum vita functa vide-

batur. Me quidem haud latet apoplecticas etiam ex nervis aliquando rerum meminisse, quæ morbo ingruente acciderant; quum nempe levis eas corripuit apoplexia, in qua rerum cognitio non aufertur, sed tantum, ut supra innuimus (n. 55.) confunditur: at fere semper memoria retinet confuse, nec omnia, quæ acciderant, sed tantum aliqua. Si vero validior ingruerit apoplexia, omnium quidem rerum obliviscuntur. Hoc quoque discrimen CAELIUS asserebat (ille autem loquebatur de apoplexia generatim) inter hos morbos intercedere: sic enim ait (n): *cessante affectione apoplectæ fœminæ nesciunt gesta; illæ vero, quæ matrice fuerint præfocatæ, resipiunt, atque narrant quemadmodum fuerint oppressæ.*

73. Accedit quod hysterica passione oppressarum clausos observamus oculos, & faciem naturali fere colore imbutam. Postremo tandem cessante *suffocatione*, licet diutina, nunquam paralysi, sed universali tantum atonìa laborant: loquela illis non remanet intercepta, sed paulo post convalent omnino. Quid vero si vires

(n) Acutor. Morbor. Lib. III. pag. 145.

mentis attendamus? Post *suffocationem hystericam* nihil ex mentis facultatibus adimitur. At quantum contra vires tum corporis, tum mentis, ut supra vidimus, ex apoplexia læduntur?

74. Certis quoque indiciis distinguitur hic morbus ab Epilepsia. Hæc enim ægro & omnem, & semper cognitionem aufert, si perfecta: convelluntur præterea epileptici, totumque corpus insolitis omnino motibus torquetur, atque exagitatur; quæ quidem absunt ab apoplecticis. Postremo tandem apoplexia una tantum vice plus lædit mentis facultates, quam epilepsia pluries renovata.

75. Verum ægri recensitæ prædispositiones (n. 53.), phænomena morbum præcedentia (n. 54.), morbi ejusdem jam sævientis symptomata (n. 55. 56. 57. 58.), & ea tandem (n. 72. 73. 74.) exposita, quibus ab morbis affinibus discriminatur apoplexia nervea; hæc, inquam, omnia observari unice possunt in ægro, qui adhuc vivat. Quoniam vero Medico rationem indicant medendi morbo, aliis præstare videntur, quæ sectis cadaveribus, queant deprehendi. Nec ista tamen spernenda sunt: & ipsa

enim morbi naturam ſignificant, atque confirmant. Quamobrem nervoſam dicunt certius apoplexiam, ſi ſectum apoplectici cadaver cerebrum prodat, cerebellum, aliaſque partes nullo vitio inquinatas, a quo gigni poterat mors.

76. Plura ſine vitio obſervarunt Medici cadavera apoplecticorum: hoc loci aliquot ſatis eſt indicare. Duo obſervavit celeberrimus TISSOTIUS (o): in capite primi *ne miminum quidem inveniebatur vitium*: in altero etiam nihil vitiatum, ſi tamen excipias *cor paullo æquo majus, mollius, pallidiuſque*. In ſecto juvenis fœminæ cadavere, quam vita functam deſcribit HAENIUS (p) ex apoplexia, ipſe deprehendit unice pulmonem leviter pleuræ adhærere, ileumque tres vermes continere. Nihil tandem vitii obſervavit BOUCHERIUS (q) in cadavere Virginis, quæ anno ætatis ſuæ vigeſimo primo convulſiva apoplexia occubuit, poſt iteratos epilepſiæ acceſſus. Mirum quidem eſt, re tamen vera non ſolum invenitur cerebrum, ſed & aliæ corporis partes, quæ poſt mortem nullum læ-

---

(o) Epiſt. varii argumenti pag. 88.

(p) Rat. Medend. Part. IV. pag. 36. & 37.

(q) Apud BURSERIUM loc. cit. Tom. III. Cap. IV.

ſionis indicium proferant, quum vivente homine vel maxime læderentur. Xenedochio Verſaillienſi, ait QUESNEYUS (r), obſervabantur colicæ quædam convulſivæ adeo ſævientes, ut ægris mortem afferrent, quin tamen veſtigium læſionis ullum in eorum inteſtinis poſt mortem poſſet deprehendi. Nuper clariſſimus GENNARIUS (s) explicat qua ratione ſerum innumeras cerebri rimas, ſive interſtitia ab ipſo obſervata pervadens, licet nec nimium, nec nimis denſum, ſed tamen præter ſolitum acre, morbos inferre poſſit lethales in cerebrum ipſum, quin ullam poſt mortem prodat morbidam immutationem.

77. Animadverſis tamen in ægro vivente nerveæ apoplexiæ indiciis, non ideo negari poſſet hujus ſpeciei fuiſſe morbum, dum aliqua aquæ quantitas poſt mortem in cerebro inveniretur. Quidquid enim actionem nervorum imminuit, ſive alio quocunque modo perturbat, imminuere quoque poteſt, atque turbare ſanguinis motum per vaſa cerebri: hinc major ſecernitur

(r) Memoires de L'Academ. Roy. de Chirurgie Tom. I. Part. I. pag. 19.

(s) Giornale per ſervire ec. Tom. I. pag. 377.

ſeri copia, quæ cerebrum obruere poteſt; tunc vero in cadavere invenientur ſigna compreſſionis, licet morbi cauſa ſit unice ſita in nervis male affectis.

Id autem colligi ſignanter poteſt ex epilepticis quibuſdam, ut notat CULLENIUS (t). In iis enim plures poſt vices ſævientis, quieſcentiſque epilepſiæ ſubſequi obſervamus aliquando aut dementiam, quæ quidem a nimia in cerebro collecta pendet ſeroſitate; aut veram apoplexiam, & in horum cadaveribus, ſanguinem, ſerumve, quod cerebrum opprimit, invenimus; licet morbus primario e nervis exoriretur. Appoſite ergo ſcripſit BOERRHAVIUS (u) *apoplexiam æque gignere aquam, quam quod gignatur ab aqua.*

(t) Inſtit. de Médec. Pract. Tom. III. pag. 71.

(u) De Morb. Nervor. Tom. II. pag. 221.

Cap. VII.

Apoplexiæ Nerveæ Divisio in idiopathicam, & in sympathicam.

78. Sedes diversa causarum, quæ nerveam invehunt apoplexiam, Medicos induxit ad hunc morbum distinguendum in idiopathicum, & in sympathicum. Idiopathicam vocant hanc apoplexiam, quum causæ illam efficientes insident initio nervorum, idest cerebro, quod spasmo, aliave ratione lacessunt. Sympathicam dicunt quum dictæ causæ a cerebro semotæ in ipsum sympathice tantum agant. Sed quum mihi videatur aliquando arduum esse, sedem statuere tum causarum spasmi, tum spasmi ejusdem, ideo subdo me eam vocare apoplexiam nerveam idiopathicam, quam gignunt mobilitas excessiva, & sensibilitas nervorum, aut aliæ causæ, quæ sua natura primario, & immediate agunt vel signanter in sensorium commune, vel in totum nervorum systema; cujus generis sunt animi pathemata, quædam venena, immanis dolor, immodicæ evacuationes, aliaque hujusmodi. E contra sym-

pathicam voco nerveam apoplexiam, cujus causæ saltem occasionales semotæ a cerebro videntur idem per consensum lædere; aut eam, quæ gignitur ex humoribus in cerebrum irruentibus; si tamen eos illuc coegit spasmus a cerebro remotus, qui ex. gr. excitetur in imi ventris visceribus.

79. Non est forte explicatu arduum, qua ratione gignatur ea apoplexia, quam supra vocavimus *idiopathicam*; quum insideant cerebro causæ, quæ ipsum irritantes, sive alio quocunque modo lædentes, possunt apoplexiam producere. Sed difficile quidem est explicatu qua ratione illa excitetur apoplexia, quam dicunt *sympathicam*.

80. Duplici modo videntur, causæ a cerebro remotæ lædere cerebrum posse, unde *sympathica* exoriatur apoplexia. Primum lædunt, quod facile intelligitur, quum spasmo torqueant corporis partes in quas agunt; puta infimum ventrem: tunc enim sanguis, obstructis spasmo vasis abdominalibus, aut saltem eorum capacitate imminuta, majori quidem impetu, ac quantitate fertur in cerebrum; cujus vasa nimium distrahere, ac forte potest disrumpere. Sic sentit

HOFFMANNUS, ut (n. 50.) innuimus. Secundo ædem causæ possunt, quod tamen difficilius explicabitur, cerebrum lædere, licet ab ipso remotæ, simplici quodam consensu; quin tamen in cerebro post mortem ulla deprehendatur morbosa immutatio. Vana enim est opinio, ac falsa, saltem sæpe, eorum, qui putant ex convulsionibus sanguinem majori semper velocitate, ac quantitate in cerebrum trudi. Nam in plerisque convulsis arteriarum pulsus satis exiles, & aliquando evanescentes haud certe innuunt majorem sanguinis impetum. Revera dissectis infantum cadaveribus, qui periere convulsi, haud vasa cerebri sanguine proderunt referta (x).

81. Hanc summam difficultatem in *consensuali*, ut ajunt, apoplexia explicanda fatetur quoque Claris. BURSERIUS (y). Hinc postquam aliorum opiniones confutare conatus est, eanque etiam, quæ docet spasmum per nervos cum medulla cerebri communicari, hac super re suas aliquas profert conjecturas. Numne, conjiciens ait, spastica contractio propagatur usque ad minimas cerebri arteriolas, quibus spasmo con-

---

(x) SENAC Trattato Della Strutt. del Cuore Tom. IV. pag. 44.
(y) Loc. cit. Tom. III. §. 104.

tractis commercium intercipiatur inter cerebri corticem, medullamque, atque inter hanc, & reliquas corporis partes? aut forte extrema nervorum a causis spasmi lacessuntur adeo, atque labefactantur, ut eorum etiam origo, cerebrum nempe, similem labem in tenerrima elementari fabrica incurrat? hinc autem ea fibrarum subversio, aut alia quælibet præter naturam mutatio exoriatur, quæ motum, & sensum extinguat?

Quidquid sit de hisce Auctoris spectatissimi conjecturis, fateor me latere rationem, qua spasmus longe a cerebro excitatus cerebrum lædat ita, ut apoplexia enascatur, quin ullum in cerebro eodem morbi vestigium relinquatur oculis prosectoris percipiendum. Ego enim ignorantiam minus odi, quam errorem. Quare his prætermissis ad causas spasmum efficientes investigandas statim transeo.

Cap. VIII.

Causæ exponuntur Apoplexiæ Nerveæ præsertim Idiopathicæ.

82. Certissimum est, præcipue hominis sensibilitatem, mobilitatem, atque irritabilitatem facilem efficere hanc apoplexiam. Iis enim positis dispositionibus, nervi levissimis causis ad extra existentibus, & ad tantos effectus imparibus perculsi eos motus vi propria excitant inordinatos, violentosque, qui turbas cient enormes; non secus ac si validissimæ in corpore adessent causæ. Cerebrum vero præsertim semper est ad spasmum proclivius: quapropter ex ejusdem spasmo enasci potest apoplexia.

83. Nil mirum ergo, si, qui multa cogitant, ac res diutius perpendunt, facilius hoc morbo corripiuntur. Studia enim, rerumque meditatio signanter, & directe cerebrum defatigant; quod his de causis spasmus adoritur facilius, quam alias corporis partes. Nuper hujusmodi forte periit apoplexia immortalis Eulerus. Agebat annum ætatis suæ septuagesimum sextum. Die septima Idus Septembris,

inito calculo, aſcenſum aereoſtaticarum Machinarum metiebatur, quæ per totam tunc celebrabantur Europam: deinde ſuper Planetam Herſchellium, ejuſque orbitam ſubtiliſſime diſſerens, delapſa de improviſo, qua tabaci fumum hauriebat fiſtula, matheſi, ac vitæ ereptus eſt (z).

84. Præterea cerebro hac ratione diſpoſito, præcipue quum mens diutius rem unam meditatur enixe, anxieque, furor ille facile exſurgit, quem *enthuſiaſmum* vocant. Quot vero homines ex hujuſmodi furenti, ut ita dicam; mentis œſtro repente obiere! Inter cæteros cenſendus eſt ille Actor, qui vita deceſſit, dum furens tragicam agebat perſonam. Lorryus (a) Rhetorem quemdam agnovit, qui Homeri lectione extra ſe ipſum rapiebatur ita, ut ſæpe animo deficeret. Parochus quidam, uti refert celeber. Zimmermannus (b), ſacra commendabatur eloquentia: ut laudem hujuſmodi ſervaret ſibi, augeretque, diu noctuque conabatur men-

---

(z) Éloge de M. Euler par M. le Marq. de Contorcet.

(a) De Melanchol. Tom. I. Cap. VI. pag. 144.

(b) Traité De L'experience en general Tom. III. Chapitr. VII. pag. 301.

te. Hinc viribus corporis destituebatur, memoriaque, quæ, & magis deficiebat, quo nisu majori eam augere contenderet. Postremo apoplecticus evasit, atque hemiplecticus. Qui ad excessum sacris vacant meditationibus, ferri solent in eos, quos dicunt *Raptus*, *Ecstasesque*; ac sæpe in apoplexiam desinunt. Novi paucis abhinc annis, Cœnobitam quemdam, qui magno quum nisu res sacras meditaretur, stomacho veluti urebatur, ac pectore: paullatim defecerunt illi mentis facultates, atque lethali apoplexia correptus est. Hæc est apoplexia, quæ vocabatur a summo BOERRHAVIO (c) *apoplexia sensorii communis*, & quam immedicabilem fatebatur HELMONTIUS, scribens; *quando apoplexia oritur a superbia ideæ, hanc remedia paracelsica non curant, nam malum est spirituale; si vellem hic per medicamenta curare, nova indigerem arte.*

85. Ast haud rari sunt illi quoque, qui ex magnis animi motionibus apoplectici moriuntur. An hæc apoplexia ex eo gignatur, quod corpus spiritibus, ut ajunt, animalibus exina-

---

(c) De Morb. Nerv. Tom. II. pag. 221.

niatur; aut quod ſpaſmus univerſi corporis majorem ſanguinis copiam, motuque percitam majori in cerebrum cogat, quæ vaſa ejuſdem diſrumpens hæmorrhagiam gignat, uti obſervamus in hæmopthyſi convulſiva; aut quod fiat paralyticum, percellentibus nimis animi motionibus, ſenſorium commune, uti videtur celeberrimo TISSOTIO (d); aut quod animi quædam pathemata fluidum nerveum, (quod ferme in idem recidere videtur) motu deſtituant, uti putat celeberrimus CULLENIUS (e); aut quod in hiſce violentis animi motibus fibræ ſenſorii communis obſtringantur magis, magiſque rigeſcant, adeoque actioni impares evadant, uti ſuſtinet LORRYUS (f); an alia ratione; me libens fateor latere; meoque judicio alios quoque latere debet, cum certe pendeat a legibus commercii animam inter, & corpus; quæ denſis nimis tenebris obducuntur. Certo tamen videtur hujuſmodi apoplexia a nervis provenire, quos nimis percellunt animi commotiones.

(d) Tratt. De' Nerv. Tom. II. Part. I. pag. 202.

(e) Inſtitutions De Médicine Pratique Tom. III. art. 1115.

(f) Loc. cit. Tom. I. Par. I. Cap. IV. pag. 94.

86. Re autem vera quot possunt apoplectici recenseri ex animi commotionibus, quibus homines obnoxii sunt? Ipsa eadem lætitia, qua tamen perfruimur raro, mortem repentinam invexit aliquando. Historici Romani matrem quamdam referunt vitam liquisse repente, vix filio reviso, quem vita functum apud Cannas dudum crediderat. FOUCHETIUS celebris, vix ab ALOYSIO XIV. donatus libertate, obiit de repente. JUVENTIUS THALNA, vix novit decretum sibi de Corsis subactis triumphum, ad Aras gaudio *interiit* repente, dum Numini grates sacrificiis agebat (g). TISSOTIUS DIAGORÆ mortem ex nimio gaudio commemorat, postquam tres Gnatos vidisset corona vinciri (h). Plura hisce similia profert Auctor idem. Meminit quoque LORRYUS (i) hæredis LEIBNITZII e vita repente decedentis, inventa, ac vix inspecta, quæ auro cumulata erat, arca. Alios quoque HALLERUS (k) innuit obiisse repente aut *libertate*, aut *reddita sibi amata puel-*

(g) Apud ZIMMERMANNUM loc. cit. Tom. III. pag. 218.

(h) Essai sur les Maladies Des Gens Du Monde art. V.

(i) De Morbor. Conversionibus pag. 118.

(k) Elem. Physiol. Corp. Human. Lib. XVII. Sect. II.

la. Narrat BOERRHAVIUS (l) Pyratam crudelissimum præ summa lætitia repente mortuum fuisse, quum filium suum vidisset redemptum, quem pro perdito habuerat. SOPHOCLES victor pronunciatus in tragœdia repente exanimatus est: idem FILIPPIDI accidit Comœdiarum auctori. Libet tandem hic adnotare, quod apud Historicos Venetos legimus. VICTOR Patritius Venetus ex Patre ALOYSIO DIEDO, adolescens indole ingenuus, ingenio perspicax a Patre tradebatur Obses anno 1480. Turcarum Imperatori in Urbe Constantinopolitana. Suis Ipse manibus testudinem quamdam concinnavit egregie, a qua musicos eliciens sonos, Tyrannum suaviavit adeo, ut ab ipso libertate prius donatus, magnis subinde cumularetur muneribus. Progressu temporis data fide de reditu suo, Venetias, assentiente Sultano, Suos convisurus contendit. Idque vix Pater, Fratres, Sorores, Consanguineique persentiere, præcupitum juvenem multis comitantibus Cymbis obviaturi ad eum pervenerunt, quem Portum duorum Castrorum vocant. VICTOR spectaculo

---

(l) De Morb. Nerv. Tom. II. pag. 222.

commotus, gaudioque vocem amittens repente apoplecticus inter Suorum complexus interiit.

87. Ex ira quoque apoplexiam enasci haud raro observatum est. Id confirmat inter cæteros SCARDONA (m) observatione quadam, quam TOZZIUS refert; *Ipse novi*, scribit, *lanionem quemdam, qui cum vellet quemdam adoriri, a quo fuit injuria affectus, ab illo frustro carnis ictus ira simul, & timore commotus repente concidit, & mortuus est*. Apoplexiam ex eadem causa adnotavit TISSOTIUS (n). Lis erat inter puellas amicas super colore funiculi, quo vincienda erat vestiuncula cujusdam parvi suarum deliciarum simulacri. Hac super re satis rixatæ sunt: una ex ipsis ætate annorum septem, quum summa exardesceret ira, e cubiculo evasura in januæ limen corripiebatur apoplexia: hinc ipsi læva manus paralytica, qua nunquam convaluit. Vir quidam Bernæ tum in bellicis rebus, tum in politicis præclarus magni momenti munus exposcebat: denegabatur; indignatus apoplexia, & post horam morte corri-

(m) Loc. cit. pag. 16.

(n) Loc. cit. Tom. II. Par. II. Cap. IX. §. 119.

piebatur (o). Alii quoque morbi apoplexiæ affines ex ira jam obſervati fuere. Uxor, referente VALERIO MAXIMO, NAUSIMENIS Atheniensis proſpiciens gnatum, filiamque inceſtuoſe coire, inſanabiliter obmutuit. *Puella*, inquit STOLLIUS (p) *ob negatam ab Hera mercedem iraſcitur. Mox phrenitica fit, frequenter convellitur; perit die quarta. Cadaver ſedulo perquiſitum nil prorſus alieni oſtendit.*

88. Terror etiam vitam repente adimere poteſt. TISSOTIUS refert, reum quemdam, vix nuntio audito de mortis pœna a judice contra eum pronunciata; ſubito obiiſſe (q). Auctor idem ſpectatiſſimus alibi (r) mulierem quamdam memorat prægnantem, quæ uterinas experiebatur hæmorrhagias: fauſte hæ compeſcebantur, vigebant vires, pariendi imminebat tempus; hinc de ejus ſalute ſpes ſatis certa affulgebat. At gravi perculſa terrore deficit, excitata delirat, craſtina die nova, ſed prima minor accedit hæmorrhagia, & Ægra unius ho-

(o) ZIMMERMANN. Loc. cit. Tom. III. pag. 272.

(p) Rat. Med. Tom. III. De Cauſ. & Sed. Phrenitid. pag. 242.

(q) Loc. cit. Tom. II. Par. I. pag. 247.

(r) Epiſt. var. argum. pag. 91.

ræ ſpatio moritur. *Et quidni*, ſubdit, *ex nervis mors?*

89. At grandis quoque animi dolor, qui de repente excitetur, apoplexiam invehit aliquando. HELI Pontifex Hæbreorum, Judexque annum agens nonageſimum octavum interiit ſtatim, ac dolens audivit populum ab hoſte profligatum, Arcam Teſtamenti abreptam, gnatum utrumque peremptum (s). PUB. RUTILIUS obiit repente, quum Fratri conſulatum negaſſent Romani (t). LANCISIUS (u) vidit Seniorem quemdam inter cœnandum repentina morte ſublatum, quum ipſi adventum nuntiaſſent conſanguinei ſui, quem non ſibi honoris futurum eſſe putabat. Adoleſcens quidam (x) viduam amans perdite, accepto per epiſtolam repulſæ nuntio, procubuit humi, eademque die mortuus eſt. LORRYUS (y) obſervavit apoplexiam, quam quidem dicit hyſtericam, ac ſubſequentem paralyſim cujuſdam Matronæ, audito

---

(s) Lib. I. Regum Cap. IV.

(t) PLIN. Natur. Hiſt. Lib. VII. Cap. XXXVI.

(u) De Subit. Mort. Lib. I. Cap. IX. art. 18.

(x) SAUVAGES Noſol. Claſs. VI. §. XXVIII.

(y) De Morb. Melanch. Tom. II. Par. I. Cap. II. pag. 157.

vix nuntio ſibi funeſto. Memorat BOERRHAVIUS (z) Virum quemdam, qui in Galliis ad tumulum paternum hærens, deflenſque mortuus eſt. Celeberrimi GAUBII quidam amicus monitus de morte Fratris ſui properans pergit Hagam Comitum: ejus cadaver conſpiciens angitur, viribus deſtitutus ſedet, moriturque ita ſubito, ut cum Fratre tumulatus fuerit (a). In obſidione Budæ occidebatur (b) Germanus fortiſſimus, qui vel ſuperna virtute pollens hoſtes profligare cernebatur. Dux exercitus inquirebat quis eſſet occiſus? agnoſcens unigenitum ſuum hærens aliquantum obſtupuit, & mortuus eſt. Dum ſcribebat ZIMMERMANNUS celebrem de Experientia librum, vita defuncta eſt Uxor Principis GEORGII ALOYSII Olſatiæ: Vir mœſtiſſimus accedit feretro, quod ex lignis pretioſis nuper fabrefactum ſuſtentabat Uxoris cadaver. Cubiculario quemdam pium librum legente, ut Princeps juſſerat, idem ex oculis lacrymas, ex pectore effundens ſuſpiria moritur repente (c). Amicus meus, compaterque, vix

---

(z) Loc. cit. pag. 223.

(a) Serm. Acad. alter. pag. 27.

(b) BOERRHAV. loc. cit.

(c) Loc. cit. Tom. III. Chapitr. VI. pag. 259.

lectis litteris, quibus ille in judicium vocabatur de ſumma rerum, apoplecticus evaſit, lateriſque dextri paralyticus, loquelam amiſit omnino, non tamen cognitionem; áſt ille perfecte convaluit.

90. Quum vero prægnantium, & puerperarum nervi ſint ad ſpaſmum procliviores, hinc iis periculum imminet majus hujuſmodi ſpaſticæ, de qua agimus, apoplexiæ (8). Et, ut verum fatear, mihi plerumque viſum eſt, præcipue ex ſpaſmi cauſa mulieres vitæ periculum ſubire, ſive illis immineat partus, ſive in partus actu, ſive expleto jam partu. Spaſmo e contra evaneſcente eas facile adjutas, tum arte, tum natura haud raro obſervavi.

---

(8) Puerperarum nervi æxiſtimari ſolent ita ſenſibiles, morboſiſque obnoxii deordinationibus, ut putent plerique eandem ipſam *puerperalem* febrim, aliquando ſaltem, indolis eſſe nervoſæ (ERN. CHR. NOLTE Diſſert. de Febre Puerperar.). Hoc idem ſuſpicatus eſt Clariſs. FRANKIUS valde plaudendis innixus meditationibus. Ejus ſuſpicionem confirmant quæ mulieres ſub ipſo partu mortali corripiuntur apoplexia, *quam aliquando*, ut Ipſe ſcribit, *nervoſæ indolis eſſe in parturientibus dubium non eſt*. Delect. Opuſc. Med. Vol. V. pag. 57. in Adnot.

91. Adnotavit jam BOERRHAVIUS (d) nonnullis mulieribus in extremis partus nixibus exoriri ſemper epilepſiam, ita ut ſine ullo pariant ſenſu; addiditque in ſummis primi partus laboribus plures mulieres maturiore nuptas ætate affici epilepſia, & fere ſemper cum ſuo fœtu mori, niſi hic prompte educatur. Nuper obſervavi mulierem ſpaſmo dire occupatam, cui fœtus extrahebatur, epilepticos motus prodere, ſubinde mori repente.

92. Hæc autem terribilia accidunt facilius, ſi mulieres hujuſmodi animo commoveantur. MORGAGNUS (e) terrens puerperæ fatum narrat. Ipſa affectionibus hyſtericis obnoxia in lucem emiſit fœmineam prolem, quum multiplici ex cauſa præcuperet maſculinam. Vix partu peracto, Vir quidem imprudens ſexum prolis nunciavit uxori: illico huic pulſus defecerunt, corpus friguit totum, & intra ſeſquihoram mortua eſt. Defatigatio ex partu difficili, & terror exinde ortus in cauſa fuere, referente SEBASTIANO ALBRECHTO apud MORGA-

(d) De Morb. Nerv. Tom. II. pag. 320.
(e) Epiſt. Anat. Med. XLVIII. n. 44.

GNUM (f) cur alia puerpera *inter loquendum præter omnium opinionem* mortua fuerit.

Ruricola quædam mulier pro sua conditione satis delicata paullo post partum putrida corripiebatur febre. Aptaverunt coxendicibus vesicatoria, quibus ruditer pertractatis a quodam rustico, qui vices gerebat Chirurgi, ira exardens, ac dolore pressa ululavit ægra, statimque emortua est.

LORRYUS (g) sensibiles adeo, mobilesque credit puerperas, ut aliquando subita morte earum quasdam corripi opinetur ob nimiam, qua affluunt, lætitiam exactis partus laboribus, nuntiataque prole mascula in lucem emissa. Quare, qui sive prægnantibus, sive puerperis adstant, in primis evigilent, necesse est, sedulique caveant, ne illæ irritentur, aut alia animi commotione afficiantur; præcipue si habitudine sint sensibiles valde, mobilesque. Tunc enim unicum quandoque verbum, gestumque funestissimos gignere potest effectus.

93. Itaque affirmabam nervosæ indolis apoplexiam adoriri prægnantes, puerperasque; nec

(f) Loc. cit.

(g) Loc. cit.

tamen eaſdem puto eſſe immunes apoplexia, quæ ſive fit ex partus conatu vaſa cerebri diſrumpente, ſive ex lactea, ſive ex lochiali, quæ in cerebro colligatur, *metaſtaſi*. Non me latet in cranio poſt ſubitam mortem ſæpius inventam fuiſſe lacteam materiem (h): nec latet HIPPOCRATEM ſcripſiſſe (i); *Si mulieri puerperii purgatio ad caput irruat (id enim contingit), plerumque ſtatim moriuntur*; quod quidem poſteriores confirmant obſervationes (k).

94. Aſt aliqui forte cenſere poſſunt, potius ex ſyncope, quam ex apoplexia induci mortes hujuſmodi ſubitaneas, quas ego cum Recentioribus pleriſque clariſſimis ad genus apoplexiæ revoco: nec quidem cum hiſce falli exiſtimo. Si enim, præſertim ante hæc tempora, non omnes ita opinabantur; ideo forte erat, quod violentæ animi affectiones ſæpenumero mortem adferunt ita repentinam, ſubitamque, ut ſæpe ſymptomata, quæ ſolent apoplexiam comitari, nequeant prodire. Atqui nonnulli maximis animi perturbationibus perciti, quum dies

---

(h) VAN-SWIETEN aphor. 1329.

(i) De Morb. Mulier. Lib. I.

(k) VAN-SWIETEN loc. cit.

aliquot vivant, mentem ratione orbatam, aut ſatis confuſam, os detortum, hemiplegiam, aliaque hujus generis proferunt ſymptomata: hinc mihi ad apoplexiam ſpectare poſſe videntur mortes ſubitaneæ, quas invehunt animi perturbationes, licet per tempus nequeant ſolita apoplexiæ phænomena obſervari. Et ſane ſi plures mentis commotiones, ſignanter vero terror, & horror epilepſiam haud raro gignunt potius quam ſyncopem; cur juxta varios earum gradus, variamque virium naturam, ac juxta patientis conſtitutionem efficere nequibunt apoplexiam, quæ gradus Epilepſiæ maximus cenſetur?

95. Præterea licet concederetur cordis motum ſpaſmo, ſive paralyſi intercipi in animi perturbationibus; non ideo tamen ſyncope eſſet neceſſario idiopathica, ſed potius ſympathica ex cerebri læſione. Videtur enim certum hujuſmodi cauſas primario in cerebrum agere. Latet quidem, quænam ſit hujuſmodi actio, quaque perficiatur ratione: latet quoque, quænam ſit phyſica cerebri conditio, quum magnis afficiatur animi perturbationibus; nec ſemper patet, quid in cerebro phyſice immutetur ingru-

ente nervea apoplexia, de qua loquimur in præſens: inviſibilia enim cerebri machinamenta ſæpe deordinantur ita, ut mortem vehant, quin ullum deordinationis veſtigium in ejus ſubſtantia reliquum conſpici poſſit. At nihilominus cerebrum primario affici probabilius videtur: in animi enim commotionibus aliqua perceptione opus eſt, quæ quidem ad cerebrum ſpectat. *Quapropter*, inquit HIPPOCRATES (l), *cor quidem, & præcordia maxime ſentiunt; ſapientia tamen minime participant, ſed omnium horum cerebrum cauſa eſt.*

96. Cerebrum eſt, quod ab animi affectionibus ſive hac, ſive illa vi, atque ratione affectum aliquando minus, imo & nihil penitus influit in cor; hinc ſyncopes, & mors ſæpe exoriuntur: e contra aliquando influit pluſquam ſolito in cor ipſum, quod palpitat vehementer, vique majori ſanguinem ad cerebrum impellit, quod, apoplexia exorta, morbidam etiam ſui immutationem poſt mortem conſpicuam prodit.

(l) Lib. De Morb. Sacr. art. 17.

97. Ex hiſce vero inferri licet unam, eamdemque cauſam ferre poſſe eundem morbum pluribus, & quidem diverſis modis, ſicuti & morbum diverſum: forte quædam animi commotiones ſæpius ſymptomata ſyncopis evidentiora; quædam aliæ apoplexiæ phænomena efficient. At certum videtur, generatim mortes ſubitas ex animi violentis perturbationibus ad apoplexiam præcipue, de qua hic agimus, revocari poſſe; ſyncope enim cenſenda eſt ſympathica, non vero idiopathica. Hanc ſyncopem obſervamus aliquando ſympathicam ingruente etiam vera *apoplexia* ſanguinea, uti expoſuimus (n. *19.* 20.) licet in ea nullam aliam poſt mortem obſervemus morboſam immutationem, niſi in cerebro ſanguinem aut congeſtum, aut e vaſis effluxum.

98. Ex dictis huc uſque facile colligitur, quid reſponderi poſſit illis, qui putarent ſyncopem eſſe morbum primarium, ex quo obſervatum ſit ventriculos cordis haud raro, ac proxima vaſa ſanguine coagulato ſatis referta eſſe in cadaveribus eorum, qui ex animi affectionibus repente perierunt. Verum pluſquam ſatis forte hac ſuper re diſſeruimus: incæptam

igitur persequamur nerveæ apoplexiæ causarum enumerationem.

99. Adnotavimus jam (n. 76.) nihil vitii BOUCHERIUM detexisse in cadavere virginis, quæ ex apoplexia occubuit, postquam pluribus epilepsiæ accessibus vexata fuisset. At porro epileptici sæpenumero evadunt apoplectici, sive ut melius dicam, ad eum epilepsia pervenit gradum, quem apoplexiam dicimus. Hæc autem apoplexia inter nerveas recensenda est; inter quas etiam ea revocanda utplurimum erit, quæ in coitu exoritur, quo cerebrum in convulsionem cieri potest. Novi quemdam juvenem Pharmacopolam in coitu semper, extra coitum numquam epilepsiæ correptum fuisse.

100. Nerveas inter apoplexias ea quoque adnumeranda est mors subitanea, in quam desinit aliquando mania, ut bis observavit LORRYUS (m).

Odores quoque, de se licet innocui, tunc tamen apoplexiam, de qua agimus, efficiunt, quum magna odoriferarum partium accumuletur copia, diuque inspiretur (n).

(m) Loc. cit. Tom. I. pag. *69*.

(n) VOGEL De Apoplexia aphor. 558.

101. Etiam in ebrietate nervi videntur primario affecti; meritoque ebrietatem esse affectionem nerveam brevem asseruit LORRYUS (o). Aliquos agnosco homines, qui, dum merum, aliosque liquores potant, convulsi prius, quam ebrii fiunt. „ In Miscellaneis Naturæ Curiosorum, inquit BOERRHAVIUS, (p) „ legitur exemplum „ de milite quodam, qui se replebat tanta co„ pia potus fermentati, ut distentus se vix pos„ set movere, sed in scamnum se ponens paul„ lo post ab eo delapsus expiravit. In cada„ vere reperitur notabile nihil; nihil in capi„ te, nec in pectore. Hinc, subdit, effectus „ inde orti irradiationi cuidam spirituali adscri„ bendi sunt, eodem modo, uti dixi, de va„ pore per nares hausto ".

102. Videntur a quadam pendere nervorum læsione mortes quoque repentinæ, quibus pestis magis, magisque sævit, ac terret. Aut enim exoriuntur a myasmate pestilentiali, quod, quum subtilissimum, ac summe efficax circulando ubique penetret, actionem destruit nervorum; aut a vera gignuntur asphyxia, quam

---

(o) Loc. cit. Part. I. pag. 123.
(p) Loc. cit. Tom. I. pag. 83.

invehit aer venenatus regionis infectæ, quamque promovent maxime dejectio animi, & Incolarum terror. Sed quidquid ex his supponas, certum est apoplexiam hujusmodi a nervis lethaliter affectis pendere.

103. Nerveam esse apoplexiam, quæ ex venenis gignitur, nemo est, qui dubitet. Certo enim constat nervos præcipue lædi a venenis. Horum autem aliqua in cerebrum sæviunt immediate: alia vero, quum immediate agant in alias corporis partes, in cerebro tamen terribiliores eorum actionis persentiuntur effectus. Id satis probant, quæ venenorum actionem subsequuntur symptomata (9). Quod autem secta veneno peremptorum cadavera nullam proferant aliquando mutationem morbo-

---

(9) Plura venena repente occidunt. Id præstat morsus serpentis, quem a *Sonaglio* vocant (TISSOT Tratt. de' Nerv. Tom. I. Par. II. Cap. VIII.) Aspidis morsus hominem statim obstringit sopore lethali, referentibus PLUTARCHO, atque LUCANO. Historia romana meminit tum veneni, quo statim periit VIBULENUS AGRIPPA, tum illius, quod quidem a Locusta paratum NERONIS jussu exhibitum fuit BRITTANICO, ex quo repente interiit. At Tyrannorum fastus, improborumque hominum plurima hujusmodi ostentant exempla.

ſam, ex qua oriri mors poſſet; id probat præcipue apoplexias hujuſmodi nerveas fuiſſe (n. 75.).

104. Aſt aliud adeſt venenorum genus, quod aut veram infert repentinam mortem, aut mortis ſpeciem, quam tamen verus conſequitur interitus, niſi illi apta objiciantur remedia. Hæc vero terribilia efficit aer, qui tumulos mortuorum, puteos profundos, & antra quædam dominatur. Vis eadem mortifera ineſt quoque vaporibus, quos quidem liquores fermenteſcentes, ignitique exhalant carbones. Quot autem homines interiere, qui venenatis hujuſmodi ſe obtulerunt vaporibus? Hiſtoria unicuique memorat JOVIANUM (q) Imperatorem, quem quidem cubantem invenerunt orbatum vita ab accenſis carbonibus, qui ad humiditatem repellendam ſuo ſervabantur cubiculo. Sic regno eripiebatur anno ætatis ſuæ trigeſimo tertio ſapiens ille Cæſar, qui a ſeptem tantum menſibus regnabat. Celebris eſt quoque hiſtoria Studioſorum Jenenſium, qui, quum theſauros venarentur, a fumo accenſarum prunarum interierunt (r). Ex me-

---

(q) EUTROPIUS Lib. X. pag. 274.

(r) HALLER Elem. Phyſiol. Lib. VIII. pag. 140. in Adnotat.

phitico autem aere tumulis coacervato mortem ſæpe ſubeunt repentinam, qui ſive pietatis, ſive ſui muneris cauſa ſepulchra ingrediuntur. Poſtremis hiſce temporibus Cremonæ duo Veſpillones ſepulchrum quoddam publicum adeuntes repente obiere, ut refert (s) de hoc argumento optime meritus Ab. Isidorus Bianchi.

105. Præſtat animadvertere præter carbones, & fermenteſcentes liquores, alias quoque ſubſtantias *gaz* hujuſmodi mephiticum, mortiferumque diffundere. Quodlibet corpus, dum comburitur, eundem præſtare poteſt effectum; & quilibet aer niſi renovetur, virulentus evadit, ſi in illo ad quoddam tempus quædam determinata combuſtibilis ſubſtantiæ quantitas aduratur. Corporis, quod comburitur, ſtatus metitur, ut ita dicam, aeris venenum: nam quanto magis vitiatur aer, tanto magis ignis comburens tenuatur, qui quidem deficit omnino, quum aeris vitium ad ſummum pervenerit gradum.

(s) Lettera ſulla morte apparente de' Soffocati, e de' Sommerſi. Milano 1783.

106. Triſtis experientia docet aerem quoque, quem expiramus, vitam aliquando adimere poſſe; non ſecus atque aer, quem liquor fermento actus, aut carbo ignitus exhalat. Senſibilitas, atque irritabilitas læditur valde, deſtruiturque aliquando hominibus iis, qui coacti ſunt aerem inſpirare diu eundem, quin renovetur. Horreres penitus, ſi legeres exactam malorum deſcriptionem, quæ in carcere quodam Regni Bengalenſis menſe junio an. 1756. gignebat aer non renovatus, vitiatuſque plurimorum hominum exhalationibus: eorumdem malorum exitum unice attingam. Pro-regis juſſu ſub veſperas centum quadraginta quinque viri cum una muliere in eum carcerem una conjiciebantur, quem Angli dicunt *nigrum foramen*: ejus area pedibus quadratis conſtabat decem & octo: cuilibet hinc detento ſpatium erat pollicum quadratorum decem & octo. Carcer amplo muro circumſcriptus duabus tantum modicis findebatur feneſtellis, quæ ferreis muniebantur cancellis. Recluſis mane ſequenti januis vix tres ſupra viginti ex centum quadraginta ſex prodiere ſemivivi. Funeſtum quoque hujuſmodi phænomenon obſervabatur in Ur-

be Oxonii ann. 1559. In ejus enim Aula publica Judices, poſtquam in reos quoſdam ſententiam dixerant, Aſſeſſoreſque pene omnes de repente obiere: hinc Cives eum vocarunt *atri judicii* diem.

107. Et ſane miſerandum videtur, hacce cognita aeris aut nihil, aut parum renovati vi deleteria, homines nihil animum advertere ad qualitates aeris, ex quo pluribus diei, noctiſque horis ſpiritum ducunt. Medici triſtes quidem obſervant quotidie morbos, quibus obnoxii ſunt illi, qui aeris qualitates deſpiciunt. Id autem mihi dolendum ſummopere, quod deſpiciant utique, qui inter viros ſunt ſenſibiliores. Spiritum enim iis in locis pervicaciter ducere volunt, in quibus aer pene mephiticus dominatur. Neque eos terrent acutiſſimi capitis dolores, terribiles aſthmatis aggreſſiones, rheumata periculo plena: adeo mortales refugiunt animo ab ea vitæ ratione, quæ minus mentem, ſenſuſque ſuaviter percellat. Sed finis fiat epiſodio; quod tamen non valde eſt abs re noſtra.

108. Itaque tum aer pulmonum exhalationibus nimis refertus, tum vapores fermentantium liquorum, ignitorumque carbonum, non

ſecus atque venėnum quodlibet apoplexiam poteſt efficere, quæ quidem dicenda erit nervoſa: ſenſibilitas enim hominum, atque irritabilitas ita læduntur, ut & deficiant omnino. Mirabilius tamen phænomenon, quod ex mephiticis vaporibus extincti proferunt, eſt auctum ſanguinis volumen, ejuſque fluiditas. At quæ horum cauſa? Id ne præſtat vapor idem mephiticus, vel aer externus ſanguinem penetrans? an forte *fluidum elaſticum* ejuſdem ſanguinis, quod explicetur, ac turgeat? Recentiores aliqui vaporem cauſantur mephiticum; pleriſque vero vidétur difficillimum ſtatuere, quænam ex recenſitis vera ſit phænomeni cauſa. Aſt obſervatione ſæpius repetita compertum eſt, infelices hujuſmodi, qui vita functi videntur, & per diem integrum, ad vitam tamen redire. Hinc hominem decet auxilia illis ſuppeditare, quæ dicemus Cap. XXII.

109. Me quidem haud latet, aliquod dubium oriri poſſe, utrum vaporibus affecti mephiticis emoriantur ex ſyncope, an ex apoplexia. Apoplecticam mortem vocabunt, opinor, ii, qui ex vaporibus mephiticis putant reſpirationem primario impediri, ſanguiniſque reditum

a cerebro; cujus hinc vaſa, ventriculoſque turgentes ſanguine aliquando obſervantur (t). Neque id illi negabunt, quibus perſuaſum eſt vapores mephiticos in cerebrum primario vim ſuam deleteriam exerere. Hi tamen facilius nervoſam, illi vero ſanguineam forte affirmabunt apoplexiam.

110. At contra morbum, ſive mortem conjectabunt ex ſyncope potius cardiaca, qui eos vapores agere affirmant immediate in cor, alioſque muſculos, quin cerebrum urgeant. Hoc autem ſibi ſuaſere forte Phyſici quidam celebres, poſtquam phænomenon inſpexiſſent in corde ranarum. Corda enim ranarum ſuo ſejungebant corpore, earumque unum aeri mephitico, alterum naturali exponebant aeri; hoc ſerius, illud quamcito ſuam amiſiſſe irritabilitatem comperiebant.

111. Sed horum Phyſicorum obſervationibus plura opponi poſſunt. Et primo quidem ſaltem analogia probatur, vapores mephiticos vim ſuam exerere in cerebrum; ex eo vero in corpus reliquum. Opium enim agit

(t) Portal. Hiſtoir. de L'Acad. des Sc. an. 1775.

non secus atque vapores mephitici, uti Clarifs. observavit PORTALIUS (u). Sed opium, ut constat observationibus, quas primum instituit WYTHIUS, subinde iteravit PORTALIUS, opprimit primo cerebrum, ex eoque corpus reliquum. WYTHIUS enim binas ranas sumebat, quarum uni obtruncabat caput: utrique vero pellem detrahebat, qua Venter obtegitur: in ventrem inde utriusque quandam tincturæ Opii quantitatem fundebat. Observabat autem cor ranæ sine capite diu servasse, alterius vero cor amisisse suam quamcito irritabilitatem. Videtur ergo dicendum, quod & vapores mephitici, mediante cerebro, corpus reliquum afficiant. Hinc patet quanam ratione nervi sive compressi in sui origine, sive quomodocumque inertes effecti, neque in alias corporis partes agere queant, neque in cor ipsum.

Secundo videtur sane majorem saltem phænomenorum partem, quæ in homine efficiunt vapores mephitici, potius ad caput immediate spectare, quam ad cor, & forte etiam ad re-

---

(u) Observations sur les Effets de Plusieurs Poisons Daus le Corps de l'Homme Chapitr. V. pag. 352.

ſpirationem. Id autem propriis experti obſervationibus affirmant plures, celebreſque Medici; quos inter enumerandus venit BOERRHAVIUS, qui (x) inclinationem in ſomnum memorat, dolorem capitis, ejuſque tenſionem ad dies aliquot perdurantem; ſed ne verbum quidem facit de læſa reſpiratione. HOFFMANNUS quoque nullam reſpirationis difficultatem, ſed innnuit tantum ex hiſce vaporibus ſtuporem invectum, ſoporemque. Illuſtr. SWIETENIUS aſſerit homines a vaporibus carbonum læſos nunquam de anxietate conqueſtos fuiſſe; ſemper vero de acutiſſimo capitis dolore, & de quadam ejus, ut ajunt, plenitudine (y). Id probat obſervatione WEPFERI, ex qua colligitur hominem quemdam ab alto ſopore ex hiſce vaporibus orto revocatum aſſeruiſſe, ſe haud anxio ſpiritu, ſed ſomno ſuavi occupatum fuiſſe. Revera neque HELMONTIUS anxietatis meminit dum proprium a vaporibus carbonum apoplexiæ periculum deſcribit, incipientemque hemiplegiam. Clariſſimus BANAU (z) ad vitam revo-

(x) Loc. cit. pag. 104.
(y) Comment. §. 1010.
(z) Apud PORTALIUM Loc. cit. pag. 57.

cavit Presbyterum quemdam vaporibus mephiticis oppressum; idque methodo refrigerante PORTALII. Redivivus Sacerdos adstantibus affirmabat; se ignorare utrum nec ne mente quidem excogitasset auxilium petere; nullum enim ajebat effectum pensensisse ejus vaporis metuendi, quum ab ipso afficiebatur. Fatebatur autem odorem aceti, quo sibi provisum fuit, sibi visum fuisse *quid divinum*: tunc vero, nisi a quadam mentis confusione non angi. Marchio autem de TURGOT (a) Academiæ Parisiensis historiam retulit Virginis cujusdam Normannæ, quam cum oppressisset vapor carbonum, methodo PORTALII sanaverunt. Ad vitam rursus excitata asserebat, hoc unum memoria retinere, quod ante asphyxiam parte capitis anteriore angebatur quam maxime: subinde vero per biduum dolore totius capitis torquebatur. Quid plura? PORTALIUS meritissimus (b) asserit pluries audivisse paullo ante mortem canentes eas aves, quas Ille vaporibus mephiticis exponebat: eæ vero nutantes conspicie-

---

(a) Apud PORTAL. loc. cit. pag. 60.

(b) Loc. cit. pag. 26.

bantur, ac velut ebriæ vacillantes; adeo verum eſt a vaporibus hiſce potius caput, quam pulmones lædi, ſaltem ſæpe. Hic addi quoque poteſt PORTALIUM (c) obſervaſſe veſicam eorum, qui ex mephiticis vaporibus defecere, urina plenam, atque diſtentam, uti non raro in apoplecticis conſpicitur.

112. Celebres hinc plures Medici jure ergo, ac merito affirmant ex apoplexia potius, quam ex ſyncope perire vaporibus mephiticis affectos. Celeberrimus CULLENIUS (d) opinatur mobilitatem extingui humoris nervei, aſſeritque ſibi videri haſce ſubſtantias neque in organa reſpirationis agere, neque in ſanguinem; alibi vero (e) ſibi perſuaſum ait eſſe, quod hujus ſpeciei aſphyxiæ ad genus ſpectent apoplexiæ. Poſtremis hiſce temporibus Celeb. WALTHERUS (f) contendit mephiticis vaporibus læſos mori apoplecticos. Hiſce autem plerique alii addi poſſent.

113. Ex huc uſque expoſitis ſatis conſtat,

(c) Loc. cit. pag. 67.

(d) Loc. cit. Tom. III. Cap. I.

(e) Synopſis Noſolog. Methodic. pag. 135. Edit. Ticin. 1787.

(f) Nouveaux Momoires de l'Acad. des Scienc. Berlin an. 1784.

ut ſpero, has aſphyxias, ſive mortes ad genus apoplexiæ pertinere, aut ſaltem eo nomine vocari poſſe. Si vero cadaveribus eorum obſervatis, qui ex hac cauſa periere, ſuſpicio ſyncopis ſuboriretur, hic ea quoque adderem, quæ (n. 19. 20. 95.) adferebam.

Cap. IX.

De ea Apoplexia, quæ ex acrimonia oritur aliquando.

114. Si cauſæ nervorum principium occupent, irritent, vel alio quocumque modo ejus ſtructuram lædant, exoriri poteſt apoplexia, quam (n. 78.) diximus *idiopathicam*. Hanc propterea gignere poteſt acrimonia, quam faciunt præcipue curæ triſtes diutinæ, aut quædam ſanguinis vitia. Curæ enim triſtes nervos generatim lædunt, ac lente debilitant, appetitum, ſomnumque ſubripiunt, vires adimunt ſtomacho, vitiantque digeſtiones: denſatur bilis, cogiturque hepate; hinc omnes deordinantur humores, atque vitiantur. Lancisius (g) obſer-

---

(g) De Subit. Mort. Lib. I. Cap. VIII. art. 14.

vavit Cardinalem quemdam ex hac caufa apoplecticum evafiffe lethaliter. De hac apoplexia loqui videtur HIPPOCRATES (h), quum dicit: *cerebrum autem cladem perfert, ipfum etiam fanum non exiftens; fed fiquidem erodatur, turbationem multam fuftinet, & mens decipit, & cerebrum convellit, ac diftrahit totum hominem, qui in fe ipfo vocem non edit, ac fuffocatur; & hæc affectio fyderatio, ac græcæ apoplexia vocatur.*

115. MORGAGNUS (i) plures profert apoplecticos, quorum morbum non ex compreffione conjicit fuiffe, fed ex convulfione, & ex quadam coarctatione meatuum cerebri ab acri inducta materie. SCARDONA (k) vero contendit hanc effe apoplexiam, quam Veteres *calidam* vocarunt. *Quam calidam*, ait, *Veteres appellarunt, Moderni ab acri irritante materia nerveas cerebri, ac Meningum fibrillas pungente, vellicante, convellente repetunt. Hæc porro eos adoritur, quorum fluida fulphureis, fubtilioribufque particulis onufta funt, folida vero nimium*

(h) Lib. De glandulis n. 9.

(i) Epift. Anat. Med. IV.

(k) Loc. cit. Lib. I. Cap. I. Aphor. 24.

tensa, atque ad oscillandum parata. Quæ quum ita sint, spiritus volatiles, oleosos, salia volatilia, elixiria, frictiones dolorificas, sternutatoria, purgantia, emetica, atque alia hujusmodi.... infensissima esse nemo est, qui non videat. Ad hanc propterea apoplexiæ speciem compescendam citatus Auctor remedia tantum laudat, quibus corpus refrigeretur, humectetur, atque mitescat.

116. Huc quoque revocari debent apoplexia, hemiplegia, & dolorificæ convulsiones, ac rigiditates, quas ex scorbuto observavit inter cæteros Sennertus (l), quasque ipse credit exoriri ab acri, calidoque vapore nervos occupante. Iidem fuerunt apoplectici a Clariss. Sauvagesio (m) observati, quorum calida, & sicca erat temperies, alvusque constipata, dum sani erant.

Novi, & ut Medicus adivi Virum quemdam stirpe, ingenio, virtute nobilissimum, ex cujus facie certis anni temporibus erumpit admodum mediocris herpeticæ materiei quanti-

---

(l) Lib. III. Part. V. Sect. II. Cap. IV. De Scorbuto.
(m) Nosolog. Method. Class. VI. Ord. V.

tas. Accidit aliquando, ut Ipſe ſeſe exponeret aeri, qui de improviſo rigeſcebat: ex ejus actione materies herpetica extemplo retrocedebat aliquantulum: tunc & admirans, & dolens Virum egregium ſubito aſpiciebam velut animo multa volutantem, inter agendum ancipitem, dubiumque, ac ſumma melancholia deordinatum, oppreſſumque. Qui vero animadvertat quam ſubito Ille lædatur, haud quidem dubitare poterit, quin nervi id agant, quum a vix retroceſſa, licet pauca irritentur materie. En qua fieri ratione poſſit, ut acris quædam materies nervos magis percellens prorſus gignat apoplexiam.

117. Hæc eſt quoque apoplexia, quam gignit materies rheumatica, & morbilloſa, ſive ſcabies retropulſa, ſive, ut quidam aſſeruere, perſpiratio, quæ retroceſſerit. Hæc quidem apoplexiæ ſpecies dici poteſt *metaſtatica*: hujuſmodi tamen metaſtaſes, utpote minimæ, ut plurimum, ac nimis ſubtiles, potius irritando ſæviunt, quam comprimendo.

Cap. X.

De Apoplexia, quæ oritur ex dolore quaſcunque corporis partes occupante.

118. Dolor, præcipue ſi immanis, quacumque corporis parte excitatus apoplexiæ ſpeciem gignit aliquando, quæ nervorum læſæ actioni, præcipue vero communi ſenſorio vi doloris deordinato, quomodocunque id fiat, haud dubie eſt attribuenda. *Sive enim* MORGAGNO (n), atque *Burserio* (o) adhærens putes, contracta ſpaſtice, quam occupat, parte, nimium ſanguinis ad cerebrum cogere; ſive aliorum probans opinionem dicas dolorem propagare ſpaſmum ad cerebrum uſque, aut a doloris vi nervorum deſtrui energiam, quod probabilius videtur; hoc unum aſſeris, quod ex dolore exurgere poſſit apoplexia. Hanc vero vel ſympathicam, vel idiopathicam dicunt prout ſunt partes a dolore laceſſitæ.

(n) Epiſt. An. Med. III. n. 5.

(o) Loc. cit. Tom. III. Cap. IV. §. 82.

119. Revera quantum valeat dolor & ad frangendam, & ad delendam nervorum actionem ſatis probatur exemplo tauri furentis, qui fractis omnino viribus procumbit ſtatim, ac canes ei teſtes convellant. Hoc quoque adnotavit celeber. CALDANIUS (p) ſcribens neminem fugere *doloribus vel ingruentibus, vel ſævientibus robur plus minus infirmari, ac pene deſtrui*: tantam vero doloris aliquando eſſe potentiam corporis noſtri vires, motuſque deſtruendi fatetur HOFFMANNUS (q), ut effectus doloris venenorum aſſimilet effectibus. Animadvertit quoque HALLERUS (r) ex dorſi dolore in caput ſaliente hominem ad inſtar mortui ſolo proſterni: ex multis autem obſervationibus, quas Ipſe collegit, evincitur ſatis, graviorem in nervis irritationem *cerebrum primum in conſenſum ciere* (s). En itaque qua ratione hinc nervea exoriri poſſit apoplexia.

120. Hujuſmodi morbum adnotavit quidem & LANCISIUS (t), aſſeruitque eundem a

(p) Inſtit. Phyſiol. n. 218.

(q) Tom. II. Cap. XI.

(r) Element. Phyſiol. Tom. IV. Lib. X. Sect. VII. pag. 225.

(s) Loc. cit.

(t) De Morb. Subit. Lib. I. Cap. IX. art. 19.

ſpaſmo produci. Hujus eſt ſpeciei apoplexia ex ſummo dolore exorta, qui in membrorum amputatione torquet ægrum, præſertim ſi debilis ſit, ac ſummopere ſentiens. Non ita pridem vidi ego ipſe maxime dolens mortem repentinam amici mei, licet ſaniſſimi, atque fortiſſimi, quum in eo immanis dolor ex fracto crure atrociter ſæviret. Legitur in SEPULCHRETO (u) nihil morboſi inventum fuiſſe, niſi uterum convolutum, & in veſica fellea calculum formæ ovalis, *dactylum* integrum referentem, in cadavere mulieris cujuſdam, quæ ſummis doloribus laceſſita obiit repente.

Prudentiſſimus idem MORGAGNUS non auſus aſſerere biliares calculos, quos non comitetur dolor, efficere poſſe apoplexiam; hujus morbi cauſam eſſe poſſe pro certo habet calculos eoſdem, ſi modo doloriferi ſint (x) & nuper Clariſs. BURSERIUS putat dolorem acutiſſimum ubicunque excitatum gignere poſſe apoplexiam (y). Aſſerit MOLLIUS *Paſſionem iliacam*, quæ vel maxime ſæviat, ſpaſticam apo-

---

(u) Tom. I. Lib. II. Sect. XI. Obſ. L.

(x) Loc. cit.

(y) Loc. cit.

plexiam afferre aliquando. Et revera nuperrime affirmari video, nihil, quod ſub ſenſus cadat, obſervari poſſe in ſectis eorum cadaveribus, *qui a vi dolorum, ad torturam poſiti, ſubito* extinguuntur (z).

CAP. XI.

De Apoplexia, quæ oritur ex inanitione.

121. Exhauſtis e corpore humoribus ita, ut qui reliqui ſunt a corde acti nequeant cerebri arterias neceſſaria æquabilitate adimplere, oritur illa, de qua hic agitur, apoplexia: collabuntur enim organa ſenſus, motuſque. Sive ſpiritus animales, ſcripſit celeber. TISSOTIUS (a) ſecerni impediantur, & diſtribui, ſive exhauſtis viribus deficiant, oritur apoplexia, qui morbus eſt ille, in quo nervorum ceſſat ſenſus, & ex ſenſus defectu, voluntaria actio. Hujuſmodi vero apoplexia fieri non videtur quidem a cerebri, ut ajunt, compreſſione.

(z) FRANK Loc. cit. Vol. V. pag. 57. in Adnot.

(a) Epiſt. var. argum. pag. 87.

122. Morbi invasionem præcedunt anxietas quædam præcordialis, difficultas ad motum, pallor faciei, oculorum languor, visus obumbratio, leves vertigines, aurium tinnitus, debilitas magna, membrorum tremor, ac sensuum internorum imminutio.

123. Huic apoplexiæ obnoxii sunt illi, qui sanguinis immodicam quantitatem amittunt, præcipue si id fiat repente: dixit ideo HIPPOCRATES hanc vulneratis accidere. Neque alia præsumenda est causa mortis repentinæ mulierum, quæ aut ex abortu, aut ex partu magnam sanguinis copiam deperdunt. Sæpe enim tanta fit hæmorrhagia, ut ægræ incipiant deficere, in somnum, & stertorem delabantur, omnes sensus perdant, & brevissime moriantur. Hanc lethalem apoplexiam observavit Clariss. STORCHIUS (b) cum paralysi lateris dextri in muliere, quæ ex nimia quidem uteri hæmorrhagia post horas tres periit convulsa.

SAXTORPHIUS (c) describit mulierem quamdam ab octo mensibus prægnantem, quæ tunc temporis haud raro uteri hæmorrhagiæ obnoxia

---

(b) Ann. Med. I. Tom. I. pag. 129.

(c) Act. Societ. Medic. Haunienf. Vol. I. Edit. 1777.

erat notabili. Hoc quum incommodum conjectaret Medicus exoriri, ex quo placenta jam sejungeretur ab utero, ipsum fœtum pronunciavit extrahendum. Hisce peractis mulieri quidem sedabatur hæmorrhagia; sed ipsa convulsa periit repente. Hujus subitæ mortis caussam repetit SAXTORPHIUS, ex quo utero citius evacuato, vasa cerebri, cordisque de improviso deonerabantur in vasa abdominis: hinc partes corporis mobiliores, cerebrum præcipue, stimulo naturali destituebantur, ac naturali distensione.

124. Consideranda utique est in puerperis hæc humorum copia, quæ quin exeat de corpore, irruit in viscera imi ventris, quæ a fœtu comprimebantur: hujusmodi compressione sublata, irruentibusque illuc humoribus cerebrum iisdem destituatur oportet. Eadem caussa videtur mortis repentinæ quæ Paracentesim consequitur in Asciticis; præcipue si magna aquarum quantitas simul, & semel extrahatur.

125. Hinc mihi delitescit ratio, qua SYDENHAMIUS hystericam vocat puerperarum apoplexiam, quæ *easdem haud infrequens adoritur confestim a partu, magna sanguinis vi simul eje-*

cta (d). Hæc enim apoplexia nequaquam ab hyſteria, ſed a tanta ſanguinis jactura exoritur, ut non ſatis poſſit cortex cerebri impleri. Hanc ipſam obſervavit BOERRHAVIUS (e) poſt narium hæmorrhagiam: dum enim parabantur illa, quæ ſanguinem ſiſterent, & corpus replerent, æger in talem incidit apoplexiam.

126. Inſuper ad hujus ſpeciei apoplexias ea quoque pertinet, quæ nimias alvi conſequitur evacuationes; ſi præſertim hæ a cauſa irritante promoveantur. Ex violenta purgantium remediorum actione, ſignanter hellebori, obſervarunt ſæpe Medici ſubſequutos ſpaſmos, mortemque feſtinam: idem obſervarunt in choleræ morbo. Ex hacce cauſa lethalem vidit apoplexiam STORCHIUS (f) in viro, poſtquam diarrhæa adeo violenta laboraverat, *ut ſpatio quinque horarum viginti quatuor pintæ ſeri bilioſi abſque ullo dolore ano effluxerint*.

127. Præterea certum eſt, inediam quoque apoplexiam ſæpe facere, ſenioribus præcipue. Siquis conatur aliquid agere, conatibuſ-

(d) Diſſert. Epiſt. pag. 89.
(e) De Morb. Nerv. Tom. II. pag. 261.
(f) Loc. cit.

que vires, corporis nimio jejunio attritæ nequeant obſiſtere; miſerum adoriuntur vertigines, oculorum obnubilationes, mentiſque perturbationes, qui quidem triſtiſſimi effectus in veram deſinerent apoplexiam, niſi conatus illi intermitterentur. Obſervatum eſt etiam (g) canes magna fame extenuatos apoplexia ſæpe obiiſſe.

128. LANCISIUS (h) autem cum aliis & ex nimia venere autumat apoplexiam haud raro, maxime in ſenes, invectam fuiſſe. Hiſce inanitionis, languoriſque cauſis libenter addo cum Clariſs. VOGELIO (i) immoderata quidem ſtudia, vigilias nimis productas, meditationes intenſas, ac demum diutinam triſtitiam. Ab his enim cauſis nervorum vel maxime delaſſantur vires.

129. Hæc, de qua hic loquimur, apoplexia maraſmo ſenili finem tandem imponit. *Eſt apoplexiæ ſpecies* ait Illuſtr. HAENIUS (k) *ſolo ſpirituum defectu oriunda, quæ jam pluries*

(g) SCARDONA loc. cit. Lib. I. Cap. I. aphor. 7.

(h) De Subit. Mort. Lib. I. Cap. VIII. art. 14.

(i) Loc. cit. Part. II. §. 559.

(k) Rat. Med. Part. IV. Cap. V.

intentaverat mortis minas vetulæ cuidam annum ætatis centeſimum alterum agenti, quæ tandem apoplectica deceſſit. Ab hác repente corripiuntur quoque, affirmante TISSOTIO (l), qui diutinis morbis, præſertim ſanguinem diſſolventibus conflictati fuere; quique tandem nimis diligunt remedia, quorum nimia aſſiduitate vires dejiciuntur omnino.

130. Hanc apoplexiam a ſolo defectu ſpirituum probat ſummus BOERRHAVIUS (m) exemplum proferens militum, qui viribus exhauſti, & labore fracti dormiunt *juxta ipſa bellica tormenta*, unde bombardæ *ejiciuntur*, ad quarum ſonitum vix poſſunt excitari. Imo & ita dormientes ſæpe expoliantur, moventur, deferunturque de loco in locum, quin evigilent. Vocat hunc ſtatum *apoplexiam naturalem*, quæ ſanatur dum per ſomnum regenerantur amiſſa.

(l) Loc. cit.

(m) Loc. cit. Tom. II. pag. 258.

Cap. XII.

De Apoplexia Nervea Sympathica, ſive Conſenſuali.

131. Sicuti immodica nervorum ſentiendi vis, atque mobilitas facile efficiunt apoplexiam nerveam *idiopathicam*, ſic faciliorem quoque reddunt *ſympathicam*, ſive *conſenſualem*. Hinc hujuſmodi apoplexiæ, ut vidimus (n. 53.), hypochondriaci, fœminæque hyſtericæ præ aliis obnoxii ſunt. Iſti enim ſæpe numero ſolent viſcerum abdominalium, artuumque inferiorum ſpaſmis torqueri; quapropter Hoffmannus, aliique opinantur earum partium vaſa ſpaſmo conſtringi, ſicque ſanguinis motum in iis partibus præpediri, aliorſum averti, cerebrumque verſus majori impetu determinari: hinc fit aliquando, ut vaſa cerebri oppleantur, diſtrahantur, imo quandoque diſrumpantur.

132. Et revera non ne ſæpe obſervamus inter ſpaſmos hypochondriacos, atque hyſtericos, carotides validius ſolito pulſare, dum pulſat de more ad carpum arteria? Non ne crebro perſentitur quoque enormis illa pulſatio,

qua hypochondriacorum, atque hyſtericarum abdomen immaniter exagitatur, quaque tangentis manus mirum in modum percellitur? Ex quo autem totus ſuccutiatur abdomen, atque ex variis, profundiſque punctis exoriatur pulſatio; arguimus haud ſemper Cæliacæ ramum pulſare, ſed Aortam ipſam. Rami, in quos iſta dividitur, ſpaſmo coarctantur: hinc in truncos quaſi refluit ſanguis; ſicque per carotides cor majorem illius quantitatem ad cerebrum propellit. Hac ideo ratione ex ſpaſmis abdominalibus gigni poteſt apoplexia; quæ & facilius enaſcitur, ſi nervi etiam pectoris ſpaſmo afficiantur.

133. Hæc porro apoplexia frequentius, quam ferat communis opinio, adoritur illos præcipue, qui ſive magnis negotiis, ſive ſeverioribus ſtudiis incumbunt. Hujus enim claſſis viri vix, aut ne vix quidem corpus exercent, dum intercalaribus horis inordinatam non raro agunt vitam. Hinc ſæpe nervea corripiuntur melancholia, obnoxiique, ut plurimum, ſunt ſpaſmodicis abdominis affectionibus.

134. Aſt ex harum affectionum continuatione enaſcitur haud raro eadem atra bilis:

imminuitur enim ſæpe diameter tum vaſorum hepatis, quæ bilem ſecernunt, tum aliorum viſcerum in abdomine; imo vaſa eadem ſatis areſcunt, obſtruuntur que. Hinc motus bilis lenteſcit nimis; quæ propterea aliunde nimis denſa cunctatur in iis viſceribus, eoque inficitur colore, & acrimonia, quæ bilem *atram* conſtituunt. *Atram* hic loci voco eam degenerem bilem, quæ quum colorem ſumpſerit nigricantem, aqua diluta vireſcit; nigra rurſus evadens, ſi aqua evaneſcat. Hæc autem Priſcis forte nimis horrenda, & forte a Recentioribus non ſatis æſtimata ſuas aliquando metuendas vires exerit in præcordia, quin ventrem infimum linquat: ſicque aliquando apoplexiam facit *conſenſualem*.

135. Quoniam autem de ſpaſmis abdominalibus hypochondriacorum hic ſermo habetur, notandum credo, nerveam quoque melancholiam poſſe in cerebrum inducere metaſtaſim, ut ajunt, nervoſam; quin ullum poſt mortem læſionis veſtigium queat obſervari. Enim vero quanam ratione negari queunt metaſtaſes illæ nervoſæ, quæ ab actione potius, quam a materie alio translata ſæpenumero pendent?

Præterquamquod extiterunt, & extant adhuc doctiſſimi Viri, qui quidem affectiones nervorum opinantur ortas, atque ad tempus vigentes ex quadam verſatili, ſubtiliſſimaque materie, a tenuiſſimo quodam *gaz*, cujus magna quantitas principio nervorum coacervata, licet mortem inducat, adhuc tamen obſervatori & diligentiſſimo nullum ſui poſt mortem indicium præberet (10).

136. Hac de cauſa ortam putavit LANCISIUS (n) apoplexiam, qua obiit Rever. SPADA. Erat hic ſtaturæ proceræ, *habitus* ad graci-

---

(10) BURSERIUS Clariſs. loc. cit. §. 108. innuit apoplexiam hujuſmodi vocandam eſſe metaſtaticam, hujuſque metaſtaſis in cerebro indicia porro non deficere debere. Aſt Ille dat materiem illam, quæ *ab imis ventris latibulis*, *aut ab utero* exoritur, ſanguinem denſare, ut in cerebri vaſis conſiſtere, atque hærere debeat: haud omnes tamen hoc concederent. Magnus quidem BOERRHAVIUS de hypochondriacis ſcribens cum materie ſic loquitur. „ Raro inveniuntur hypochondriaci cum materia, in quibus non ſimul lædantur functiones cerebri, & nervorum; hinc illi plerumque patiuntur vertigines, cephalæas, donec tandem moriantur apoplectici illæſo tamen cerebro ". De Morb. Nerv. Tom. I. pag. 59.

(n) Repent. Mor. Obſ. IV.

lem tendentis, convulſivo aſthmati obnoxius, & tenſionibus etiam circa hypochondria. Poſt frigus, inediam, deliquium, immaneſque dolores circa dextræ mandibulæ articulationem, proxime tandem poſt irregularem totius corporis motum apoplexia corripitur, cui dextri brachii ſideratio, oris tortura, auctaque linguæ naturalis hæſitatio illico ſucceſſerunt: ſubrubra erat facies, & tenſa hypochondria.

Miſſo ſanguine ex pede, & oleo amygdalino exhibito omnia feliciter progredi videbantur. At poſtridie tumida, ac ſubrubra recurrit facies, turbatur mens, convelluntur artus: utebantur Medici anti-epilepticis, veſicatoriis, pediluviis, ac diluentibus, laxantibuſque remediis. Utilitate tamen parva nimis. Tandem in femore, & crure dextri lateris efficiebatur, tanquam opportunus decubitus, paralyſis. Tunc omnia ſatis quieta: ſuppeditabant ægro aquam Nucerianam, emulſiones; neque omiſſa fuere balnea aquæ dulcis. Moriebatur autem poſt aliquot hebdomadas præcedente præcordiorum, atque laryngis ſenſibili ſtrangulatione. Credidit LANCISIUS materiem ſubtiliſſimam, & acrem in hoc ægro ex hypochondriis ad cerebrum,

& ex hoc per nervos ad universum corpus erroneo motu fuisse transductam.

Plura profecto nervos hujus Prælati ostendebant male affectos fuisse; uti habitus gracilis, asthma convulsivum, tensiones circa hypochondria, aggressio apoplexiæ post frigus, inediam, immanesque dolores; facies subrubra; dextri brachii addatur, si placet, sideratio; præcordiorum tandem, atque laryngis constrictio.

137. Ast aliquando materies illa, quæ morbos nervorum generat, alitque, haud ita tenuis observatur: id patet præcipue, quum ex morbo nervoso tumefiunt artus. In his enim spasmum pertinaciorem deprehendimus, quia ejus causa & minus versatilis, & minus tenuis est. Id etiam patet, quum affectiones nerveæ in quosdam alios desinunt morbos. Aliquando enim observamus hypochondriacam passionem defecisse omnino, Phthysi superveniente (o). Ego quoque paucis abhinc mensibus affectionem nerveam contumaciorem observavi penitus evanuisse, suborta tussi, quam consequebantur dolor

---

(o) Lorryus loc. cit. Tom. I. pag. 63.: Mortonus Phthysiol. pag. 92.

oppreſſivus pectoris, ſputumque puriforme; hæc autem obſervabam in Equite ornatiſſimo, cui optimus erat corporis habitus. Hypochondriaſim quoque retundi vidit Clariſs. FRANKIUS (p) erumpentibus lividis, latis, copioſiſſimis maculis. Itaque ſi in cerebro iſtæ metaſtaſes factæ fuiſſent, quæ forte apoplexiam induxiſſent; & in cerebro procul dubio ſigna reliquiſſent morbi conſpicua.

138. Cæterum non ſola hypochondriaſis, ſed plures aliæ nervorum infirmitates deſinunt in apoplexiam, alioſve morbos ob mutationem ſitus materiei nervos jam prius occupantis. Video, dum hæc ſcribo, omnium artuum tremorem, quo jam uſque ab adoleſcentia Nobiliſſimus quidam Vir vexabatur, evaneſcere omnino ſuborta protinus amauroſi, atque dementia. At magis ad rem opinor levis apoplexiæ exemplum deſcribere ab hac ipſa cauſa exortæ.

Auriga quidam ætatis annorum triginta ſeptem menſe Septembris 1787. hemicrania periodica ſiniſtrorſum laborabat: alvo purgata, ac ſanguine emiſſo facile convaluit. Poſt men-

(p) Delect. Opuſc. Vol. I. pag. 20. in Adnotar.

ſes aliquot eum rurſus adoritur, ſed dextrorſum hemicrania, vi tamen mitior, ac duratione. Expergefactus mane dolore vexabatur leviter uſque ad meridium; ſubinde dolor evaneſcebat omnino. Poſt duas, treſve hebdomadas ſine remediis optime convaluit: ſic mihi retulit ipſe.

Per dies circiter quindecim optime ſe habebat; quum mane repente expergefactum non dolor, ſed læſit imperfecta dextri lateris paralyſis cum aliqua mentis confuſione. A capite aberat omnis dolor: videbantur illi aquæ guttæ permeare latus totum paralyticum: putabat faciem madere lacrymis, quas manu ſana nitens abſtergere, nullas eſſe deprehendebat: brachium dextrum videbatur illi rigere gelu, crus contra ardere. Venæ ſectione, tepidiſque aquæ dulcis balneis convaluit. Nonne veriſimile eſt eandem materiam, quæ nervis infixam prius hemicraniam, effeciſſe poſtea hemiplegiam de prima ſede demigrando?

139. At plures extant obſervationes, ex quibus colligitur unam ſitus mutationem ejus materiei, quæ nervos occupabat, apoplexiam invexiſſe. Sexagenaria quædam mulier veteri

ſurditate laborabat: audiebat autem quum ab apoplexia correpta fuiſſet, dextroque latere paralytica, ac muta evaſiſſet. Impoſterum contra, quum & paralyſis deficeret, & lingua expediretur, illi rurſus impediebatur auditus. Triennio poſt apoplectica denuo eadem prodebat phænomena (q).

140. Præterea morbos inter, quos menſtruatio parit, ſi difficilis, ac dolorifera, enumerari poteſt hæc, de qua agimus, apoplexia. Hac de cauſa apoplecticam quamdam refert LORRYUS (r): „ Mulier, inquit, viginti circi„ ter & quinque annos nata, jamdudum ſum„ ma mobilitate prædita, menſtruis inſtanti„ bus, aliqua perturbata mœſtitia, loco ſolitæ „ evacuationis, oris diſtortione, ſomnolentia „ alta, lateris unius paralyſi corripitur. Ute„ rus & tenſus erat, & dolore manifeſto ad „ tangentis manum afficiebatur. Subſultus ad„ erant in tendinibus etiam partis paralyticæ, „ & vultus præter modum, atque rationem „ lividus ſanguinis impeditum per venas jugu-

(q) Apud TISSOTUM Tratt. De' Nerv. Tom. II. Part. II. Cap. XI. §. 68.

(r) Loc. cit. Tom. I. Part. I. Cap. V. pag. 115.

„ lares arguebat regressum. Ipsa si e sopore „ excuteretur mœsta, & anxia. Plures per „ dies status iste perduravit; sed eam solvit „ insperatus successus. Etenim cum aliqua par- „ tium omnium convulsione illico & sui com- „ potem, & artubus omnibus exercendis parem „ fecere menstrua, quæ copiosius fluxerunt". Qui quidem Auctor haud raram existimat hujusmodi apoplexiam, eamque vocat *spasmodicam*.

141. Quod de fœminis autem dictum est, quibus menstrua difficile, ac cum dolore fluant; id quoque repetendum de iis, quibus solitus hæmorrhoidum fluxus, aut retardetur, aut deficiat omnino. Nonne enim illarum fluxum antecedunt frequenter tum intestinorum flatus, tum maximæ universi abdominis spasticæ perturbationes? Facile autem intelligitur, quomodo nervi irritentur in iis, quorum vasa, solito fluxu impedito, distrahantur, ac tumefiant. Sed hæc irritatio non uni fere respondet vasorum pressioni: *latet etiam aliquid mysterii*, inquit LORRYUS, in fluxu hæmorrhoidum; hocque evincitur, tum ex atra sanguinis natura, tum ex terribilibus morbis, qui eo impedito flu-

xu ſuboriuntur; inter quos enumeranda venit apoplexia.

142. Inſuper ſpaſmi, qui ab irregulari podagra, præcipue vero ab ea, quam *atonicam* vocant, excitantur, apoplexiam gignere poſſunt quum ſanguinis circulum ſatis perturbent. *Fortaſſis etiam*, inquit MOLLIUS agens de apoplexia biliosa, *quæ arthriticis, & podagricis familiares ſunt, apoplexiæ huc referendæ ſunt* (s).

Et revera nonne podagrici monentur primo flatibus, nauſeis, doloribus circa ventriculum, atque inteſtina? Si debiliores ergo naturæ vires non amplius valeant podagricam materiem ad articulos propellere; ideoque in præcordiis relicta ibi irritationem faciat, ſpaſmumque, mortem apoplecticam promovere poteſt, ſive ſpaſmum tantummodo cerebro communicando, ſive ad illud majorem ſanguinis quantitatem propellendo. Idem BOERRHAVIUS de hac re agens habet ſequentia: *videtur ergo, quod cauſa hujus morbi, ideſt podagræ, non manifeſta ſæpe hæreat in ſucco nervoſo, ſed manifeſtans ſe circa nervos abdominales, & quod hinc*

(s) Loc. cit. pag. 26.

ſiant vertigines, dolores colici, vel iliaci, & apoplexia (t).

143. Videtur præterea materies podagrica in cerebrum lata, acriterque ſtimulans invehere poſſe immediate in cerebrum ipſum ſpaſmos, quibus enaſcatur apoplexia; quæ quidem *metaſtatica* dicenda eſſet. Et revera plerique evaſere repente apoplectici vix retroacta podagra. Celeber. autem CULLENIUS (u) conjicit apoplexiam, quæ aut præcedit, aut conſequitur podagram retrocedentem, exoriri a quadam potius ſucci nervei inducta immobilitate, quam, ut ajunt, a *compreſſione*. Id autem ſibi perſuadet, quia videntur ab *iis* ægris omnia abeſſe phænomena, quæ cerebri compreſſionem innuant; plenaque contra adeſſe unice nervorum, qui male afficiantur, indicia. Hæc igitur quoque apoplexia ad nervoſas eſt revocanda.

144. Sed & ſympathica enaſci poteſt aliquando apoplexia a putrefactione, & a maligna qualitate, quam pus in abſceſſibus internis a capite remotis acquirit; ut inter alios adno-

---

(t) De Morb. Nerv. Tom. II. pag. 255

(u) Inſt. Med. Prat. Tom. III. art. 1118.

tavit QUESNÆYUS (x). Hujuſmodi venenatum, ut ita dicam, pus non unice erumpendo, ſed aliquando etiam abſceſſu occluſum, aliquando ex illo & guttatim fluens mortem attulit repentinam. Nos quidem latet qua ratione hæc terribilia fiant; ſed obſervatione haud rara iſtiuſmodi comperiuntur effectus. SENNERTUS quidem putabat hanc diram corruptionem, ut & venena, apoplexiam inducere poſſe. *Quidni*, ait (y), *ergo talis ſpiritus in corpore generari poſſit, qui, cum ante quietus latuiſſet, aliqua cauſa agitatus & motus; inſtar venenorum ſubito in actum erumpat, & ſpiritus animales a natura ſua mutet, & quaſi coagulet?*

Neque ego ardenter eos impugnarem, qui hanc mortem potius ex ſyncope, quam ex apoplexia invectam ſuſtinerent: ſubderem tamen haſce ſubſtantias agere fere in cerebrum primario; ſicque eam gignere apoplexiam, quam CULLENIUS, (z) vocat *venenatam*.

(x) Memoires de L' Acad. Roy. De Chirurg. Tom. I. Par. I. pag. 93.

(y) Tom. I. Lib. I. Part. II. Cap. XXXIII. Quæſt. III.

(z) Synopſ. Noſol. Meth. pag. 137.

145. Sympathicam quidem dicimus, ſive conſenſualem illam quoque apoplexiam, quam gignunt plura venena, ſtatim ac ventriculum ingrediuntur. Plures enim videmus homines ad priſtinam ſanitatem redire, quum haud nimis ſero totum evomuerint venenum. Adeo verum eſt plura venena ſtomachum irritantia, ſive quomodolibet lædentia perturbare vel maxime cerebrum, nervoſque omnes; quin tamen pars ulla veneni aut in ſanguinem influat, aut illi communicetur, aut in cerebrum ipſum quomodocunque feratur.

146. Aliquando fungi quoque hunc dirum pariunt effectum. Subitam mortem ex fungorum eſu adnotavit BONETUS (a). Clariſs. LUPINUS (b) exemplum habet apoplexiæ ex eſu fungorum natæ, quam vomitorio ſanavit. Celeb. Eques ROSA (c) dulcem memorat amicum, qui, quum quoſdam fungos comediſſet, horrens, furenſque credebat ſemetipſum gehenna ſepultum. Vix fungis rejectis exhilarabatur, atque ſanabatur.

(a) Sepulchr. Lib. II. Sect. XI. Obſ. 39.

(b) Hiſtor. Morb. difficil. Ratisbon. 1768.

(c) Saggio di Oſſervazioni pag. 186.

147. Inter cœteros idem citatus Doctissimus Auctor opinatur Opium quoque tantos præstare effectus, quorum pessimus est apoplexia, quum agat præcipue in stomachi nervos: & revera ab illo ejicitur sæpe ejusdem omnino ponderis, quo, quum deglutiretur, constabat; licet suas in nervorum præcipue imperium jam exeruerit vires. Nihil tamen prohibet, quin pars aliqua Opii halituosissimi ab hostiis vasculorum inhalantium absorbeatur, quæ vel sanguiferorum vasorum nervos afficiens actionem, vel impressionem, primo loco factam augeat; vel cum sanguine peragrans, ejus crasim immutet. Resolutio equidem putrida sanguinis, & alia putredinis indicia, quæ in cadaveribus ex Opio exanimatis observantur (d), probare videntur illud per os ingestum haud unice viis primis coerceri. Quidquid sit tamen, huc utique revocanda, quam memorat SENNERTUS (e), *ex narcosi* apoplexiam.

(d) PORTAL Loc. cit. Chapitr. V. pag. 352. & MURRAY Apparatus Medicaminum Vol. II. Ord. XXI. pag. 187. Edit. Ticin. 1787.

(e) Tom. I. Lib. I. Part. II. Cap. XXXIII.

148. Sed & purgantia, quæ nimis ſtomachum, & inteſtina irritent, eadem aliquando ferunt mala. Deſcribit HOFFMANNUS (f) in fœmina dum ſumebat pulverem ex reſina jalappæ, & tartaro vitriolato confectum, non modo vehementiſſima tormina, verum etiam unius lateris paralyſim cum aphonia, brachiique contractura moleſtiſſima: curata fuit antiſpaſmodicis, nervinis, & oleoſis demulcentibus.

CAP. XIII.

De Apoplexia ſignanter Bilioſa, quæ inter ſympathicas frequentior obſervatur.

149. Apoplexias inter ſympathicas, ſive conſenſuales ea profecto mihi frequentior videtur, quam *bilioſam* dicunt. Neque bilioſam eam unice voco apoplexiam, quam una parit bilis ſtomacho, aliiſve, ut ajunt, primis viis coacervata; ſed eas omnes juxta plurimorum doctrinam, præcipue Doctiſſimi MOLLII (g),

(f) Adnot. ad POTERIUM Centur. I. Cap. LXXIX.

(g) Diſſer. De Apoplexia Bilioſa pag. 22.

biliosas appello, quæ ex quapiam morbosa primarum viarum saburra efficiuntur, aut ex viscerum vitio, quod bilis colluviem promoveat.

Adnotaverat quidem mirum hunc effectum, quo ventriculus gravatus cerebri functiones turbat, HELMONTIUS (h) dicens: *Si autem suboriatur mucilago putida ad amarorem prona vertiginem, & fortius insurgens apoplexiam suscitat:* quam sane inferri minus dubitabit a pravis ad præcordia collectis humoribus, & a vitiata viscerum hypochondriacorum conditione, qui mente perpendat vitia, quæ in hypochondriis apoplecticorum ostendit sæpe cadaverum sectio, uti præ aliis adnotavit SCHROEDERUS (i).

150. Hanc promovent apoplexiæ speciem ira, mœror, ingluvies, cibus pinguis, ac facile putrescens, labor nimius, æstivum Cœlum, & autumnale. Illi vero præsertim huic morbo obnoxii sunt, qui hypochondriorum vitiis, stomachi indigestionibus, vomitibus spontaneis, diarrhæis biliosis, atque cardialgiis sæpe vexantur; qui oculos produnt aut ad flavedinem vergentes, aut cum modica flavedine subviren-

---

(h) In Capit. A sede animæ ad morbos §. 12.

(i) Loc. cit. pag. 36.

tes ; linguam vero flavescente , vel albescente viscositate obductam. Nec minus eidem morbo obnoxii sunt , quorum labia exsicca , os amarum , saliva insipida , abundans , atque spumescens : quæ vero indicia augebunt anorexia , ructus amari , anxietas tandem , repletionisque sensus ad præcordia .

151. Quare si apoplexia corripiatur , qui prius ostenderet aliquas , seu plures supradictarum dispositionum , haud equidem a ratione aberrabis , si talem ægrum asseras correptum apoplexia consensuali , quæ a regione hypochondriaca originem duxerit .

152. In quo quidem confirmaberis ulterius si diebus autumnalibus id accidat , si morbi congeneres eodem tempore grassentur , si æger valde sensilis , & irritabilis periodicas patiatur vertigines , si ætas sit virilis , si arteriarum pulsus neque magnus , neque pressioni valde resistens , sique præcipue apoplexiam hujusmodi præcesserint acutissimæ cephalalgiæ ; quarum indolem , & causam ex earum ipsa intentione gastricam esse dignoscimus , nullatenus inflammatoriam (k) .

(k) STHOLL Rat. Med. Part. III. pag. 201.

153. Haud rara quidem ſunt bilioſæ apoplexiæ exempla: Pleroſque apoplecticos profert bilioſos Clariſs. Mollius; duos autem memorat, quos refert Clariſs. Medicus: æger uterque apoplexia periodica defunctus eſt: ſecto utriuſque cadavere, ſummaque diligentia perluſtrato, nullum morbi veſtigium in cerebro apparuit; primæ autem viæ patuere refertæ materiis bilioſis, quibus membranæ, proximæque partes ſupra modum conſpiciebantur fœdatæ.

Auctor idem præterea meminit aliquorum, quorum apoplexia omnino evanuit poſtquam ipſi, aut ſponte, aut remediorum ope bilioſas materies evomuiſſent. Poſtremo quandam deſcribit apoplecticam, quam Ipſe obſervavit. „ Mulier „ quædam, ait, aliquot annos ante inſultum „ apoplecticum hæmoptoe correpta, & ab ea „ liberata eſt. Mox in dyſenteriam incidit, e „ qua venæſectionis, evacuantium, & acido- „ rum auxilio iterum convaluit. Deinde fe- „ bre bilioſa correpta eſt, a mœrore, & curis „ nata, qua profligata brevi poſt inter luden- „ dum in apoplexiam incidit. Oculi erant „ flavedine tincti, & pupilla valde dilatata ap- „ paruit; lingua ſordibus albis obducta fuit,

„ ventet tumuit, & alvus adſtricta fuit. Pur-
„ gantia, repetitaque venæ ſectio eam in pri-
„ ſtinam reſtituerunt ſanitatem. "

154. Duo ſubitæ mortis exempla a ſubito bilis in ventriculum affluxu adnotavit BONETUS (l). Monuerat jam ſummus BOERRHAVIUS (m): *totum ſyſtema nervoſum in capite turbari poſſe, nullo vitio in cerebro exiſtente, ſed illo tantum in præcordiis, vel ventriculo hærente*. Præceptoris doctrinam confirmavit Illuſtr. ejus Auditor, ac Commentator SWIETENIUS (n) exemplo cujuſdam viri, qui inter amicos apoplexia tactus procubuit humi: poſt horæ quadrantem magnam pituitæ quantitatem præter ingeſta vomitu ſpontaneo rejecit: hinc ſenſu rurſus viguit, motuque; imo vero poſt noctem quieto ſomno traductam optime valens futuros eluſit hæredes, qui, nuntio de ejus morte audito, feſtinanter illuc convenerant.

Non ſponte, ſed arte excitato vomitu parem exitum habuit affectio apoplectica cujuſdam Agricolæ ætate annorum octo ſupra viginti.

(l) Sepulchr. Lib. II. Sect. XI. Obſ. 34. & 36.

(m) De Morb. Nerv. Tom. II. pag. 144.

(n) Comment. Aphor. 1017.

Hic menſe januario, in quo bilioſæ dominabantur pleuritides, domum ingrediens ſuis coram domeſticis querebatur ſatis: nutabat enim cruribus, viribus deficiebat, incertoque intuitu vexabatur: ſubinde ſedenti ſenſim increbuit morbus, evanuit mens, os apparuit detortum, ac dextrum crus ſenſu, motuque orbatum; arteriarum vero pulſus videbantur naturales, vix tamen preſſi digito cedebant. Suppeditatum fuit ægro tartarum emeticum cum Ipecacuanha, quo magnam ejecit materiei flavæ, viridiſque copiam: continuo ipſe mente vigebat, componebatur ore, ejuſque crus poſt octo dies ſenſu pollebat, ac motu. Aſt aliud quoque hujuſmodi apoplexiæ liceat hoc loci deſcribere exemplum.

Reverendiſſimus N. N. ætate annorum triginta trium, optima corporis ſtructura, magnaque nervorum ſenſibilitate præditus me dudum conſulturus adivit, quum de quadam oculi ſiniſtri debilitate quereretur. Hæc, quæ ſequuntur mihi prænarrabat Ille: „ Vir dignitate ſum-
„ mus nuper me incuſavit, acriterque arguit,
„ injuria. Ego ſatis perturbatus animo me
„ cœpi male habere: progreſſu dierum, os mi-

„ hi amarescebat, lingua fœdabatur satis, a „ cibis nimium abhorrebam. Subinde crura, „ & pedes frigescebant, totum corpus agitaba- „ tur; a somno oculi alienabantur: die autem „ sequenti quodam deliquio deficiebam, vix in- „ cedere poteram, cogebarque caput inclinare. „ Accito Medico secta fuit vena, leniterque „ laxata alvus; hinc levabar ita, ut iter po- „ tuerim milliarium viginti quatuor vigens con- „ ficere. Ast haud perfecte valebam: ideo „ mane sequenti dosim sumpsi modicam cassiæ „ cum tartaro, ex qua res *in melius vergere* „ videbantur. *Re tamen vera post* horas ali- „ quot omnia rursus in pejus ruebant. A ci- „ bis enim abhorrebam quam maxime, crura, „ & pedes gelu quodam, totum corpus inquie- „ tudine, molestisque venter flatibus vexabantur.

„ Quapropter sub horam diei vigesimam „ alteram, ut mihi mœrore confecto consule- „ rem, convisurus adibam amicum. Sed in „ ejus aulæ limine corripiebar apoplexia; quod „ quidem elata voce innuebam auxilium im- „ plorans: lente sedi; mens aliquantulum ob- „ tenebrabatur; crura gelu majori rigebant; „ totum corpus torpescebat, cor palpitabat: sub

„ ore frontis quædam veluti constrictio , sub sple-
„ ne vero quædam distractio cum summo do-
„ lore dominabantur . Ego vero natura du-
„ ctus manu tentabam qua parte dolebam ; at
„ manus paralytica opem renuit : tunc me sen-
„ si hemiplegia læsum latere lævo , quod ta-
„ men nec motu , nec sensu caruit omnino .
„ Os detorquebatur ; post aliquot tamen horas
„ in statum pristinum rediit : lingua implicaba-
„ tur omnino , oculusque sinister suam extra
„ orbitam videbatur depressus .

„ Post horas aliquot a secta tum brachii ,
„ tum pedis vena , emeticum ex Ipecacuanha
„ suppeditarunt , quo magnam evomui bilis fla-
„ væ , viridisque copiam . Subinde per horas
„ octo in pejus ruebam ; præcipue vero cogni-
„ tio mihi imminuebatur vel maxime . Mane
„ autem sequenti valde solabar . Imposterum
„ me curare continuabant lenibus purgantibus
„ repetitis , venæque sectionibus , quarum post
„ quartam , quæ fuit jugularium , ita male me
„ habui , ut mortem mihi imminentem per
„ dies plures putarem . Progressu temporis ta-
„ men omnia paullatim optime restituta sunt :
„ reliqua solum est in præsentia oculi læsio ,

„ qua ſuper te conſulturus adveni “. Sic ille. Ego vero, rebus mature perpenſis, oculi ſanitatem perfectam brevi conſecuturum prædixi, quin ulla exhiberem remedia. Id autem factum fuiſſe poſt aliquot hebdomadas lætatus ſum: nunc temporis vero optimus ille Vir bene viget omnino.

Plures forte offeret Lectori animadverſiones hujus morbi hiſtoria. At ſiquis umquam apoplexiam huc uſque deſcriptam ad ſimplices ſpaſmodicas potius, quam ad bilioſas ſpectare opinaretur; illi, meo quidem *judicio*, reſpondendum eſſet, *bilis* tum quantitatem, tum qualitatem, quam æger evomuit, ſatis confirmare, quod de eo morbo ſentiebat Medicus, quem magnifacio. Phænomena vero ſpaſmodica ad ægri pertinent ſenſibilitatem, atque ſummam irritabilitatem, quæ quidem, ut ſupra diximus, habent quam maxime apoplexiam quamcunque promovere conſenſualem.

155. Triplici autem modo videtur bilis humana apoplexiam gignere poſſe. Primo nempe, quum illa ſtomacho, ejuſque viciniis inſidens agit per ſolum, ut ita dicam, conſenſum in cerebrum ipſi ſpaſmum communi-

cando. Secundo, quum (quod forte ut plurimum accidit) invehit in caput majorem sanguinis quantitatem, sive ejus impedit regressum, ex quo congestiones ibi fiant, & hæmorrhagiæ (11). Ac revera ex causa hujusmodi in

---

(11) Materies, quæ insit stomacho irritans sæpe præcludit sanguini reditum a capite. Constat enim experimentis motum diaphragmatis interrumpi, ac respirationem, si nervum phrenicum comprimas, vel irrites (HALLER Elem. Physiol. Tom. III. Lib. VIII. Sect. I. §. 38.). Hoc autem phænomenon videtur quoque futurum Clarifs. COMPARETTO (Occurs. Medic. §. CXI.) siquidem irrites vel funiculos, qui pervadunt fibras diaphragmatis cum vasis sanguineis, vel in ventriculo ramos plexus nervi Octavi paris, quoniam ab hoc plexu *surculi*, *cæterum ventriculo dato ad Septum transversum accedunt*, ut notat loc. cit. HALLERUS. En qua ratione acris materies ventriculo inhærens respirationem valde impedire queat, sanguinisque reditum a cerebro præcludere; hinc vero apoplexiam efficere. Refert ORTESCHIUS (Giornale di Medicina Tom. III. n. 51.) lacrymandum juvenis cujusdam Vicetini fatum. Ipse structura corporis, viribus, valetudine satis vigens, natura vero irritabilis valde, sensibilisque, & nimis edax; repletus pane, non quidem communi, sed acriori ex nimia fermenti quantitate, quo forte abutuntur Vicetini, pectore repente angustiabatur cum spasmo insuperabili: hinc anno ætatis suæ vigesimo quarto obiit apoplecticus, & in secto cadavere inveniebatur stomachus eo pane refertus.

primis viis agente exortas obſervamus opthalmias, ac narium hæmorrhagias, quæ tamen evaneſcunt emeticorum uſu, atque purgantium. Tertio vero, quum illa eadem bilis ſatis corrupta, & abſorpta una cum ſanguine circumit: tunc enim vires ſuas irritantiſſimas exerere poteſt immediate in cerebrum, apoplexiamque efficere. Et enimvero Clariſs. STOLLIUS (o) obſervavit cerebri cujuſdam ſubſtantiam *modice ictericam*.

156. Bilis autem facilius, quam humor quilibet animalis, aliquando corrumpitur adeo, ut in ſpeciem veneni vigeat, noceatque. Quod quidem confirmatur vel maxime ab obſervatione diligentiſſimi CICOGNINI quam refert MORGAGNUS (p). Adoleſcens quidam extenuatus tertiana febre, periit convulſus. Diſſecto abdomine præter alia morbi veſtigia, inventa eſt ſtomacho magna bilis æruginoſæ copia, cujus attactu ſcalpellus violaceo colore inficiebatur. Eumdem ſcalpellum eadem bile ſtillantem in carnem unius, & alterius columbi cum leviter

(o) Rat. Med. Part. III. pag. 388.

(p) Epiſt. An. Med. LIX. n. 18.

impreſſiſſent, ita ut bilis intra vulnus remaneret; haud multo poſt uterque, ac convulſus periit. Quin etiam mica panis, illa admixta bile, a gallo gallinaceo devorata, hic quoque parem habuit exitum.

PORTALIUS (q) quoque tres nuperrime affert obſervationes, ex quibus colligitur bilem aliquando ita acrem evadere, ut in ſpeciem atrocioris veneni videatur agere. Vidi ego aliquando vim corrodentem, quam bilis ab ægris rejecta exercuit in metallicas æruginoſas pelves, quibus recipiebatur. Quam ſæva igitur erit ejuſdem actio, ac virulenta in ſtomachi nervos, atque in præcordia, quibus inſideat?

157. Ac revera a bile in præcordiis coacervata, & ab aliis primarum viarum ſordibus congeneres apoplexiæ affectiones exoriri ſæpe obſervamus. Haud raræ quidem ſunt paralyſes, quas gignunt degeneres materiæ, atque irritantes infimo ventre inſidentes. Neglecta hujus colluviei evacuatione dyſenterici evadunt aliquando paralytici. CAROLUS PISO (r) hiſto-

---

(q) Obſervations ec. Chapitr. V. pag. 482. et ſuiv.
(r) Lib. De Morb. ex Seroſ. Colluvie Obſ. XIII.

riam narrat Virginis cujusdam, quæ de repente hemiplegia correpta est: convellebatur præsertim parte capitis posteriore cum oris tortura, adstrictione maxillarum, totiusque corporis torpore. Vix tamen bilem multam evomuit, omnino convaluit. Clariss. STOLLIUS (s) quam plurimas ostendit esse phrenitides consensuales; quæ nempe a bile, aliave putrida materie primarum pendent viarum. Omnes pene norunt, deliria sive acuta, sive chronica, utplurimum excitari a materie corrupta, atque vellicante præcordiis insidente. Neque enim *hujusmodi* deliria evanescunt, *nisi ea materies*, quæ fere semper biliosa est, eliminetur.

158. A colluvie primis viis hærente non semel terrentes observavi sopores. Hoc unum sufficiat exemplum. Ab humanissimo Clararum PRÆPOSITO inventus est publica via Gallus quidam mortali sopore occupatus, cui quidem adstabat uxor gemitibus auxilium implorans. Illo curante adsportabatur æger ad Xenodochium, ubi ego aderam Medicus. Uxor interrogata mihi negavit virum sumpsisse cibos, aut potus,

---

(s) Loc. cit. Part. III. De Caus. & Sed. Phrenitid.

qui tantum adferre poſſent detrimentum: fatebatur autem eum præcedentibus diebus, a cibis ſatis alienum, morboſaque ſiti, ac laſſitudine laborantem: nuper vero aliquid quietis captare volentem teterrimo illo ſopore oppreſſum fuiſſe. Pulſus nil dureſcebant; videbantur contra molles, ac vix febriles. Curavi ut æger aliquot tartari emetici grana deglutiret; excitabatur vomitus, ſed levis; ſoporque perſiſtebat. Juſſi validiorem ejuſdem emetici doſim propinari, qua ille magnam bilis viridantis, oleoſæque quantitatem evomuit. Repente ſopor evanuit, convaluitque æger omnino.

Legitur in Sepulchreto (t), bilem ſubfuſcam, quæ veſicam felleam diſtendebat, cauſam fuiſſe mortis in puero, qui ſæviſſima cephalalgia excruciatus aliquando, ſubſequente tandem ſopore periit. Nullum enim in cerebro vitium inveniebatur.

159. Aphoniam quoque ex hac eadem cauſa genitam obſervavit PROSPER ALPINUS, quem citat MOLLIUS (u), eamque obſervavit ex ven-

---

(t) BONET. Tom. I. Lib. I. Sect. I. Obſ. 37.

(u) Loc. cit. pag. 28.

triculi vitio SIMSONUS, quem memorat HALLERUS (x). Vidit etiam HOFFMANNUS (y) sæpe aphoniam a vermibus ſtomachum, aut inteſtina vellicantibus; & ex verme terete cum involuntaria fœcum dejectione aphoniam vidit SWIETENIUS (z); imo, & ex binis vermibus adhuc vivis vomitu ejectis catalepſin conſpexit mulieris quadragenariæ (a). CULLENIUS in ſua Noſologia jam *verminoſam* adnotavit apoplexiam.

160. At vis apoplexifera colluviei bilioſæ colligitur quoque ab iis apoplexiis, quas veluti epidemicas obſervarunt Medici aliquando. Iſtiuſmodi enim apoplexiæ videntur quidem ex vitiata ſaburra, præſertim bilioſa, primarum viarum exoriri, quum iis temporibus frequentiores ſint cauſæ, quibus bilis vitiata ſolet infimo ventre coacervari. Et revera MALOVINUS (b) Pariſiis obſervavit apoplexiam velut epidemicam decur-

---

(x) Loc. cit. Tom. IV. Lib. X. Sect. VII. pag. 224.
(y) Med. Syſt. Tom. IV. Part. IV. Cap. VII.
(z) Aphor. 1364.
(a) Aphor. 1040.
(b) Hiſtoir. & Memoir. de L'Acad. Roy. Des Scienc. ann. 1748. pag. 552., et pag. 553.

rentibus menſibus Junio, Julioque anni 1748., a qua corripiebantur homines cujuſcunque ætatis, & pueri etiam. Adnotabat Ille tamen aerem eo menſe Junio præter ſolitum humentem æſtuaſſe, hominesque fuiſſe valde vexatos bilioſis tum vomitibus, tum diarrhæis.

161. Verum quidem eſt easdem apoplexias homines afficere quoque, quum tuſſes ſæviunt, ac rheumatiſmi, ideoque eædem quoque conjici poſſent genitæ a cutanea ſuppreſſa perſpiratione. At quoties tuſſes, affectionesque rheumaticas una cum bilis colluvie conjunctas obſervamus? STHOLLIUS inter alios tuſſim jam deſcripſit *ſtomachicam* (c), *bilioſum* rheumatiſmum, *bilioſumque* catharrum (d). Cæterum videtur quidem frequentiores epidemicas futuras eſſe apoplexias, ſi eas efficeret una tantum perſpiratio aut impedita, aut imminuta.

162. Plures quoque opinantur hujuſmodi apoplexiam exoriri aliquando tum ex bile, quæ in cyſtide coagulata in calculos concreſcat, tum ex calculis renum, atque veſicæ. Et revera

---

(c) Rat. Med. Part. I.
(d) Loc. cit. Part. II. Cap. XI.

si biliares calculi præter cardialgias, anhelationes mortales, aliosque morbos, invehunt spasmos perviolentos in omnes corporis partes, præcipue vero in occiput, ut adnotabat TISSOTIUS (e); cur ex iis gigni nequibit apoplexia hominibus præsertim, qui nervis sensiles sint valde, mobilesque?

Hisce de causis apoplecticus obiit celebris MALPIGHIUS, uti refert BAGLIVIUS (f). Ille enim evomuit biliosa, alvoque dejecit; cordis palpitatione, calculis tum renum, tum vesicæ, postremo & podagra laboravit; subinde præcedentibus curis, animique passionibus apoplecticus evasit cum hemiplegia lateris dextri. Convalescebat: at post menses quatuor, rursus calculo vesicæ per dies octo excruciatus, apoplexia rursus corripitur, qua tandem vita decessit.

163. Alia quoque extat *consensualis* apoplexia, quam facit causa infra diaphragma existens, quaque solent corripi senes præsertim debiles, frigidique. Hujusmodi causa est pituita

---

(e) Tratt. De' Nerv. Tom. II. Part. II. Cap. X. §. 41.
(f) Opera Omnia Dissert. De Observ. Practic.

quædam, quam primis viis fluctuantem coacervare solet solidarum partium, & præcipue vasorum hypochondriorum debilitas. Hic morbus a nausea incipit fere semper, subinde in vertigines convertitur, desinit tandem in apoplexiam.

Literatos præsertim homines senescentes, qui motu abstinent, huic morbo esse obnoxios adnotavit BOERRHAVIUS (g). In ejus initio levari videntur vomitu, calidisque potionibus. Quum vero his de causis vasa relaxentur magis, magis augetur in iis pituitæ copia, quæ tandem mortiferam gignit apoplexiam.

164. Nuper quoque SCHOENHEIDERUS in primo volumine Actorum Societatis Medicæ Hauniensis narrat de quodam apoplectico, qui usu convaluit emeticorum: iis enim magnam e stomacho crassioris muci copiam ejecit. Hanc apoplexiæ speciem vocat Auctor *cardialgicam*; hoc est e ventriculo exorientem, qui magna muci copia opprimebatur. Paralysis numquam, ut ipse subdit, subsequitur hanc apoplexiam, quæ curatur emeticis.

(g) De Morb. Nervor. Tom. II. pag. 255.

165. Quid vero dicendum de hoc hemiplegiæ defectu, licet non illico moriatur æger? Numne putandum paralysim abesse, quod morbi causa, sive materies non subtilis sit, sed densa imo, & crassa; ideoque comprimens potius, quam nervos irritans? Numne rarior saltem est hemiplegia, quum apoplexiæ causa in uno dominatur ventriculo? Numne tunc solum subsequitur hemiplegia, quum morbus unice sympathicus evasit jam idiopathicus facta in cerebro congestione? Vix quidem per vomitum ejectis tum cibis, tum magna pituitæ copia convaluit apoplecticus, *cujus* meminit SWIETENIUS, ut supra retulimus (n. 154.), nullam de ejus hemiplegia mentionem faciens.

166. Ego quoque nuper hæc observabam. Venerandus quidam Cœnobita jam a biennio octuagenarius vertigini haud raro obnoxius, pro sua tamen ætate satis vigens, per triduum, quatriduumve offas crassiores, spongiosasque ad excessum edebat: subinde aphonus evasit de improviso; ab illo autem aberant tum quælibet sensatio incommoda, tum ad somnum proclivitas. At brevi latinum aliquod verbum, licet inconcinne pronunciat, mentis deordinatæ in-

dubia proferens indicia. Stratus lecto facie rubebat modice, oculisque; naturalis erat respiratio, arteriæ pulsus sufficiens, sed nimis tardus; nullumque in ægro paralysis, sive ad vomitum inclinationis indicium. Monasterii Medicus jubet copiosam sanguinis emissionem, subinde cucurbitulas, quæ scarificarentur: die sequenti coxendicibus, & tertio die occipiti vesicatorium apponunt; at res in pejus ruebant. Hæc mihi referebant die morbi quarta, qua fui consultus.

Ego vero observabam ægrum jam aliquantulum stertorose respirare, neque verba nostra, neque rudem vesicatoriorum perfricationem sentire: arteriarum pulsus ad excessum tardabantur, oculi semiclaudebantur, multaque saliva fauces impediebantur, quin ulla corporis pars paralytica conspiceretur. Remedium satis purgans præcepi, quod vix paullatim deglutiri potuit: post horas aliquot alvus copiose deoneratur, æger pallet, deficit, ac morti proximus videtur. Spirituosis, ut ajunt, adjutus oculos referat penitus, adstantes probe noscit, loquitur, convaletque.

167. In hoc quoque ægro paralysim nul-

lam, ac pro certo morbi causam ventriculo tantum insidentem deprehendimus, aut intestinis. Quamobrem, si harum observationum numerus augeri posset, paralysis defectus, praesertim si alia quoque adsint signa, haud inepte hanc praesertim apoplexiae speciem forte innueret. Notatu de caetero dignus magis videtur hujusmodi hemiplegiae defectus, quum illa imo soleat comitari, aut subsequi fere semper apoplexiam, nisi cito vita defungatur aeger: *ex centum apoplecticis*, inquit SCHOMBERGIUS (h) *qui sanantur, vix unus evadit a paralysi aut unius partis, aut lateris unius*. Ad distinguendam ergo apoplexiae speciem, haud parvi momenti esse potest hemiplegiae defectus.

168. Siquis autem aegros, de quibus hic loquimur, *caroticos* potius diceret, quam apoplecticos; multa, quae haud rationi absona responderi possent, omittam: id tantum subdam, quod nempe *carus* est apoplexia *minor* plurimorum magni nominis Auctorum; & quod utilius habeo morbum describere, quam ejus speciem subtilius sancire.

(h) Aphor. Practic. De Apoplexia.

169. Postremo non solum nervea videtur dicenda apoplexia, quam gignunt febres perniciosæ intermittentes, sed videtur etiam huc revocanda. Clariss. enim RAHNIUS (i) affirmat, plerumque nulla læsionis indicia protulisse cerebrum eorum, qui ex febri perniciosa intermittente apoplectici obiere. SYDENHAMIUS vero, TORTIUS, atque WERLHOFIUS hoc dirum symptoma perturbationi viscerum hypochondriorum tribuunt, ac bilis corruptelæ: hanc sententiam confirmant alii quoque Clariss. Viri, inter quos SENACUS, MONROUS, & MEDICUS, quibus bilis præsentia tam evacuationibus, quam cadaverum sectionibus sese manifestavit (k).

170. Ast objicies forte: siqua bilis primis viis turgescens apoplexiam hanc efficeret; haud tolleretur a China-china, ut sæpe; neque ab Opio, ut aliquando videmus. Id autem respondendum puto, quod nempe ex successu horum remediorum probatur solum spasticam fuisse causam proximam istiusmodi apoplectici soporis; sed ex eo negare nequimus causam re-

L

(i) De miro Capitis, & Abdominis Consensu pag. 78.

(k) SELLE Rudimenta Pyretologiæ Meth. Ord. IV.

motiorem biliosas sordes, ut innuebamus, esse potuisse.

171. Dignoscetur vero præsertim periodicam esse apoplexiam, si febres grassentur larvatæ; si æger aliunde non sit proclivis ad apoplexiam; sique hæc post horas octo, aut duodecim ab ortu suo evanescat omnino. Res vero magis, magisque patebit si febris intermittentis adsint indicia, in quibus recenseri solet urina, quæ sub finem accessionis intense flava, mox jumentosa, demum lateritia fiat; quod tamen indicium haud raro deest in *larvatis intermittentibus*. Et ipsa omnino deest aliquando horripilatio: nuper enim hujusmodi larvatam febrim observabam, cujus accessiones nulla horripilatione, sed odontalgia molestissima incipiebant. Quamvis autem variimoda sit harum febrium aggressio; in eo cæterum illæ conveniunt, quod epidemice plerumque grassentur.

Cap. XIV.

De Apoplexia Sympathica ex caufis pectori infidentibus.

172. Nemini difficile eft intelligere, fpafmum, qui vifcera pectoris, ejufque vafa dominetur, gignere apoplexiam poffe. Facile enim deprehendimus fanguini e cerebro regredienti fatis obftare fpafmum, qui tum pulmones obftringat, tum vafa referentia uti jugulares, tum denique mufculares fibras (quod facillimum eft juxta Waltherum (l), quæ venæ cavæ fuperioris circumftant hiatum. Quo quidem regreffu impedito nonne facile intelligimus exortam apoplexiam? Sed etiam cor, ac vafa craffiora, quorum mufculares fibræ fatis fenfibiles funt, atque irritabiles, in ægris convulfis patiunutur quammaxime; ac turbæ, quæ hinc exfurgunt, in cordis præcipue motibus, apoplexiam inducere poffunt.

(l) Apud Tissot loc. cit. Tom. II. Part. I. Cap. IX. pag. 254.

173. Id autem accidere poteſt iis aliquando, qui aſthmate torquentur convulſivo. In his tamen, ſi ſenes præſertim eſſent, oppoſitum ſæpe, ut verum fatear, obſervavi; ſanguinem nempe in eorum cerebro deficere; namque in ipſorum deliquiis phænomena ſyncopis, apoplexiæque *ex inanitione* deprehendi potius, quam nimiæ ſanguinis copiæ cerebrum opprimentis. In juvenibus autem bis, ut videbatur obſervavi brevem aſphyxiam, quum morbus ad gradum pervenerit maximum.

174. Alia quoque ratione vitiata materies, quæ pectori inſidet, efficere poteſt aliquando apoplexiam, ſi nempe aliquo modo in nervos cerebri translata ibi ſpaſmum cieat. Metaſtaſim hujuſmodi prodebant duo, quos aſthma convulſivum vexabat diu: inſperato evaneſcentibus morbi ſymptomatibus, per aliquod temporis ſolabantur ægri. At ſubinde poſt leves mox unius, mox alterius membri ſubſultus improviſo ſopore, atque lethali perempti ſunt. Hoc idem ſumme dolens obſervavit in Matre experientiſſimus Medicus, ſuaviſſimuſque amicus meus Mezera. Diutino torquebatur Illa aſthmate convulſivo cum aliqua muci excretio-

ne: abſuit tandem omnis anxietas; abſuit aſthma, ſed poſt aliquos menſes videbatur convulſa, ſubinde vero moriebatur apoplectica.

Meminit BONETUS (m) Theologi cujuſdam, qui apoplecticus obierat; ſecto ejus cadavere nihil morboſi in cerebro inveniebatur. In thorace tamen pulmones diſcolores, & ichore ſpumoſo infarcti apparuerunt; hinc conjectatum fuit aliquam ichoris illius portionem infeciſſe ſuccum nerveum, ſicque invectam fuiſſe apoplexiam. At jam dici poteſt portionem aliquam ichoris abſorptam, & in nervos cerebri detentam effeciſſe morbum hujuſmodi. Hac quidem de cauſa videntur plures phthyſici mori repente, quæ apoplexia dici poſſet *metaſtatica nervoſa*; cujus ecce exemplum.

Virgo quædam vigeſimo altero ætatis anno laborabat phthyſi: antequam ad ſummam deveniſſet maciem, ſolitum illi defecit ſputum, quod quidem mediocre a duobus menſibus ejicere præcipue mane ſolebat. Poſt dies aliquot, quin eſſet anxia, confundebatur mente, ſubinde evadebat amens omnino, ac de repente interibat.

(m) Sepulchr. Lib. I. Sect. II. Obſ. 57.

175. Difficilius quidem eſt intellectu, quomodo cauſæ irritantes, ſive prementes, quæ pectori hærent, paralyſes quaſdam aliquando, atque apoplexias gignant, quæ ſolis videntur tribui poſſe ſympathiis, ut ajunt, nervoſis. Hujus generis aliquatenus eſſe videntur paralyſes illæ, & leves apoplexiæ, quæ illico exoriuntur ſputis imminutis, ſive omnino ſuppreſſis; quibus vero redeuntibus expedite evaneſcunt, atque omnino.

Huic quoque ſympathiæ libens adſcribo convulſiones, quas haud raro obſervamus in phthyſi tuberculari; quum mane præſertim nequeunt miſeri ægri ſputa exhaurire: omnis autem convulſio quieſcit ſtatim atque ſemel expuunt, aut bis. Si enim a cerebro compreſſo ob impeditum ſanguinis regreſſum; ſive a metaſtaſi materiæ de prima ſede demigrantis orirentur iſtiuſmodi convulſiones, leveſque apoplexiæ; non video quomodo tanta facilitate, tantaque celeritate evaneſcere poſſent paucis eductis ſputis, ſive auctis aliquando.

176. Id mihi tamen perſuaſiſſimum eſt, quod aſſerit celeber. CALDANIUS (n); plura

(n) Inſtitut. Phyſiol. Cap. XIV. n. 191.

nempe morbosa phænomena, quæ perperam communicantibus nervis tribui solent, a sublata circuli æquabilitate fortasse oriri impeditaque communione; quod quidem sæpe evenire potest ob communicationem spinalium arteriarum cum cervicalibus, dorsalibus, lumbaribus, & sacris.

177. Hoc autem loci plures memorari possent paralyses, atque apoplexiæ, lenes quidem ut plurimum, sed aliquando & lethales, quas Antiqui observarunt, Recentioresque cum præcedente nervorum pectoris irritatione, seu pressione. Huc revocat ill. HAENIUS (o) etiam paralysim, qua super sic effatus est HIPPOCRATES (p): *si aortæ appellatæ valde inflammatæ sunt* (bini scilicet Trachæe rami), *ut ad latus assideant, hac corporis parte resolvuntur: hos autem Veteres ictos, aut sideratos vocabant.* Verum hæc sideratio ex sæva peripneumonia exorta, ac fere semper lethalis a cerebri potius compressione pendere videtur, quam a sola,

---

(o) Rat. Med. Part. III. Cap. II. pag. 108.

(p) Libr. Coac. Prænot. Sect. II. n. 3.

ut ajunt, sympathia (12). Alias vero plures adnotavit HIPPOCRATES (q) in tussientibus, & in anginosis paralyses, quæ solis quidem sympathiis aliquatenus saltem tribui posse videntur.

178. Illustr. HAENIUS duarum mulierum, virique paralysim, initiumque apoplexiæ observavit, quam vera consequebatur hemiplegia (r). Tres hujusmodi ægri vomica pulmonum laborabant: paralyses autem eorum, initiumque apoplexiæ suppressioni sputorum succedebant; quibus redeuntibus illæ statim evanescebant. Claris. quoque STORCHIUS (s) vidit in pluribus ægris paralysim, & apoplexiam sanari omnino, critica sequuta anacatharsi.

(12) „ Paralysis in peripneumonia, inquit BOERRHAVIUS, „ dicitur omnium pessima: nonnulli hoc attribuunt nervis „ hic distributis, sed videtur fieri a sanguine, qui se non „ potest evacuare per venas jugulares; hinc pendet potius „ a nervis compressis, quam alio modo affectis". De Morb. Nerv. Tom. II. pag. 284.

(q) Lib. De Morb. Popular. Sect. II. versic. 25: De Morb. Popular. Lib. IV. vers. 27. Et ibidem Lib. II. Sect. II. vers. 105.

(r) Rat. Med. Part. III. Cap. II.

(s) Ann. Medic. I. Tom. I. pag. 126.

179. Celeb. FRANKIUS mei amicissimus veram observavit asphyxiam, quæ ex pure in pulmonibus coacto oriebatur: historiam narrabat Ipse mihi oris iis, heu paucis! quibus datum est cum illo colloqui. Rus vocabatur a quadam Matrona, quam phthysi affectam jam judicaverat expertissimus WERLOPHIUS. Sub vesperas adivit Ægram; suam tamen proferre opinionem recusavit, nisi prius eam reviseret mane sequenti, quum febris inclinaret. Tunc vero Ægræ inspexit oculos fulgentes, venas frontis aliquantum tumentes, faciemque quid penitus insolitum referentem. Quum autem & arteriarum pulsus durescerent, jussit venam contundi: expectabant Chirurgum, qui dimidio milliarii distabat; interea vero Matrona de repente convellitur; & brachia contorquens prosternitur solo: oculos prodebat apertos, nec tamen obnubilatos, pupillam satis expansam, os spumas agens, inferioremque maxillam veluti prolabentem: evanuere pulsus, & respiratio. Dum Vir dolore furens angebatur, experientissimus FRANKIUS, humanissimusque jussit pannis tepentibus corpus fricare, aliaque jussit excitantia remedia, quibus obnitebatur ad vitam re-

vocare, quam quidem defunctam judicabant omnes, Mulierem.

Poſt horam cum dimidio reviviſcebant arteriarum pulſus, ſpirituſque, ſtertoroſus tamen, oppreſſuſque excitabatur: ſuborta tuſſi quam difficili, ac velut ſuffocante, Matrona aliquantulum ex ore materiei purulentæ ejiciebat. Hinc Medicus, quam prius ſuſpicabatur, vomicam in ægra pro certo aſſeruit. Has inter miſerrimas rerum circumſtantias, exhibuit parva, ſed iterata doſe Ipecacuanham; ex qua levis iterum, iterumque excitatus vomitus notabilem e pectore extruſit puris quantitatem: hinc bono fato levabatur ægra, quæ per annos aliquot vitam protraxit.

180. Fatetur HAENIUS (t) difficillimum explicatu, quomodo cauſa unice premens, aut vellicans quemdam in thorace nervum efficere poſſit apoplexiam: putat ergo ſatis eſſe ejus poſſibilitatem probare; quod præſtat tum proferens inſolitos, terribileſque effectus, quos ſæpe parit in ulcere irritatus nervus; tum memorans apoplexiæ ſpeciem, quæ a ſola appli-

(t) Loc. cit.

catione venenorum ad nervos ſtomachi exorta, mox evaneſcit ſæpe, expulſo veneno. Mihi vero ſatis eſt iterum aſſerere, paralyſes hujuſmodi, apoplexias, atque aſphyxias ex aliqua, quas ſupra recenſuimus, cauſarum oriri.

Cap. XV.

Prognoſis.

181. Norunt Medici periculoſiſſimum morbum eſſe veram apoplexiam: hæc enim aliquando vitam adimit repente, ſæpe tribus diebus, aut ſeptem ad ſummum. Hujuſmodi morbus juxta ſuos gradus diverſos, diverſimode abſolvitur: hinc ſcripſit HIPPOCRATES (u): *ſolvere apoplexiam vehementem quidem impoſſibile, debilem vero non facile*.

182. At magis periclitatur apoplecticus morbo correptus, nullis antegreſſis ſignis: ille vero e vita certo decedit, cui, uno latere paralytico, alterum convellitur maxime & cui pulſus ſenſim magnitudine creſcat. Obſerva-

(u) Aphor. XLII. Sect. II.

tum eſt etiam apoplecticum ſemper mori (x), qui manum iterum, iterumque eidem capitis parti admoveat, licet haud gravia videantur reliqua morbi ſymptomata. Peſſimum quoque eſt ſignum, ſi initia talis morbi primo a facie incipiant. Qui per nares potulenta rejicit, qui ſtertit, aut ſpumas agit ex ore, aut frigidum ex corpore ſudorem emittit, plumbeamque prodit faciem, indicia fere ſemper mortis profert. Signnm plerumque mortis eſt quoque, ſi deductis palpebris pupilla valde dilatata appareat, admiſſaque luce nihil omnino contrahatur; ac pariter ſi urina, & fœces clam elabantur.

183. Perniciem accelerat febris ſi inflammatoria, licet illico ſuperveniat; ſi autem nimis ſera, aut valde exigua, inutilis eſt omnino. Præterea, qui etiam hoc morbo convaleſcunt, rurſus in eumdem facile recidunt. Inter apoplexias autem generatim ſanguinea, atque ſeroſa magis pertimeſcendæ ſunt, quam nervea.

184. Et revera apoplexia convulſiva ſæpe, ſublato ſpaſmo, ſolvitur omnino; quin ullum,

(x) Quarin. Animadv. Practic. Cap. I.

aut ſaltem notabile reliquum ſit ſui indicium. Aliquando evaneſcit, quin ulla ſenſibilis fiat evacuatio; aliquando vero habita aliquà aut vomitus, aut ſudoris, aut urinæ criſi peculiari, aut fluxu menſtruo reſtituto. Haud raro deſinit in hemiplegiam, aut in paralyſim ſive perfectam, ſive imperfectam alicujus tantum corporis partis. At contra ſpaſmus majorem aliquando ſanguinis quantitatem, uti diximus (n. 50. 80.) impetuque majori in cerebrum cogit: ipſius hinc vaſa diſtracta, ac ſæpe etiam diſrupta mortem afferunt repentinam. Imo vero ſpaſmus idem occidere poteſt, quin ullam forte faciat in cerebro congeſtionem, aut diſruptionem, uti multis patet obſervationibus; inter quas ſignanter hic recole, quas ex Celeberr. TISSOTIO excripſi (n. 76.). (13)

185. Periculo quoque plena eſt ea apoplexia, quæ a venenis pendet, aut a quapiam alia ſubſtantia, quæ nervos lædat ſummopere; cujus generis ſunt tum materies arthritica, tum vapor carbonum. Inter funeſtas apoplexias,

---

(13) Binos ægros apoplexia convulſiva correptos obſervavit Clar. PANZANIUS obiiſſe quinta morbi die, ut lego dum hæc typis conſignantur.

biliosa est recensenda; nisi mox idoneis oppugnetur remediis. Quae demum ex acrimonia, vel inanitione exoritur, fere semper in mortem desinit.

186. Morbum autem levari dicunt, si febris maturius accedat, & valida quidem, ut ephemera est, at non inflammatoria. Utilitatem ferunt quoque succedentes hæmorrhoides, urinæ multæ, ac sudor copiosus, æquabilis, roridusque. Inter melioris notæ signa enumerat CAELIUS (y) caloris reditum, spasticos in partibus paralyticis subsultus, non ac prius molestam deglutitionem. Aliqua quoque effulget spes, si æger *inclamatus* palpebras, ac labia moveat; ac pariter si liberior, & ordinata fiat respiratio. Salus tandem expectari potest, si post venæ-sectionem, atque alia congrua auxilia intra viginti quatuor horas consequatur levamen, remittantque symptomata.

(y) Acut. Morb. Lib. III. n. 51.

Cap. XVI.

De Curatione Apoplexiæ Sanguineæ.

187. Quum apoplexia generatim, si jam invaserit, & multum periculi, & multum damni inducat in ægros; hinc nobis curandum vel maxime est, ut ab hoc morbo homines, quoad fieri potest, præservemus. Quod quidem ut assequamur, nobis diligentissime animadvertendum, si ii, quibus Medici adsistimus, aut ex proprio corporis habitu, aut ex parentum vitio ad hunc inclinentur ominosum morbum.

188. His quidem hominibus indicare præstaret, quod illis imminet, periculum, ut in quibusdam atmosphæræ constitutionibus sibi caverent ab iis quammaxime, quæ sanguinem commovere, ac rarefacere habent, eumve in caput cogere; scilicet ne vinum, nisi parce, potent, ne horizontaliter jaceant nimis, aut lecto strati legant, aut his similibus vacent.

189. Ad ea pariter nobis diligentissime attendendum est symptomata (n. 17.) quæ solent apoplexiam sæpe præcedere, quæque ut-

plurimum negligi ſolent. Ea enim ſignificant ſæpius, humorum accenſionem, copiam eorum cerebro auctam, nervorumque læſionem.

190. Interim quum inter cauſas, quæ ad ſanguineam diſponunt apoplexiam, maxima ſit ad plethoram quædam facilitas; hinc hujuſmodi ad generandum ſanguinem facilitas præcipue oppugnanda eſt. Id autem arduum videtur; præcipue quum & adhuc cauſam latere credant, quæ tam facile ad exceſſum augeat ſanguinis quantitatem. Præcipua tamen methodus, ac magis efficax, qua huic vitio obſtemus *in eo videtur ſita, ut hujus generis homines* & corpus exerceant, & temperanter vivant.

191. Dum corpus exercent, dum parce vivunt, rationem tamen habeant oportet, tum conſuetudini, tum ætati. Illud juvat corporis exercitium, quod perſpirationem ſervat, & promovet: nocere contra poteſt, quo corpus ferveat ita, ut nimis humores rarefiant.

192. A cibis autem, & a potu multum ſe temperent, ſi tamen corpus vigeat, ſique moderatam vitam agere ſoleant. At contra mediocri tantum utantur diæta, qui ſatis abunde comedere ſolent: ſua enim jura habet con-

ſuetudo. Præterea ſiquis ſe ad diætam inducat, quum vires corporis aut intemperantia, aut ætate fuerint attritæ; tunc diæta illi futura erit perniciei, præſertim niſi ea utatur gradatim.

193. Semper autem oportebit tum a cibis ſe abſtinere nutrientibus nimis; ac nimis ſtimulantibus, tum a liquoribus nimis actuoſis. Vino cum aqua, aut ſaltem valde modico vino uti. A ſomno tandem diutino, & ſignanter a pomeridiano aufugiendum eſt, quibus ſolet faciliime plethora augeri.

194. Quamplures pro certo habent, ut & communis fert opinio, plethoram evitari ſanguinis emiſſione; quæ tamen iterata plethoram faciliorem reddit: majorem enim ſolidis inducit laxitatem, ſpatiumque copioſiori ſanguini ſuppetit. Favet ergo præcipue plethoræ ad vires, illamque auget, quam *obeſam* dicunt. Quapropter vena tantum ſecanda videtur, quum e nimia ſanguinis quantitate imminere apoplexiam deprehendimus, tunc imo & multum ſanguinis emittatur.

195. Curandum eſt etiam alvum leniter laxari purgantibus aceſcentibus: addit quoque

Laurentius Crellius (z), eos, qui caput aqua valde refrigerabant, apoplexiam effugisse, quæ jam imminere videbatur.

196. Adnotare libet hoc loci monitum Clariss. Medici Fothergillii (a): monet nempe eos, qui ad apoplexiam sanguineam sua constitutione videntur proclives, ne unice caput vergentes oculos intendant diu in objecta, quæ post humeros jaceant: quid enim perniciei ex hac violenta corporis positione exoriri possit, hac paritate Auctor exponit: *Extrema flexilis tubi ex corio deprehende manibus, ad distantiam pollicum octo; contrario manuum parvo motu torqueatur tubus; vix ejus imminuitur cavitas: si vero manus distent duobus tantum pollicibus inter se, idem, ut supra, in partes oppositas motus ita tubum complicat, ut ejus cavitas ferme evanescens nulli pene fluido permeabilis sit.* Haud alia quidem ratione fit, ut qui breves, crassioresque sint collo, caput retrorsum intendentes nimis plicent jugulares ad superficiem positas: hinc sua imminuta diametro minorem sanguinis copiam revehunt ad cor; quum ab

(z) Bibliotheque Medico-Phisique Du Nord Tom. I. art. XII.
(a) Giornale Ven. per servire ec. Tom. III. pag. 433.

ipſo adhuc multam ducant carotides, quæ centro illius motus proximæ vix aliquid incommodum ex capitis retroflexione patiuntur. Quapropter in hiſce hominibus facile exoriuntur vertigines & ſubinde apoplexia.

Et ſane, ut idem refert FOTHERGILLIUS, vir brevis collo tranſvehebatur Thameſim patula quadam cymba, inſpiciens intente, quod ad ſe pertinebat olim, navigium: iter proſequens retroſpiciebat etiam: de improviſo evanuit mente, ſua procubuit cymba velut apoplecticus; nec, niſi poſt aliquod temporis revixit iteratis adjutus artis ſubſidiis.

197. Quoniam autem apoplexia facile corripit ſtudiis ſeverioribus incumbentes, qui ſæpe meditando, diuque non ſolum ſpaſmum in nervos, uti diximus (n. 53. & 82.), ſed etiam multum ſanguinis in vaſa encephali invehere ſolent; hinc TISSOTIUS (b), efficacem deſcribit methodum, qua ab literatis hominibus morbus hujuſmodi arceatur. Illi nempe, ait, qui iſtis minitantibus ſanguinis congeſtionibus obnoxii ſunt, a ſtudiis nimis gravibus ſe ab-

---

(b) Epiſt. var. argum. pag. 76.

ſtineant, & a ſermocinatione diutina; vix, aut ne vix quidem caput tegant, placidaque ſedentes fruantur quiete; a nimis tepentibus conclavibus aufugiant; potiones tum vini, tum cœffée recuſent; tenuique utantur victu.

198. Quum vero ingruerit apoplexia, utrum ſit ipſa ſanguinea dignoſcetur ex iis, quæ adnotavimus (n. 15. 18.). Dum ergo ſanguineam eam eſſe comperiamus, æger lucidiori conclavi, ac temperato locandus eſt; ejus corpus aliquantum erectum ſternendum, ac demum caput ejus omnino nudandum: *imo vero* CULLENIUS (c) *ægrum monet exponendum eſſe aeri frigeſcenti, neque adſtantibus ſtipandum.*

199. Hiſce peractis ſanguinem mittere neceſſe eſt, & quidem abunde; habita tamen ratione tum ægri viribus, ætati, corporis habitudini, tum præcipue pulſuum magnitudini, vigorique. Haud me latet quidem in plethora a rarefactione, & expanſione ſanguinis, utpote quæ maſſam non auget, copioſas venæſectiones inutiles videri. Aſt in ægris, de quibus hic ſermo, plethora quoque cerebri par-

---

(c) Loc. cit. Art. MCXXXI.

tialis primario innuit ſemper venæ-ſectionem. Hæc enim iterata, prout poſtulabit res, imminuet ſaltem velocitatem, impetumque, quo ſanguis in caput fertur.

200. Hæc autem velocitatis, impetuſque remiſſio in apoplexia, aliiſque cerebri morbis maxime utilis cenſenda eſt. Hac una ratione fit, ut ægri, qui cerebri plethora, vel inflammatione laborant, opprimantur, ac pene ſuffocentur jacentes: ſanguinis enim ad cerebrum affluentis velocitatem, impetumque ea auget corporis poſitio, quæ contra vel arcet, vel aufert deliquia ex inanitione.

201. Nobis inſuper ſperandum eſt, ut venæ-ſectiones imminuant non modo impetum, ſed & quantitatem ſanguinis, qui cerebrum premit. Neque enim derivationes, revulſioneſque, quas Priſci docebant, ſunt in dubium revocandæ.

202. Ut ergo impetum ſanguinis, expanſionemque cohibeamus, contundenda eſt primo vena brachii, quod reſolutum haud ſit paralyſi, ſi æger hemiplegia ſit affectus. Quod ſi fluxus menſtruus, ſive lochialis, ſive hæmorrhoidalis adeſſet, aut ipſe impeditus repente

fuisset; tunc vena pedis secanda. Maximam quoque præstant utilitatem sectio jugularium, quæ tamen fiat sola digiti applicatione, arteriotomia, cucurbitula in occipite profunde scarificata, hirudinesque tandem, quæ non solum temporibus, & pone aures, verum etiam ano applicentur.

203. Hisce temporibus Celeb. WALTHERUS (d) plusquam a venis brachii, pedisque probat emissionem sanguinis ab iis, quæ viciniores sunt cerebralibus internis; hinc Ipse sectionem innuit primo jugularium, subinde facialis, frontalisque: postremo hortatur hirudines apponere venis, quæ ad angulos oculorum conspiciuntur.

204. CALLISENIUS autem Clariss. (e) in morbis cerebri plerisque, ut apoplexia &c.; arteriotomiæ, hirudinumque usui præfert sectionem artificialem sinuum duræ Matris. Observatione enim compertum est ex una parte cranium posse, ubi necessitas ferat, terebrari, exceptis ejus basi, ac parte frontalis inferiori; & ex alia parte vulnus sinuum duræ matris haud es-

---

(d) Nouveaux Memoires de L'Acad. de Scienc. Berlin. 1784.

(e) Act. Nov. Soc. Haunienf. Tom. I. pag. 37.

ſe lethale, ut ante hæc tempora putabatur. Me quidem haud latet homines facile improbaturos Medicum hujuſmodi ſectiones jubentem: vulgus enim curæ methodum ne ingenioſiſſimam quidem ullius æſtimat; ſed tantum ejus exitum, qui malus plerumque ex mala morbi natura his ægris metui debet. Aſt, ut res ſcire, ac probe noſcere; ſic & judicium vulgi aſpernari verum Medicum decet.

205. Quod ad ſanguinis vero quantitatem exhauriendam, æſtimentur, ut innuebamus, prius ægri vires, ætas, ſexus, & temperamentum. Neque enim athleticis quoque, uti cum LIEUTAUDIO præcipit illuſtr. QUARINIUS (f), tantum ſanguinis detrahendum eſt, ut calor nativus ſolvendo morbo neceſſarius extinguatur.

206. Sed magni refert, aliquando ſaltem, ut ad venam hiſce ægris ſecandam opportunum ſeligatur tempus: in hoc autem Auctores minus inſtitere forte, quam par fuerit. Obſervamus enim haud raro venæ-ſectionem in certa quadam morbi periodo ſatis juviſſe, in alia contra nocuiſſe quam maxime.

(f) Animadverſ. Practic. Cap. I.

207. Et revera; ingruente vix morbo syncopis potius phænomena, quam apoplexiæ prodire aliquando videntur, uti diximus (n. 19. 20.). Hoc autem momento non modo detrimentum, sed & mortem afferre venæ contusio posset; quæ quidem maximæ esset utilitatis, imminutis valde, sive evanescentibus iis phænomenis, quæ ad syncopem pertinere æstimantur. Hæc vero inter phænomena recenseri debent, color faciei semiluteus, oris spumescentia, respirationis interceptio, arteriarumque pulsus depressi, languentes, deficientesque. In his quidem rerum circumstantiis, emissio sanguinis, præcipue copiosa, magnum vehere potest detrimentum: vitalis enim sic retunditur energia, dum ipsa conatur vitam revocare, motumque circulatorium promovere, qui ex musculorum resolutione in vasis præcipue minimis immaniter retardatur. Neque sperandum in hac rerum conditione illam, quæ hisce vasis inest, *contractilitatem* posse ad locum venæ contusum, qui minus resistit, sanguinem urgendo, motum circulationis pene sufflaminatum iterum excitare.

208. Id quoque persuasum vellem, quod

ob nervorum compreſſionem minus ſenſibile, minuſque irritabile apoplectici cor majori, ut agat, ſtimulo egeat, ideſt majori ſanguinis quantitate. Quamobrem patet, venæ-ſectionem, quæ fiat importuno temporis momento, apoplexia quoque ſanguinea correptis nocere vel maxime poſſe. Hinc forte fit, aliquando ſaltem, ut apoplecticus licet plethoricus, vix vena contuſa emoriatur, dum vulgus ſolet, Medico etiam abſente, venæ-ſectionem præcipere ſtatim atque ingruat morbus.

209. Abſtinendum eſt igitur a venæ-ſectione, donec vires vitales videantur deficientes, exſolutæve: interea præſtat unice uti cucurbitulis; præcipue occipite ſcarificatis, quæ habent ægrum expergefacere, quin vitalibus noceant viribus. Hinc olim Zacutus Lusitanus unius ope cucurbitulæ, quæ bis occipite ſcarificabatur profunde juvenem *reſoluto jam pulſu nt in horas moriturus* videretur, reſtituit: neque enim poterat aliis artis ſubſidiis adjuvari.

210. Jam vero maſſa ſanguinis, uti expoſuimus, imminuta, alvum laxare præſtat clyſmatibus, quæ tamen ſin minus mitiſſima, ſal-

tem haud multum acria ſint: nam quæ ſtimulant, poſſunt in imi ventris viſceribus ſpaſmos excitare, qui majorem ſanguinis quantitatem ad caput vehant. Dolendum quidem eſt Medicos aliquos in apoplexia hujus ſpeciei curanda abuti ſæpenumero clyſteribus acrioribus, & valde ſtimulantibus. Ad ſummum mihi videtur ægris quibuſdam profuturum clyſma ex decoctione cœffée, quam VOGELIUS (g) laudat. Cæterum, quæ irritant, ut plurimum nocent.

211. Verum ægri aliquando, aut imminente apoplexia, aut ipſa *ſæviente*, evomunt; aliquando ad vomitum incitantur tantum. Hoc autem indicio adducti Medici quidam emetica propinant; & triſti quodam fato graviſſimi aliqui Viri hujuſmodi tutantur praxim. Emetica enim detrimentum ſemper, aliquando etiam mortem afferunt in apoplexia ſanguinea, præſertim idiopathica.

Id conſtanter affirmant ſummi in arte viri. MORGAGNUS (h) namque, atque BURSE-

---

(g) Loc. cit. Tom. II. §. 563.
(h) Ep. Anat. Med. III. n. 4.

RIUS (i) hemiplegias leviores, mitioresque apoplexias, emeticorum usu, in graves, atque lethales desiisse observarunt. Imo MORGAGNUS mala quoque suspicatur de vomitu apoplectici, qui lauta mensa exsurgens morbo correptus fuerit. Ill. HAENIUS quoque queritur maxime SYDENHAMIUM in hujusmodi morbo probare emeticorum usum, quem Ipse perniciosissimum esse pro certo habet (k).

212. Et revera vomitus spontanei, quos in his ægris observamus, haud equidem idiopathici, sed sympathici, utpote qui ex cerebri læsione exoriuntur, procul dubio dicendi sunt (n. 17.). Hinc jure ac merito subdit celebr. QUARINIUS (l), *pessime errare illos, qui ob solum materiæ biliosæ vomitum propinant emeticum, cum e plethora caput obturbante, nausea, & vomitus biliosus oriri possit.*

213. Videmus quoque morbos quosdam apoplexiæ affines nausea, vomituque primitus manifestari. Sic cum vomitu aliisque ventriculi symptomatibus erumpit morbus a TISSOTIO

(i) Loc. cit. Tom. III. §. 131. & §. 132.

(k) Rat. Med. Part. IV. Cap. V.

(l) Loc. cit. Cap. I.

descriptus (m), qui in eo situs est, ut vasa cerebri paullatim, ac lente obstructa fuerint: hi quidem ægri omnes in pejus ruerent emeticorum usu. CULLENIUS idem, qui drastica velut probat remedia (n) imposterum monet, tenui dose exhibenda, metuens ne ad vomitum incitent, quem ipse quoque putat perniciе plenum. Ast aliquando emeticum cuidam profuit apoplectico: idem autem laborabat ne apoplexia sanguinea?

214. Contra vero maximam utique afferre utilitatem videntur, quæ a capite humores revellunt remedia: hujusmodi sunt *balnea* tepida, in quæ crura, pedesque immittantur; membrorum ligaturæ, frictiones, sinapismi, & vesicantia.

215. Verum in apoplexia sanguinea ab iis abstinendum, quæ nimis sanguinem exagitant; hinc apoplecticis hisce renuunt aliqui summi in arte viri vesicantia exhibere. TISSOTIUS (o) vesicatoriis anteponendos opinatur sinapismos, si sermo sit de apoplexia sanguinea. SWIETE-

(m) Epist. var. argum. pag. 77.

(n) Loc. cit. Art. 1133.

(o) Epist. var. argument.

NIUS (p) monet valde caute apponenda esse apoplecticis vesicantia; præsertim vero in apoplexia sanguinea, nisi post iteratas sanguinis evacuationes. VOGELIUS Clariss. (q) affirmat apoplecticis *vesicantia longe magis inimica, quam amica esse*. LENTINUS autem (r) generatim suggerit in apoplexia vesicantium usum hisce verbis: *vesicantium usum sua cujusvis ægri constitutio determinet. Nec hæc enim indiscriminatim, nec statim ab initio adhibenda esse, non possum non monere*.

Hæc nimia indiscriminatim, subitoque vesicantia adhibendi facilitas damnatur etiam quam maxime a Clariss. TRALLESIO (14). Si autem

(p) Aphor. 1025. & Aphor. 1034.

(q) Loc. cit. §. 563.

(r) Apud MOLLIUM pag. 40.

(14) „ Quid, inquit TRALLESIUS, in communi praxi magis „ obvium est, quam vix viso apoplectico, subito, & in- „ discriminatim recurrere ad vesicatoria, eaque larga, & „ multa nuchæ, brachiis, suris apponere, ut nempe alto „ somno sopitus excitetur, aut partes insultu superato pa- „ ralyticæ remanentes validissimis stimulis ad motus suos „ deperditos iterum subeundos agitentur, incitentur, & „ ex intentione artificis cogantur? Non ne decebat antea „ dijudicare ægri temperiem, solidorum, & fluidorum in-

poſt morbi attentam diſquiſitionem apoplexia inveniatur ſanguinea, tunc Auctor ſpectatiſſimus abſolute improbat veſicatoria tamquam exitialia (s) eademque vocat cum TISSOTIO remedium *apoplexiferum*, potius quam *apoplexifugum*.

216. Et enimvero quid primo agunt veſicatoria? nempe ſtimulis urgent partem, cui apponuntur; quæ quidem inflammatur, ſuaque deinde textura evertitur. Nervi ejus loci iiſdem ſtimulis percelluntur, eorumque turbæ toto corpore diffunduntur. Hiſce peractis, retunditur ne veſicantium vis? *Obſervationes indubiæ docent*, magis actuoſas, magiſque volatiles cantharidum particulas totum corpus per-

---

(s) Uſus Veſicantium Salub. & Noxius in Morborum Medela Sect. Poſterior. pag. 23. & 31.

„ dolem, ætatem, vitæ genus, & inquirere ſedulo in veram cauſam, ſubitaneam motuum voluntariorum, & ſenſuum impotentiam inferentem, quæ ſemper quidem in encephalo latitat, & preſſu ſuo in cerebri medullam, & nervos inde egredientes, triſtes ſuos effectus patrat, ſed non ſemper eadem, & ſibi ſimilis eſt, adeoque etiam eadem remedia expoſcere nequit? " Uſus Veſicant. Salub. & Nox. Sect. Priori. §. 1. pag. 22.

meare: earum ſtimulis vires vitales augeri; atque hinc metuendum quam maxime, ne in cerebrum cogatur major ſanguinis quantitas, motuque majori percita.

217. Si vero in præſens ad mentem revoces nervorum irritamenta (23.) vires vitales nimis auctas (25.), nec non univerſalem liquidorum expanſionem, ſolidorumque diſtenſionem (37. 43.), quæ in vera apoplexia ſanguinea fere deprehenduntur; facile intelliges quanta in hos ægros mala a veſicatoriis invehi queant.

218. Hæc autem mala timenda ſunt magis, ſi ægri ſolidæ partes plus æquo irritabiles ſint, atque rigeſcentes. Hac poſita temperie, quis ægro putaret adferre levamen, ſtimulos addens ſtimulis, vim vi? Non ne hac ratione fit, ut quæ febris aliquando juvare apoplecticum ex ſero videtur, ea ſemper, aut ferme ſemper noceat correptis apoplexia ſanguinea? Animadvertit BAGLIVIUS (t) veſicatoria pulſum accelerare, atque contrahere; febrim, ſitimque augere, atque hinc parere effectus omnino iis

---

(t) De Uſu, & Abuſu Veſicantium.

oppositos, quos ad curandam apoplexiam exquirere debemus. Sapienter ergo citatus LENTINUS monet, vesicantium usum ab ægri constitutione esse determinandum.

219. Extat quidem celeberrimus Medicus a stimulantibus alienus omnino, quum in apoplecticis imminui debent sanguinis tum quantitas, tum motus; qui tamen putat in apoplexia sanguinea vesicantia profutura, si potius capiti, quam aliis corporis partibus apponantur. Idem ipse est CULLENIUS (u), qui tunc vesicatorium, non ut remedium stimulans considerat, quodque alio revellere valeat sanguinem; sed illud capiti appositum reputat potens remedium ad illam tollendam dispositionem, quam ad hæmorrhagiam habent encephali vasa. Quidquid sit de hoc tanti Viri judicio, alibi (x) tamen ipse fatetur, vesicatoria nil unquam juvaminis attulisse correptis hemiplegia, quam recte opinatur a causis iisdem pendere, a quibus ipsa pendet apoplexia.

220. Quare ex dictis huc usque videtur inferendum vesicatoria, quoad apoplexiam san-

(u) Loc. cit. Tom. III. art. 1135 - 1136.

(x) Loc. cit. art. 1169.

guineam, remedium esse satis incertum plerumque; aliquando absolute perniciosum, præcipue quum ægri partes solidæ vigent nimis, satisque rigescunt. Cantharides enim, ut (n. 216.), dictum fuit, non modo in partes, quibus admoventur, sed in omnia viscera stimulos agunt suos, quum quam citissime insinuentur quocunque. Irritant ergo nervos, licet, ut fert aliquorum opinio, diversa actione, qua alia stimulantia, id præstent.

221. Ergo ad eos obtinendos effectus, qui ad hanc apoplexiam curandam exquiri debent, accommodatiores potius videntur fomentationes ad caput frigidæ, tepentes contra ad crura, pedesque, quibus olim utebatur AVICENNA. Scite ergo Clarifs. CRELLIUS (y) apoplexiæ sanguineæ curationem fomentationibus frigidis tentandam esse credit; & mox Cel. quoque NICOLAJUS usum satis frigidæ tum internum, tum externum adversus apoplexiam commendat (z). Quum vero ex horum clarifs. Virorum observationibus satis utilis constet in apo-

---

(y) Loc. cit.

(z) Bibliotheque Du Nord Tom. I. pag. 266.

plexia frigidæ uſus, nonne confirmari videntur, quæ de motu ſanguinis inteſtino diſſeruimus Cap. II.?

222. Cæterum illud negari nequit, quod nempe certa quadam morbi periodo videntur ægro profutura remedia modice *tonica*, ac roborantia, licet aliquantulum exſtimulantia. Si enim morbi imminuta vehementia æger vitam protrahat, tunc pulſuum deficit robur (n. 18.), hominiſque tota langueſcit compages. Poſt mortem vero pallidæ ſatis conſpiciuntur Meninges, ac flacidum cerebrum ſæpius, cruentoque ſero redundans: quæ quidem innuunt ſummam vaſorum exhalantium, & abſorbentium debilitationem. A roborantibus ideo remediis non ſemper eſt aufugiendum.

Cap. XVII.

De Curatione Apoplexiæ, quam ſeroſam dicunt, aut lymphaticam.

223. Plures utique Scriptores, ut vidimus (n. 6.) eos improbant, qui apoplexiam in ſanguineam diſtinguunt, & in ſeroſam: imo vero Portalius, aliique negant omnino primario ſeroſæ exiſtentiam. Quæ quum ita in controverſiam cadant, id ſaltem oſtendunt, quod nempe, certis deficientibus ſignis, ſeroſa non raro accipiatur pro ſanguinea, ac vice verſa. Et revera; ſectis cadaveribus, ea apoplexia haud raro patuit ſanguinea, quam quidem ſeroſam aſſerebant Medici, attentis hujus ſpeciei indiciis.

224. Hanc veritatem confuſioni generandæ aptam confirmant obſervationes plurimorum medico-anatomicæ; eæ præſertim, quas Portalius profert, atque Morgagnus. Suis enim docet Portalius, faciei pallorem, pulſus exiguitatem, ſpumaſque ex ore haud certa conſtituere apoplexiæ ſeroſæ indicia. Obſervationibus autem Morgagni deducitur, non ſemper

esse serosam, quæ apoplexia lente, ac gradatim hominem adoritur: plures enim sanguineas hoc modo corripuisse ostendit Auctor sapientissimus (a). E contra haud paucas recenset Idem (b) serosas, quæ de improviso erumpebant.

225. Sed neque fibræ mollities, neque ætas senilis satis indicant apoplexiam esse, ut ita dicam, exquisite serosam. Novi ego aliquos senes facie pallentes, fibra nihil rigidos, quibus ad sanguinem satis densum generandum maxima inerat facilitas.

226. Quapropter certi *sæpe deficientibus* signis, quibus serosam ab sanguinea distinguamus apoplexiam, magnis nitendum conatibus, ut qui fieri potest, earum exploremus naturam. Id autem præcipue tenendum, quod nempe serosæ indicia, non seorsim singula, aut pauca; sed pleraque, atque conjunctim sumpta sint perpendenda, ut curationis seligamus methodum.

227. Indicia tamen, quæ difficilius Medicum fallent, erunt ea, siquid videam, quæ possunt suppeditari vel ab integra corporis consti-

---

(a) Epist. Med. Anat. III. n. 11 - 20 - 24.

(b) Ep. Med. Anat. IV. n. 6 - 9 - 11 - 16 - 21 - 26 - 28.

tutione, vel ab iis, quæ præcesserunt: facilius contra eum fallent, quæ vel comitentur morbum, vel eum subsequantur. Quare si in ægro ea omnino deprehendatur corporis temperies, quam supra descripsimus (n. 45.); ea medendi methodo oportet uti, quam ad curandam apoplexiam serosam experientissimi præscribunt Medici.

228. Quæ quidem methodus in eo sita est, ut primo hujusmodi apoplecticis exhibeantur purgantia satis energica; quæ scilicet componantur ex senna, agarico, jalappa, manna, anglico sale, cremore tartari, atque ex his similibus. Emeticum quoque minus his metuendum, quam sit correptis apoplexia sanguinea: plures tamen & in serosa hoc remedium improbant. Laudantur præterea acria clysmata, vesicatoria, setacea, cauteria: tum vero usus probatur, cautus tamen remediorum excitantium. Legimus quoque apud HAENIUM (c), apoplexiæ pituitosæ exemplum ope vaporis electrici sanatæ.

229. At quærunt Medici; utrum nec ne his in apoplexiis sanguinem mittere oporteat.

(c) Rat. Med. Part. II. pag. 205.

Maximi quidem momenti eſt quæſtio: error enim hac in re ſummæ perniciei eſt ſepænumero. Plures opinabantur venæ-ſectionem apoplecticis ex ſero nocere quam maxime: innitebantur auctoritati CELSI, qui ſcripſit: *ſi omnia membra reſoluta ſunt, ſanguinis detractio vel occidit, vel liberat* (d). Contra vero viri graviſſimi, inter quos MORGAGNUS (e), atque BURSERIUS (f) putant & in ſeroſa apoplexia venam ſecandam, dummodo prudens adſit ſuſſpicio cujuſdam vaſorum plenitudinis, rubeique ſanguinis copiæ.

230. Quare ægri conſtitutio quam diligentiſſime exquirenda eſt, uti ſupra innuimus; ſique indiciis quibuſdam apoplexiæ ſeroſæ, indicia velut conjungantur, quibus ſanguinis certa quædam quantitas dignoſcatur, tunc tantum ſanguinis emittatur, quantum rerum circumſtantiis ſit accommodatum. Et revera ſpumas agebat ex ore, facie pallebat vel maxime, difficilem valde reſpirationem, & exiguos prodebat pulſus apoplecticus, quem PORTALIUS iteratis ve-

(d) De Medic. lib. III. Cap. 27.
(e) Epiſt. An. Med. IV. n. 15.
(f) Loc. cit. §. 135.

næ-ſectionibus ſanavit; licet ab aliis Medicis ſeroſa judicaretur ille apoplexia correptus. Aſt ille athleticæ erat conſtitutionis, ut PORTALIUS fatetur: ex hac autem athletica conſtitutione inferri potuit apoplexiam fuiſſe ſanguineam, aut ſaltem non *primario* ſeroſam.

231. Arteriarum autem præcipue pulſus certam quamdam ſanguinis quantitatem habent ſignificare. Hic tamen mihi liceat junioribus Medicis adnotare, haud ſemper pulſuum elevationi, aut exiguitati vires vitales reſpondere. Vires enim adſunt aliquando ſub pulſu exiguo, ferme nullæ ſub elevato: tu tamen arteriam digito preme; ſi ejus ſubinde pulſationes magis vigeſcant, vigorem, & ſanguinem; ſi evaneſcant, debilitatem argue, ſanguiniſque inopiam, quas quum deprehendas, venæ-ſectionem metue: vigentibus autem ſub preſſione pulſationibus tentanda eſt venæ contuſio. Licet enim ſint pulſus exigui, & alia abſint apoplexiæ ſeroſæ indicia, haud tamen æger ſanguine inops poteſt ſemper conjectari.

232. Fatendum præterea eſt obſervationes docere apoplexiam, quæ, ut ita dicam, primario, & exquiſite lymphatica ſit, raro ho-

mines adoriri: utplurimum enim ſanguis quoque diſtrahit capitis vaſa; ex hac autem diſtentione ſanguinea oritur ſubinde lymphæ, aut ſeri e vaſis eruptio. Hinc vena videtur ſecanda utplurimum, niſi id vetet malus corporis habitus, ut ſæpe jam dixi, qui paucum ſanguinem innuat vaſis contineri, eumque effœtum, ſolutumque.

233. Hac enim poſita ſanguinis inopia, ejuſque mala dominante craſi, venæ-ſectio ægro noceret quammaxime. Vaſa enim ſanguine ferme exinanita a ſero turgeſcente premuntur; hinc motus ſanguinis remoratur, qui quidem incitari deberet ad cerebrum ſublevandum, vitamque ſervandam. In hoc rerum ſtatu naturæ vires in ſui origine opprimuntur a ſero, quod vel in vaſis exuberet, vel ex ipſis erumpat. Oportet ergo eas expedire, atque excitare clyſteriis, purgantibuſque, quæ ſatis agant; tum vero emeticis, veſicatoriis, aliiſque remediis, unde alio derivetur ſerum, quo caput gravatur. Væ autem illi, cujus vena ſecaretur, quum ita eſſet affectus. Idem eſſet ac ſi curare velles hydropem Aſcitem non aquas exhauriens, ſed ſanguinem.

234. Quæ quidem venæ-ſectio majora inveheret mala iis, quos ex cacochymia leucophlegmatica apoplecticos deſcripſimus (n. 47.): horum autem valetudo ferme omnino deſperanda eſt; ac his tantum poterit prophylactica adhiberi cura. Namque apoplecticorum hujuſmodi natura hebeſcit omnino; ac veluti expirat: nil fere agit; ſolum pati videtur, novaque, ut ita dicam, anima indiget. Vires vix nullæ, vix nulla ſolidarum partium elaſticitas, mucoſitas quædam lenta fluidorum, frigida, & iners, remediis igitur egent ſumma activitate præditis, quæque valeant rurſus excitare ſolidorum oſcillationes, vitalemque calorem reſtituere, qui jam deficiens comperitur omnino.

235. Monet propterea Medicos HIPPOCRATES, ne tangant quidem infirmos hoſce: metuendum enim eſt, ne qui fato pereunt ſuo, medica arte pronuncientur extincti. Hinc præſtat Domeſticos hortari, ut & omnia, & validiora ſuppeditent remedia; nos tamen de morbi exitu velut deſperantes conſpiciant.

Cap. XVIII.

Ratio Curandi Apoplexiam Nerveam ſympathicam, ſive Conſenſualem, & primo quidem Bilioſam, ſive Saburralem.

236. Vidimus, quam caute, prudenter, ſeduloque agendum ſit, ut recte medeamur correptis apoplexia ſive ſanguinea, ſive ſeroſa: at magnis æque conatibus nobis contendendum eſt, ut eam curare appoſite poſſimus, quam dicunt apoplexiam *nervoſam*. Quoniam autem hæc dividitur, ut diximus in *idiopathicam*, & in *ſympathicam*; hinc ad exquiſitum examen nobis revocandæ ſunt tum indoles, ſedeſque cauſarum, quæ nervos irritant, vel alia ratione lædunt; tum ægri, ſuorumque præſertim nervorum conſtitutio. Ex ſola enim horum attentiſſima inquiſitione elici poteſt, quid remedii ſingulis cauſis, ſinguliſque ægrotantibus conveniat, quodque expediat in varia earumdem cauſarum complicatione.

237. Principio vidimus ſupra apoplexiam haud raro gigni ex cauſis extra cerebrum exiſtentibus, quæ in ipſum agunt conſenſualiter,

ſive, ut dicunt, ex ſympathia. Hujuſmodi vero cauſæ quam ſæpiſſime ſtomacho inſident, ejuſque viciniis; & inter eas frequentius ſævit acris quædam bilis, adeoque ſatis irritans, quæ ut vidimus (n. 153. 154.) apoplexiam facit.

238. Comperiemus autem hujuſmodi bilem, aliamve morboſam materiam primis viis coacervari, ſi illa adſint indicia, quæ (n. 150. 152.) memoravimus, quæque ſunt a morboſis ægri vitiis, ſive antecedentibus, ſive præſentibus deſumenda (15). Verum ſupra ex Illuſtr.

---

(15) Quoniam apoplexiam vocamus bilioſam, uti ſupra diximus, tum quæ ab una bile, tum quæ a ſaburra quacunque primis viis coacervata pendet; non erit utique abs re noſtra hoc loci diligentiori, ac fuſiori methodo (in juniorum ſaltem Medicorum gratiam) iterum recenſere indicia, quæ non ſolum bilem, ſed innuant ſaburram quamcunque primis viis inſidere, quæque neceſſarium oſtendunt ſive emeticorum, ſive purgantium uſum. Rem itaque diligenter exploranti bilis, vel ſaburræ indicium dabunt ſtomachus, os, caput, pectus, cor, inteſtina; aliquando etiam totum corpus, uti adnotavit Clariſs. PLANCHONUS (Le Naturiſme pag. 140.).

Primo. Primas vias ſaburra gravari indicabit ſtomachus, qui vel alienus ſit a cibis, vel eos aliquando expetat nimis; quique laboret oppreſſione quadam, nauſeis frequentibus, vomitu ſpontaneo, cardialgia, doloribus

QUARINIO adnotavimus haud semper ex solo stomachi consensu gigni apoplexiam, licet æger nauseis vexetur, vomituque bilioso. Ad diligentissimum ergo examen prius est revocan-

---

identidem veluti mordentibus, ructibusque nullius aliquando saporis, aliquando vero acidi, nidorosi, fœtidi, amari &c.

Secundo. Quod ad os spectat; hoc viis primis insidere saburram innuit, quum afficitur amaritie, fœtore, dulcedine quadam ingrata; quum saliva præter solitum redundat insipida, viscosaque; quum vaporem calidam emittit, odoresque inter respirandum, qui ex materiis cieri solent acribus, acidisque; quum tandem lingua *viscositate* quadam obducitur *subfusca*, *vel flava*; si vero albescente, saburram significabit præcipue pituitosam.

Tertio. Caput colluviem, sive saburram primis viis insidentem indicabit, si vertigine vexetur, aut post cibum ad somnum inclinetur. Qui enim in somnum maxime fertur post cibum, nisi valde plethoricus sit, saburra gravatur, quæ fere est frigida: qui contra a somno alienus est, saburra calida solet laborare.

Quarto. Sua quoque gastricæ saburræ profert pectus indicia. Et primo quidem siquando difficilis adsit respiratio, quæ tamen non sit continua, sed tantum horaria. Curandum tamen est, ut spiritus difficultas, quæ a quibusdam pectoris morbis pendet, recte ab ea distinguatur, quæ a gastrica saburra exoritur. Conjectabis a saburra exoriri, si respirandi difficultas instet per horas quinque, aut sex, deinde deficiat; si cibis sumptis augeatur sta-

dum, utrum illæ ſtomachi turbæ a læſo cerebro pendeant; an a materie biliosa, quæ certo primis viis inhæreat.

239. Quare ſi apoplexia corripiatur, qui prius vexaretur bilis, ſaburræve alterius gene-

---

tim; ſi eam comitetur ſtomachi veluti a pondere oppreſſio; ſique tandem abſit tuſſis; aut ſiqua adſit, ea ſtomachi conjungatur oppreſſioni, quæ ægro ipſi indicat tuſſim e ſtomacho exoriri.

Quinto. Cor vero eamdem indicat ſaburram, quum ejus motus imminuatur, pulſuſque lenti evadant, exiguique: hinc minor ſanguinis quantitas in cerebrum fertur, & æger viribus deſtituitur, ac velut pondere quodam gravatur: ipſi etiam palpitat cor, ac ſibi imminere ſæpe deliquium ſuſpicatur.

Sexto. Inteſtina ſua dabunt ſigna; quum nempe turbis, colicis, diarrhæis, dyſſenteriis lædantur. Addendus eſt quoque dolor, qui genibus, muſculiſque crurum *gemellis* excitatur, ut obſervaverunt FERREINIUS, atque PLANCHONUS (Loc. cit.); & ego quoque adnotavi haud raro. Et enim vero; Matrona quædam nuper quærebatur per biduum de hoc dolore; tertia autem nocte ſubſequente, violenta corripiebatur diarrhæa, poſt quam dolor evanuit omnino. Regali quodam Monaſterio adeſt præſtantiſſima Virgo, in cujus viſceribus abdominalibus ſolet haud raro accumulari atrobilaris materies: inter alia hujus coacervatæ materiei ſigna, quæ mihi obverſantur, fere ſemper adeſt dolor, aut aliquando etiam quædam eorumdem muſculorum, crurum nempe, contractio vio-

ris coacervatæ effectibus, a nobis supra descriptis, eorumque signa proderet; quique habitum haberet icterodem, ac temperamentum satis sensibile, atque irritabile; arguendum erit apoplexiam esse consensualem.

240. Jam vero his in ægro compertis, antea omnia vena contundatur illi, necesse est. Fateor quidem haud magnam sanguinis quan-

---

lenta, ac satis dolorifera. TISSOTIUS quoque (De' Nervi Tom. II. Part. II. Cap. X. §. 41.) hominem novit, cui stupor quidam crurum, & *quædàm* eorum gravitas diarrhæam prænunciabant, qua ille vexari solebat.

Septimo. Tandem quoad totum corpus saburræ gastricæ indicia sunt; rigores quidam, atque pallores non permanentes, sed frequenter redeuntes; febres quædam ephemeræ; pulsus irregularis, inæqualis, intermittens, quem vocant *intestinalem*; ac tandem madores, sive sudores nocturni absque causa manifesta, quos purgantium usus tollit omnino, ut idem asserit HIPPOCRATES dicens: *Sudor multus a somno, citra causam manifestam, factus, corpus uberiori alimento uti significat: si vero cibum non capienti hoc fiat, evacuatione indigere significat.* Aph. IV. Sect. IV.

Medico exploranti utrum aliqua ex his multis adessent in ægro, priusquam apoplexia corriperetur; licebit conjectando inferre eum apoplecticum evasisse coacervata primis viis saburra.

titatem inesse utplurimum iis, qui sunt natura biliosi: necessaria tamen est venæ-sectio, tum quia biliosa colluvies majorem sanguinis copiam ad caput congerit, (n. 155.) tum quia imminuta sanguinis massa tutius alia adhibentur remedia. Clysmata protinus oleosa præscribantur, & emollientia; subinde & stimulantia.

241. At postquam apoplecticis hujus speciei sit ita provisum; ausu majori obnitendum est, biliosam colluviem eliminare. Quare purgantia sunt statim adhibenda; sed plures in arte summi Viri magis commendant, & jure quidem, vomitum excitantia. MOLLIUS vero (g) ejiciendam affirmat sive vomitu, sive secessu bilem: sic putant Medici plures, HIPPOCRATES præcipue, qui clysma præscribit (h), quod *bilem vehementer ducat, & quæ vomitum, & alvum movent*. Rem confirmat MOLLIUS tum referens plures apoplecticos ex vitio hypochondriorum convaluisse clysmatum ope, atque emeticorum; tum quoddam subdens fragmentum ex Dissertatione Clarifs. RHANII, qui ita scri-

(g) Loc. cit. pag. 37.
(h) Lib. III. De Morb. Cap. 3.

bit (i), „ ſi optimos quoſque Medicos conſu-
„ las, nullum facile invenies, qui vomitorio-
„ rum, & purgantium uſum in quibuſdam apo-
„ plexiis interdicat; licet pauci ex ſordibus
„ inteſtinalibus illorum remediorum indican-
„ tia depromant, ſed potius ad cerebri idio-
„ pathicam affectionem, ex ſeroſa nimirum,
„ vel pituitoſa colluvie, reſpiciant: non ad
„ me pertinet, &c. ...... ſed id monemus,
„ vomitoria, purgantia, clyſteres, tunc ſem-
„ per, & egregie convenire, ubi certa ſigna
„ adſunt vitioſorum, acrium in primis viis
„ contentorum humorum, qui non minus ac
„ venena, cruditates ex *cibis*, vermes, uti
„ quoſcunque capitis morbos, ſic apoplecticos
„ inſultus excitare valent; neque tunc ad eos
„ tantum caſus adſtringenda eſſe, in quibus
„ ſanguineæ congeſtionis ad caput ſigna de-
„ ſunt; ſed etiam in iis locum habere, quibus
„ facies rubet, extrema calent, totus corporis
„ habitus viget; quum ipſum illum calorem,
„ turgorem ſæpiſſime ex inteſtinali colluvie
„ produci, & foveri videmus &c. "

(i) De miro caput inter, & viſcera Abdominis commercio.

Hoc quidem confirmat STOLLIUS (k) ſcribens ; „ faciem prærubram , ac quaſi minio „ pictam in biliofis frequentiſſime video . Ve„ rum etſi intenſa rubedine genæ micent , qua „ ad oris commiſſuram , & narium pinnas pro„ currunt , ruborem pallor excipit ex flavo vi„ reſcens . Hunc oris habitum , præcipue ſi „ & ſplendor quidam oculorum , quaſi lacry„ mis innatantium accedat ; adeo pro ſigno „ genuinæ inflammationis non habui , ut eum „ inter potiora diagnoſtica redundantis intra „ præcordia bilis repoſuerim “.

242. Si vero objiceretur, STOLLIUM hoc loci diſſerere de iis tantum biliofis , qui acuta febre laborant ; reſponderem , eoſdem ipſos aliquando evadere apoplecticos . Sed hæc eadem adeſſe ſigna etiam ſine febre , tunc quum biliofa inſidet primis viis colluvies horrendum in modum minitans , ideoque purgantia , atque emetica adhibenda eſſe , ſequens oſtendet hiſtoria .

Clariſs. PLUDA amiciſſimus mei , Medicus de hac Civitate optime meritus , & morum ſua-

O

(k) Rat. Med. Part. II. pag. 129.

vitate unicuique dilectus pridie Idus Augusti anni 1787, me duxit convisurum Adolescentem quemdam Germanum, quem Ipse curabat. Adolescens, ut mihi prænarrabat, ætate annorum septemdecim, auricomus, forma, totiusque corporis constitutione satis commendabilis, solitus carnes edere quam avidissime, a pane vero, simplicioribusque cibis alienus, inventus est mane alto demersus sopore, ac cognitione orbatus. Adstantium voce, stimulisque tentabatur frustra: oculos vix ille apertos obserrabat rursum, quin ullum daret cognitionis indicium. Jubente Medico secta est vena, clysteria, & excitantia quoque remedia suppeditabantur; at nihil levabatur. Convisentibus nobis ægrum sub vesperas, hæc comperiebantur: turgebat illi facies, rubebatque: fulgebant oculi rubentes, ac lacrymis madentes: pulsus debiles, exigui, humilesque aut nullam, aut ferme nullam prodebant febrim. Hæc nobis explorantibus obversabatur animo anni tempus æstu magno fervens, in quo biliosæ grassabantur diarrheæ, atque dysenteriæ; hinc una pronunciavimus adolescentem sopore correptum, quem biliosa fecerat primarum viarum colluvies. Quapropter

oblatum eſt ægro tartarum emeticum aqua ſolutum; cujus ope magnam viridantis bilis copiam evomuit; hinc ipſi reſtituta continuo mens, loquela, ratiocinium. Aſſerebat autem nihil eo uſque incommodi ſe perſenſiſſe, ac nihil de eo uſque actis ſibi conſtare. Subinde vero aliquot clyſteribus, tenuibuſque purgantibus adjutus, poſt triduum omnino convaluit. Sic mihi licuit nova obſervatione confirmare, quæ ex RHANIO, & STOLLIO deſumpta aſſerebam ſupra; ex bilioſa nempe colluvie præcipue faciem rubere, oculoſque; licet aliquando pulſus exigui dejectique ſint; abſit vero febris.

243. Bilioſa igitur colluvie ſupradictis detecta indiciis; ſtatim clyſteria, purgantia adhibenda ſunt, & præcipue vomitoria: materies hujuſmodi morboſa omnino evacuanda, ac cito; *periculum* enim *eſt in mora*. Inter remedia unum eſt vomitorium, quod ſtatim agat. Non ne curaremus extemplo a ventriculo, inteſtiniſve venenum exturbare; quod illic noſceremus? Cunctabimur autem, ſi bilis ineſt, quæ ad inſtar agit veneni? Audeat ergo aliquid, qui morbi cauſam in vitiata bile detexit; & ab hiſce ægris blandi nimis abſint Medici.

Hac forte ductus ratione SENNERTUS (l) ipſam materiæ præparationem ſpernit, dum quæſtionem ſolvit, quam ipſi propoſuerat PETRUS SALIUS DIVERSUS: hic enim quærebat; *an ſtante cruditate pharmacum exhibere liceat apoplectico?* Reſpondet autem Ille: *ut præparationi opera detur, morbi magnitudo, & præſens, quod ſummopere urget, periculum prohibet.*

244. Extat quidem vulgatiſſimus HIPPOCRATIS (m) aphoriſmus; *Concocta purgare, atque movere &c.* At medicamentorum inopia ita Priſcos coarctabat aliquando, ut ipſis liceret tantum morbos obſervare: nos contra novis inſtructi medicamentis poſſumus, & ſæpe tuto, ipſis mederi. Præſtat inſuper ægrum curare quocunque modo, ſi principium aliquod venenatum, lethiferumque ejus minetur vitæ, uti bilis in apoplexia, de qua agimus. Subdam poſtremo, quædam generalia medicinæ præcepta haud raro eſſe reſtringenda; HIPPOCRATEM imo idem præſtitiſſe, præcipue vero hoc ſuper præcepto, ut patet aphor. 24.

(l) Loc. cit. Quæſt. V.

(m) Aphor. XXII. Sect. I.

245. Sed quod vomitum generatim ſpectat, Vetuſtiſſimi quoque obſervarunt, bilem frequentius, tutiuſque evacuari per vomitum ſolere. Id idem aſſerit HIPPOCRATES in libro de Morbis: *quantum quidem in ventriculo, & veſicula ineſt bilis, quod quidem in ventriculo eſt, aliquando deorſum exturbatur, plerumque vero in primis diebus vomitur*. Præferendum ergo eſt vomitorium, quod aptum eſt ad obſequendum naturæ, quæ in initio morborum ex vitiata bile, eam ſolet vomitu ſpontaneo eliminare. Quum vero temporis anguſtiis, urgentique periculo prohibeamur inquirere utrum matura ſit, an cruda bilioſa colluvies (quæ quidem cruda conjici debet, quum apoplexiam facit); & magis adhuc vomitorium adhibendum eſt, quoniam habetur aptum ad evacuandam bilem licet immaturam. *Subpurgandi ſunt ventres*, ait rem confirmans HIPPOCRATES (n), *in morbis ubi purganda matura fuerint : inferni quidem ubi conſidiſſe videris. Signum habes ſi non anxii fuerint, neque capite gravati, & cum calores mitiſſimi, & cum poſt exacerbationes ceſſarint. Superni vero in ipſis exacerbationibus.*

(n) Lib. VII. De Morb. Popularibus.

246. Et enimvero haud raro vomitus ſpontaneus, ut ſupra adnotavimus, bilem initio morbi extrudit ſæpe, vehitque ſalutem. Si ergo naturæ vires velut impeditæ id nequeant præſtare; cur ejuſdem naturæ auxiliatrix ars haud exhibebit remedium, quod vomitum excitet? Non ne prudentiſſimi viri, inter quos TISSOTIUS (o) vomitorium exhibent & epilepticis, quum morbi cauſam primis viis inſidere detexerint; licet & in epilepſia ſatis ſit metuendus quilibet ad cerebrum humorum affluxus?

247. Plura ſuppetunt exempla, ut expoſuimus (n. 154.) apoplecticorum, qui poſt venæ ſectionem vomitorii uſu conſtanter valuere; quibus alia addi poſſunt exempla. Virgo quædam, quæ tum menſtruorum defectu, tum aliis hypochondriorum vitiis laborabat, apoplexia corripiebatur: brevi in priſtinam rediit ſalutem clyſterum uſu, atque vomitorii (p). Cel. NICOLAIUS (q) hiſtoriam affert ſenis cujuſdam ſatis vigentis, & cholerico temperamento præditi, qui apoplecticus evaſit: contuſa vena, ſum-

---

(o) Dell' Epileſſia Cap. XX.

(p) Commerc. Noric. an. 1739. pag. 366.

(q) Ex MOLL. loc. cit. pag. 38.

ptaque copiosa tartari emetici dosi, ingentem pituitosæ materiæ, ac bilis copiam evomuit, atque convaluit. Nova ejusdem morbi prænuntia post aliquot menses minabantur, sed repetitis vomitoriis imminens insultus arcebatur.

248. Tandem ventris infimi colluvies triplici modo apoplexiam, de qua hic agitur, gignere posse videtur, ut vidimus (n. 155.). Primo quidem nil forte materiei morbosæ in cerebrum fertur; ast ægrotante ventriculo ob quemdam inexplicabilem consensum ægrotat quoque encephalum. Secundo vero quum bilis colluvies copiosiorem sanguinem ad cerebrum propellit. Tertio tandem, quum aliqua abdominalis colluviei particula in cerebrum ipsum intruditur. Si primum dicas, cum nihil cerebro insit morbosi, tutissime vomitorio uti potes, emisso prius sanguine e vena: si alterum, aut tertium afferas, adhuc vomitorium esse adhibendum censeo, ut sublato fomite bilis, tum eam prohibeas cerebro augeri, suamque vim exerere funestissimam, tum sanguinem copiosiorem a cerebro arceas, quem actio bilis in præcordia illuc determinare posset congestiones forte effecturum.

249. Hoc ideo loci ſerio animadvertendum eſt, vomitorium, quod cæteris remediis huc uſque anteferendum probavimus, abſolute adhibendum eſſe antequam ſympathicus morbus fiat idiopathicus, hoc eſt antequam ſanguis in vaſis cerebri, ejuſve involucrorum conſiſtat congeſtus, aut in cerebro fiat materiei bilioſæ metaſtaſis. Quod enim vomitorium vitam ſervaret ante congeſtiones, atque metaſtaſim, poſt eas forte mortem promoveret. Quapropter præſtaret vel maxime Medicum dignoſcere poſſe temporis punctum, quo congeſtio, ſive metaſtaſis in cerebro fiat. Quibus ergo indiciis harum tempus inquirere licebit? Rem quidem inquiſitu difficilem primis præcipue earum inchoamentis.

250. Hæc tamen, quæ ſequuntur, aliquod lumen videntur afferre poſſe: Primo nempe quum ſanguinis congeſtiones cerebrum comprimunt, tunc arteriarum pulſus elatiores, ut plurimum, vividiores, atque tardiores evadunt; rubor faciei extenſione augetur, & ſaturitate; oculique aliquam ſæpe produnt mutationem.

Secundo autem, materie morboſa a ventriculo in cerebrum tranſvecta, veraque meta-

ſtaſi facta, arteriarum pulſus, præcipue ſi notabilis ſit metaſtaſis, qui molles erant tota bile præcordiis inſidente, dureſcunt ſatis, vibrati fiunt, anguſti, rigidi, nihil omnino prementi digito cedentes; minuſque frequentes evadunt, imo aliquando naturalibus vix celeriores: idque forte ex eo, quod materies metaſtatica habet non ſolum comprimere, ſed etiam valde irritare cerebrum, ejuſque involucra. Verum fere ſemper eſt perniciosa, atque lethalis hujuſmodi ad caput facta metaſtaſis, ſi adeo valida ſit, ut ſupradicta prodat indicia: tunc ſeroſo latice turgidiſſimos laterales cerebri ventriculos in extiſpiciis offenderunt Obſervatores.

251. Quapropter ex his omnibus ulterius conſtat, quam præſtet uti vomitoriis, priuſquam ſanguis congeratur in cerebrum, cerebrumque comprimatur; imo vero priuſquam aliæ fiant metaſtaſes, quæ certo perficientur, niſi ſubito eliminetur in morbis præcipue febrilibus abdominalis colluvies.

252. Jam vero inter vomitoria laudantur, quæ ex antimonio ſunt parata. Minus enim accommodata videtur apoplexiæ hujus ſpeciei ipecacuanhæ radix, quæ aut effœta eſt, aut

ſordibus non raro ſtomachi involuta nullum, aut non pro dignitate præſtat effectum. Illi ergo anteponendum eſt tartarum emeticum in aqua, quæ ſit puriſſima, ſolutum. Id quoque adnotandum, quod hiſce apoplecticis nocere poſſunt aquæ potiones, quæ ſumpto emetico ad faciliorem vomitum reddendum ſatis abunde exhibentur: hiſce enim copioſis potionibus ſtomachus tumefit nimis, diſtrahiturque; hoc autem ſemper pernicioſum eſt in apoplexia. Ab ea ergo abſtinendum erit methodo, quæ tamen generatim debet probari.

253. Purgantia quoque ſubſidium afferent, præcipue quum æger emetico uſus fuerit, viſque morbi aliquantum remiſerit. Salia vero, manna, tamarindi, tartari cremor, hiſque ſimilia reliquis videntur anteferenda. Quum vero hiſce in ægris ſpaſmi abdominales facilius excitentur, ideo exhibenda ſunt etiam, quæ ſedantia ſint, & antiſpaſmodica: inter quæ ſelegiſſe juvabit, quæ minus calida ſint; & ea quoque clyſteriis copulare præſtabit.

254. Diximus tandem (n. 163.) ſenes, & ſeneſcentes, præcipue ſi vitam agant quietam, aliquando apoplexia conſenſuali corripi,

quæ pendet a pituita primis viis coacervata. In hac quidem apoplexia a venæſectione abſtineri præſtat, aut ſaltem quam diligentiſſime omnia expendenda ſunt, priuſquam ad eam procedatur. Præſtabit autem clyſteres præſcribere aliquantum ſtimulantes, purgantia; imo & emetica, ſiquidem materies deprehendatur mucoſa, ut in ægro, quem SCHOENHEIDERO referebamus (n. 164.). Ibi quoque utilitatem vidimus maximam attuliſſe Cœnobitæ (n. 166.), tum purgantia ex manna, & cremore tartari, tum clyſteres aliquantulum extimulantes.

CAP. XIX.

Ratio Curandi Apoplexiam a febri intermittenti exortam.

255. Quum bilis potentia in febribus intermittentibus alendis ab omni tempore cognita ſit (r), quumque viri graviſſimi affirment (n. 153. 169.) ſe ne minima quidem læſionis veſtigia inveniſſe in cerebro eorum, qui ex pe-

---

(r) SELLE Rudimenta Pyretologiæ Meth. Ord. IV.

riodica febri apoplectici obiere; sed tantum bilis corruptæ copiam eorum præcordiis insidentem; obvium ideo est, curationem subinde hoc loci tradere illius apoplexiæ, quæ ex febri intermittenti exoritur aliquando. Ubi ergo ad ægrum apoplectica febre decumbentem vocaremur, in ipso quidem paroxysmo non alia adhibenda sunt remedia, quam quæ præsens periculum possunt imminuere, ac felicem præcipue accessionis crisim promovere.

256. Exacto autem feliciter paroxysmo, sequentis accessionis metuenda est ferocia, imminentisque periculi certitudo; hinc tempus corticis peruviani usui opportunum frustra non est terendum. Ad summum si sanguinis copia adsit, atque turgor, venæsectio instituenda; & siqua sursum turgescens primarum viarum colluvies emeticum postulet; emeticum lene, antimoniale est propinandum. Sed vix finita remedii actione ad largiorem corticis usum accedere non cunctabimur; ita ut duas pulveris drachmas quavis tertia, vel altera hora ægro præbeatur, ne ille, superveniente exacerbatione e vita decedat; & turpe illud Medico supersit unice effugium; *quis hoc credidisset?* ut

optime ſcripſit prudentiſſimus RHANIUS (s).

257. Liceat ergo rurſus hic inſtare, ne tempus teratur in morbis hujuſmodi, ſed ægris cito china-china, nec parca doſe, exhibeatur. Medico enim cunctante, parvaque remedii quantitate morbus inſidiis plenus, ac ſæpe fatalis nequit compeſci: non eſt curanda nimis alvi purgatio, neque eſt metuenda haud modica corticis quantitas. Me quidem pœnituit nunquam hac mala morbi detecta natura ſuppeditare notabilem corticis doſim: idque ſub finem alterius paroxyſmi, ut quo diutius fieri poſſit, remedium ſuam exerat actionem, qua vel futuram acceſſionem prohiberet omnino, vel ſaltem retunderet.

258. Aſt hic mihi præbetur occaſio aliquid referendi de ægris hujus generis duobus, quos bono fato inter cæteros curavi: alter enim præferebat peculiares morbi circumſtautias, alter dum hæc ſcriberem meam in ſui ſubſidium vocabat opem.

Primus erat FERDINANDUS Comes CALINUS, Eccleſiaſticus generis nobilitate, morum

(s) Adverſar. Medic. Practic. Vol. I. Cap. III.

pietate, ſcientiaque, cujus ſpecimen tum verbis tradidit, tum typis vulgavit, præclarus. Hic autumnali tempore anno ætatis ſuæ ſexageſimo ſeptimo, dum rure vacaret, corripiebatur febre cum horripilationibus, quæ æſtu ſuperveniente invehebat alternis diebus verum ſoporem apoplecticum, alternis verum delirium. Nam prima morbi die poſt frigus ſubſecuto calore æger optimus apoplectico tenebatur ſopore; qui tamen poſt horas octo circiter, febre declinante, ſolvebatur ita, ut Domeſtici morbum conjectarent omnino evanuiſſe.

At die ſequenti (morbi ſecunda) redibat aliquo cum frigoris ſenſu febris, quæ, loco ſoporis apoplectici, delirium adferebat. Tunc ab Urbe advocatus rus ſub veſperas perveni, & in ægrotante Viro tum febrim obſervabam jam deſinentem, tum quæ metuenda comitabantur phænomena; inter quæ aderat ſanguis urinæ immixtus, & alia quidem putridæ diſſolutionis indicia. Proximo diei tertiæ mane, cum primis viis videretur bilioſa colluvies ineſſe, juſſi remedium, quo ſatis alvus purgaretur. At purgantis actionem ſubſequebatur febris diei tertiæ, quæ rurſus ſoporem apople-

ѯticum primo majorem invehebat. Peractis iis, quæ minus inepta videbantur ad præsentem accessionem compescendam, declinante febri, notabilem chinæ-chinæ quantitatem exhibui: hac non obstante renovabatur die quarta tum febris, tum delirium. Hac quoque vix declinante accessione æger optimus, me quidem suadente, doses corticis iterum, iterumque sumebat. Specificum ita devicit morbum, ut & quintam febrim cum sopore, & sextam cum delirio, aliasque futuras quascunque prohiberet omnino. Sed ad alteram procedamus observationem.

Hyeronimus Comes Negrobonus ætatis annorum sexaginta, cui me totum devoverat gratus animus, libensque, erat Æger alter, Vir sanguine, moribus, officiis spectatissimus. Circa Kalendas Octobris anni 1787. eum adoriebatur febris absque ullo frigoris sensu; cujus naturam insidiis, periculisque plenam patefaciebant ea, quæ sequuntur phænomena. Febris nempe, cujus periodus erat horarum ad minus triginta duo, doloresque acutissimi, colicos nephriticos similantes, Ægrum lacessebant, cui passim videbantur deliquia imminere: comita-

bantur tum gravis ad somnum proclivitas, tum vaniloquium; quæ tamen omnia post horas triginta duo compescebantur.

Tunc emetico-cathartica potio ei propinabatur, qua fœces biliosas dejecit copiose: quæ tamen dejectione subsequentem nequiverunt febrim cohibere, quæ immo satis valens majora minabatur, mecum mœrentibus valde Proceribus Urbis, Civibusque. Inter unam tunc, alteramque accessionem, duobus aliis assentientibus experientissimis Medicis, tres cum dimidio uncias corticis sumpsit, quæ tantum potuere febris subingredientis imminuere symptomata. Postremo tandem iteratis Chinæ-Chinæ dosibus morbus omnino evanuit.

259. Sed accidit aliquando sive ob deglutitionis vim sublatam, sive ob vomitus pertinaciter perdurantes ægrum ingerere non posse sufficientem corticis quantitatem. Tunc optimo cum successu clysmata substituuntur ex China-China parata, atque per justa intervalla repetita. Quod si neque chinata clysmata, nec qualescunque corticis præparationes febri suffocandæ sufficerent; tunc juxta clariss. Virorum consilium Opii vires supererunt tentandæ.

260. Tali vero posita necessitate, una circiter ante novam accessionem hora, Opii sufficiens portio est porrigenda. Extant quidem, qui utilius existimant, semihorium post caloris initium Opium exhibere (t): hæc tamen methodus non videtur accommodata omni febri intermittenti, quæ sit apoplectica; quum saltem aliquando, dum ingruit febris, adoriatur & apoplecticus sopor.

Hinc quædam in tanti remedii administratione observandæ sunt leges: harum est præcipua; si nempe causa desit materialis, & unus character nervis impressus febrim efficiat. In febribus tamen intermittentibus, quas soporosas, sive apoplecticas dicunt, Opium, causa licet adhuc adsit materialis, est porrigendum, materialisque causa post febris suffocationem tollenda. Nimium enim est, quod instat periculum (16).

(t) Murray loc. cit. Tom. II. pag. 210.

(16) Super hac re legi meretur perutilis Dissertatio Joannis Jacob. Schaertlich *De Usu Opii in Febribus intermittentibus*. Goettingæ 1783. & in suo Delectu Opusculorum Medicorum posita a Clariss. & de nobis meritissimo Frankio.

Cap. XX.

Ratio Curandi Apoplexiam ex hypochondriasi, atque ex difficultate tum fluxus Menstrui, tum hæmorrhoidalis, & etiam ex podagra abdominalibus nervis insidente.

261. Extat apoplexia, quæ, ut vidimus (n. 131. 132.) ex spasmo viscerum abdominalium exoritur. Illud etiam adnotavimus, quod ab eorum viscerum, artuumque inferiorum spasmo sanguinis motus in iis partibus præpeditur, aliorsum avertitur, cerebrumque versus majori impetu determinatur. Quare hujusmodi ingruente apoplexia venæ-sectionem instituere oportet, ut & humores ad cerebrum affluentes arceantur, & ut jam remorantes alio deriventur. Hoffmannus quidem pluribus in locis, præcipue vero in suis Consultationibus, venæ-sectionem probat in ea apoplexia, quæ ut Ipse scribit, *viros hypochondriacos, fœminasque hystericas, sæpenumero infestare solet* (u). Auctor idem, dum suum profert ju-

(u) Consult. Medic. Cas. XVI.

dicium ſuper ægrum, qui caſu decimo nono deſcribitur, hæc ait: *morbum equidem non alium eſſe judico, quam leviorem apoplexiam paſſioni hypochondriaco-ſpaſmodicæ ſupervenientem, cujus certe acceſſio hypochondriacis frequentior, quam a Medicis dijudicatur, deprehenditur. Hoc vero apoplexiæ genus tempeſtivis venæ-ſectionibus, clyſteriis, pediluviis, aliiſque ſanatur.*

Præſtantiſſimus quoque MORGAGNUS (x), bis juſſit eadem die venam contundere Sacerdotis cujuſdam apoplexia correpti, qui ab aliquot annis convulſivas patiebatur hypochondriorum affectiones. Putabat quidem MORGAGNUS Sacerdotem periclitantem ex multi ſeri affluxu; ſed tamen ſubdit: *conſtrictis inſuper, ut ſæpe in hujuſmodi convulſivis hypochondriorum affectionibus uſuvenit, ſanguiferis in ventre vaſis, illa propterea, quæ ad cerebrum attinent, magis ſanguine diſtendi crederem. Sic in aliis quoque feci eodem exitu.*

Contundenda igitur eſt hiſce apoplecticis vena: in iis enim præſumenda eſt plethora ſal-

---

(x) Epiſt. Anat. Med. IV. n. 15.

tem localis, partialiſque vaſorum, quæ ad cerebrum attinent; licet abſint ſigna, quæ innuant totum vaſorum ſyſtema ſanguine redundare.

262. Emiſſa vero opportuna ſanguinis quantitate, exhibenda ſubinde ſunt remedia, quæ & compeſcere valeant hypochondriorum turbas, & alio avellere humores caput gravantes. Effugienda vero ſunt omnia ſtimulantia, quæ his præcipue apoplecticis nocent quammaxime. E contra fomentationes, cruriluvia, clyſmata emollientia quam aptiſſima ſunt reputanda. Quod ſi ſuſpicemur primis viis ſaburram ineſſe, quæ flatus pariat, aliaſque turbas hypochondriacas augeat; purganda eſt leniter alvus, idque blandis remediis præſtare juvabit.

263. Aſt inter hypochondriaſis ſymptomata frequentiſſimæ ſunt hæmorrhoides; licet non raro hæmorrhoidibus ſint obnoxii, qui nequaquam ſunt hypochondriaci. Inter hos tamen, qui ſaniſſimi, fortes, vegetique non ſunt, ſpaſticis abdominis turbis conflictantur, quotieſcunque ex intervallo inſtat hæmorrhoidum fluxus, uti adnotavimus. His quoque ægris accommodata eſt methodus ſupra deſcripta. Curandum

tamen est, ut & fomentationum, vaporumque usu, imo vero & hirudinum ope hæmorrhoidales venæ deonerentur.

264. Si vero mulier apoplectica evadat ex eo, quod menstrua cum difficultate, ac dolore fluant; in primis emittatur sanguis necesse est; ut vasa uteri nimis distenta expediantur. Quum vero in hujusmodi apoplexia maximum ferant auxilium menstrua facilius, atque copiosius fluentia, uti & LORRYUM observasse vidimus (n. 140.); adhibenda ideo sunt, quæ ad hunc effectum aptiora videntur, remedia. Ex his tamen respue stimulantia, præcipue si adsit nimia fibræ irritabilitas, nervorumque mobilitas, quæ fere semper hunc morbum quidem comitari solent. Tunc optimum præstabunt effectum fomentationes, semicupia, clysmata emollientia, sedantia, antispasmodica, atque similia.

265. Quum vero abdominales spasmi excitentur a materia podagrica; quæ in nervis abdominalibus se se manifestet, ibique *atona* sæviat; tunc post pedis venæ-sectionem sedantia adhibenda sunt remedia. Hisce peractis præstat topicis remediis insidiosum fomitem ad extremas ignobiliores partes invitare. Hinc adhi-

beantur fomentationes, pediluvia, epispastica, atque vesicatoria. Celeber. HALLERUS laborare solebat podagra: quam quidem, siquando vel infimum ventrem divexaret, vel aliam, quam nollet, partem, ad pedes revocabat pediluviorum ope, quæ ex sinapis decoctione parabat. Inter adjuvantia subtilissimi fomitis transmigrationem ex uno loco in alterum memoratur a præstantissimo MURRAYO (y) nixus signanter partis cujusdam intensior. Stimulata enim, sive debilitata a nixu pars ad suscipiendum virus alicubi latens aptior evadit. Valida ergo extremarum partium defricatio, atque distensio poterit maxime prodesse.

266. Si vero deglutitio impedita non sit, juvabit uno, eodemque tempore ad naturæ vires augendas ægro exhibere aliquantulum vini Canariensis, sive Burgundiensis, uti innuit LIGERUS (z). SYDENHAMUS quoque, atque MUSGRAVIUS energica vina commendant paullatim sumpta, præcipue quum podagricus fomes stomachi, ac intestinorum excitat turbas antequam

---

(y) De Materia Arthritica ad Verenda aberrante Disquisitio. Goettingæ 1785.

(z) Traité De la Goutte Part. III. Chapitr. XI.

extremitates occupet. In hujusmodi tamen apoplexia caute procedendum.

Cap. XXI.

Ratio Curandi Apoplexiam ex venenis per os sumptis, fungis, Opio, aliisque similibus.

267. Siquis corripiatur apoplexia, quæ a veeno per os sumpto exoriatur, difficile est pealiarem, appositamque præscribere medendi ratnem. Quapropter opportunum videtur, aliqot generales veluti regulas recensere, quas jampræclarus protulit Cullenius (a).

Primo ergo qui apoplecticus evadere videatr paullo, postquam venenum sumpserit, si spon vomit, arte quoque ejus vomitus promoveatr; si contra id non faciat sponte, Medicus cet, ut arte statim e stomacho sumptum venenm extrudat. Qui vero veneni jam pridem mpti actionem sero persentiat, ille aut nullamutilitatem ex vomitu, aut damnum quoque peipiet.

(a) Loc. t. Cap. De Apoplexia ex venenis.

Secundo. Admodum probabile est venenum jamdiu sumptum, quodque apoplexiam fecit, aut in cerebro humores aliquos congessisse, aut motum humorum saltem imminuisse in cerebri vasis. Præstabit ergo e jugularibu sanguinem mittere, sive brachialibus.

Tertio. Supposita in cerebro humorum motus imminutione, eorumve congestione, adhibenda erit ea medendi methodus, quæ tum congestiones tollat, tum humoribus naturalem restituat motum. Hinc generatim acriora clysmata alvum exonerando adjumentum ferent

268. Verum, siquid ego video, ulteriora requiruntur: nihil enim imminutionis motus, nihil congestionis, ut plurimum, metuendum est, quibusdam agentibus venenis, quæ vel sanguinem ita solvunt, ut hoc ipso apoplexiam cum morte ferant, vel convulsiones excando necant. Hæc autem exitia augeri imo possent aliquando ea medendi ratione, quæ ad motum sanguinis accelerandum, vel ad congestiones auferendas institueretur. Ast in præsentia nequimus hac super re ex professo differere.

269. Interim nostris in regionibus venena, quæ frequentius mortis apoplecticæ pericu-

lum inferunt, ſunt fungi, & Opium. Si ergo ab Opio nimia quantitate ſumpto pendeat apoplexia, omnia adhibenda ſunt, quæ ægrum a ſopore excitare valent: vena ſecanda, ſi adhuc vigeat pulſus, frigiduſque abſit ſudor, emetica energica ſunt exhibenda, ut tartarum emeticum, & vitriolum album, præcipue ſi ſenſum amiſerit ventriculus, ſuamque irritabilitatem.

270. Sed præſtantiſſimus MURRAYUS (b) experimentis innixus memorabilem affirmat potentiam ad Opium debilitandum ineſſe Ipecacuanhæ; quæ vel ſola poteſt exhiberi, vel aliis utiliter emeticis addi. Etenimvero Puella quædam unciam bibit tincturæ, in qua ſcrupulus Opii continebatur: at licet ſopore, convulſionibus, & ſpaſmis vexaretur, e periculo tamen evaſit ſumens iterum iterumque Ipecacuanham (c). At quantum iſta ſit potis vim infringere Opii, indubie patet ex pulvere DOVERI, in quo duo, vel plura continentur Opii grana, totidemque Ipecacuanhæ. Hujuſmodi enim pulvis unice ſudorem promovet, ut ex quotidianis præcipue conſtat Anglorum obſervationibus.

(b) Appar. Medicam. Tom. I. Ord. XIII. pag. 444.

(c) MURRAY Loc. cit. ex SMITH Diſſert. de Spaſmis.

Si vero pharynx, & œsophagus spasmo contrahantur, ut nihil deglutiri possit, tunc remedia per tubum metallicum demitti jubet BOERHAAVIUS. Quod si jamdudum Opium ab ægro sumptum fuerit, præstabit loco emeticorum maximam aquæ limonatæ, sive aceto mixtæ quantitatem propinare, & clysmata ex aqua, & aceto injicere. Quum vero insultu jam devicto, stupor maneat, tristitia, atque debilitas; occurrere hisce oportet aqua frigida, sale absynthii, & sale quoque viperino parva dose propinato.

271. Par autem esse debet ratio medendi etiam iis, qui aliis narcoticis opprimantur. Stramonium enim, Bella Donna, Hyosciamus tum in corpore viventis, tum in ejus cadavere eosdem, quos Opium, pariunt effectus. Agentibus enim venenis hujusmodi, totius corporis calor satis augetur, facies rubet, pelle exiliunt maculæ quædam, veluti echimoses, externus orbis palpebrarum præsertim nigrescit: sæpe etiam ex oculis, ex naribus, ex auribus, atque ex ano exprimitur sanguis: pulsus vero pleni sunt, vividique; oculi fulgentes, os spumas agens; lenta respiratio, membra rigescentia, & aliquando convulsa: si vero ad sanita-

tem redeant, incommodis capitis torquentur. In eorum vero cadaveribus ea pariter obſervantur, quæ in cadaveribus ex mephiti, aut ex Opio defunctorum.

272. Quum vero BOERHAAVIUS, cui ſubſcripſerunt HALLERUS, TRALLESIUS, LUDWIGIUS (d), aliique plures, multam Opium inter & vinum affirmaverit analogiam; ideo (quicunque cæterum ſit hujuſmodi analogiæ gradus) præſtare videtur curationem hoc loci tradere apoplexiæ, quæ ex ebrietate gignitur aliqnando. Siquis ergo ex hac cauſa apoplecticus fiat, primo æger pronus locetur, aut ita ſaltem, ut facile evomere poſſit: imo vero ſi ventriculus turgeſcere videatur; tunc aut guttur irritando, aut potionem ex oleo, & aqua tepenti exhibendo, vomitum promovere neceſſe eſt. Maximam vero afferent utilitatem clyſmata, quæ & irritando alvum deonerent: mergantur tandem aqua tepenti ebrii crura. Si vero liceat, tentanda eſt venæ-ſectio.

273. Si denique a fungis gignatur morbus, emeticum ſtatim exhibendum eſt, vomitumque decoctione altheæ, oleoque magis magiſque pro-

(d) MURRAY loc. cit. Tom. II. pag. 196.

movendum. Quum vero admodum difficile ſit hoc in caſu vomitum excitare, optimam propterea opem fert Nicotianæ decoctio clyſteris ope injecta, utpote quæ adeo neceſſarium vomitum excitet. Hac dococtione ab imminente morte erepta fuit anno 1761. Princeps fœmina de CONTY, uti refert Clariſs. POULETUS (e), a fungis venenata: hoc enim tandem remedio vomitus excitatus eſt, poſtquam alia plura emetica fruſtra jam tentata fuerant.

CAP. XXII.

Ratio Curandi Apoplexiam, quam faciunt Vapores Mephitici.

274. Quum de venenis hic ſermo ſit, haud abſonum erit methodum ſubinde tradere curandi eas apoplexias, quæ ex mephiticis exoriuntur vaporibus. Et primo quidem hujuſmodi apoplecticos extrahamus oportet, ſive a ſepulchris, ſive a cellis vinariis, ſive ab aliis ſubterraneiis locis, in quibus miſeri moriebantur. At qua ratione id, ſine alterius mortis periculo, præſtare licebit?

(e) Memoires de L'Acad. Roy. de Medicin. an. 1776.

275. Notum eſt aerem loci ſubterranei, ſive ſepulchri purgari, & ad reſpirationem idoneum reddi ignis ope, quam quidem faciiius ſuppeditat pulveris pyrii exploſio. Contra vero aer, qui in cellis vinariis, ſimilibuſque locis, fermenteſcentibus onuſtus eſt vaporibus; purgatur, & ad reſpirationem aptatur, aquæ ope. Quare diverſa methodo deſtruendæ ſunt cauſæ diverſæ, quæ mortem mortalibus minantur. Quæ quum ita ſe habeant, diverſimode quoque mederi debemus hujuſmodi apoplecticis: quæ enim ratio curationis unum juvat vel maxime, eadem alteri omnino nocebit.

276. Jam vero hac apoplexia correpti ſive a ſepulchro, ſive a cella vinaria, ſive a conclavi vaporibus carbonum referto ſublati, aerique aperto expoſiti, ſtatim methodo, quæ melior inventa eſt, nobis tentanda eſt curatio. Non enim miſeri hujuſmodi negligendi ſunt, licet a pluribus horis ſpiritu exinanita videantur cadavera: haud veram indicant mortem pulſus, reſpirationiſque defectus, membrorum rigor, & inſenſilitas; quemadmodum oculi viventis ſimiles, membrorum flexibilitas, & calor haud ſemper vitam ſignificant.

277. Statim ergo aqua frigida abluendus eſt æger: res eſſet periculo plena cum ſuper cinères caleſcentes ſternere, panniſque calefactis fovere, licet hæ ſatis juvent aquis ſubmerſos. Eidem quoque noceres, ſi in ejus anum induceres fumum nicotianæ. Hujus enim vis narcotica haud parum damni invehet in ægrum, cujus irritabilitas, atque ſenſilitas ſint imminutæ valde, & forte etiam extinctæ. Præterquamquod, fumus nicotianæ, quum multum aeris, dum injicitur ſecum ferat, nimis inteſtina diſtendit: hinc urget diaphragma pulmones verſus, iiſque figit ferme: quare tum auget ſuffocationem, tum eam, quæ nimis ibi dominatur, humorum rarefactionem. Acetum itaque aquæ immixtum, & injectum ſatis irritabit inteſtina, rarefactionem minuet, atque hinc maximo erit adjumento ægris hujuſmodi.

278. Non me latet pleroſque cenſere nicotianæ fumum minus officere aqua ſubmerſis: iiſdem tamen, quos aſphixiæ gradus extremus occupat, melius conſulas, ſi ab hujuſmodi remedio abſtineas omnino; juxta recentiores obſervationes, quas apud Gallos PORTALIUS, apud Italos pluries inſtituit TESTA (f).

(f) BIANCHI loc. cit.

279. Eſt igitur curandum in primis, ut diximus ſupra, ut multum aquæ frigidæ in caput eorum infundatur, qui ex mephiticis exhalationibus, & ſignanter ex vaporibus carbonum apoplectici evaſere: id enim ſatis, ac cito eos juvat. Sanguis eorum ad ſummum, ut conſtat, rarefactus aſperſionibus hujuſmodi denſatur, & ad naturalem ſtatum facilius reſtituitur.

280. Nec minus nitendum, ut eorum cerebrum valde oppreſſum levetur, motuſque ſanguinis jam pene ſufflaminatus augeatur: hinc venæ-ſectio inſtituenda, ſignanter vero jugularium. Major autem ſit, vel minor emiſſio ſanguinis; iteretur etiam, prout rerum poſtulabunt circumſtantiæ.

281. Verum ſanguinis motus reſtituitur etiam, aptis in pulmones inſufflationibus. Quo vero purior, majorique elaſticitate donatus inducatur aer in hujuſmodi apoplectici pulmones; eo magis, citiuſque juvabit. Hinc minus aptus quidem cenſetur aer, quem homines expirant: at nihilominus fiat hæc inſufflatio; quæ licet minus apta ſit ad effectum, commodius tamen obtineri poteſt, citiuſque. Felici eventu mu-

nerabatur pietas Chirurgi TOSSACHII (g): Ipſe enim in os ruſtici cujuſdam ex fumis apoplectici ore ſuo, tamquam Salvator, ut ſcribit SAUVAGESIUS, fortiſſime inſpiravit, unde pectus ægri paullulum dilatatum, & cor pulſare cœpit. Hoc autem præcipue auxilio iterato poſt horam oſcitavit, poſt alteram motum, ſenſuſque recuperavit omnium anteactorum immemor. Sed in horum apoplecticorum pulmones induci poteſt aer quoque atmoſphæricus: idque ſive ſiphonis ope, ſive idonei follis. Quod ſi ægri os ſit præcluſum; per nares idem aer invehi poteſt.

282. Opportunum quoque eſt hujuſmodi ægrorum corpus fricare: ſic enim ad circumferentiam a centro moti revocantur humores. Extant quamplurima exempla apoplecticorum hujuſmodi, qui uno frictionum uſu convaluerunt omnino (h). Præſtat autem eoſdem fricare manibus, ſive pannis aceto intinctis: ſic enim denſantur rareſacti humores.

283. Remedium inſuper cenſetur aptiſſimum *fluor alcalinus volatilis*. Hac vero me-

---

(g) Eſſ. d' Edimburg Tom. VI. Art. XXXVI. Tota hæc ipſa obſervatio videri poteſt etiam apud MARTINIUM Della Morte apparente degli Animali ec.

(h) MICHAEL ADOLPHUS Diſſert. De Friction. apud BLANCHUM Loc. cit. & apud MARTINIUM Loc. cit.

thodo remedium hoc adhiberi ſolet: primo quidem duo veluti fuſuli chartæ dicto liquore imbuti in nares inducuntur; deinde ejuſdem ſpiritus guttæ decem, aut duodecim aqua immixtæ deglutiendæ exhibentur. Huic tamen remedio anteferunt alii celebrem, quam dicunt *Lucis* aquam; quæ ex ſpiritu ſalis ammoniaci, & ex oleo karabis componitur. Non impedita vero deglutitione, aquæ limonatæ potus eſt exhibendus.

284. Poſtremo obſervationibus iterum, iterumque inſtitutis compertum eſt, plurimos hujus ſpeciei apoplecticos convaluiſſe vapore electrico in eorum corpora invecto. Hic quidem vapor, quum valde, ac cito agat in omnes corporis partes extimulando, imo vero immediate in cor ipſum, poteſt ejus rurſum excitare maximam irritabilitatem, quæ vitæ fons, & origo cenſenda eſt. Obſervationes autem, quibus hujus remedii patet utilitas, videri poſſunt apud plures Auctores, apud celeb. præcipue BERTHOLONUM (i), & apud humaniſſimum BLANCHUM (k).

(i) De L'electricité du Corps Humain Dans l'etat De Santé, et De Maladie Tom. I. pag. 517. et ſuiv. et Tom. II. pag. 91.

(k) Loc. cit.

Cap. XXIII.

Ratio Medendi Apoplexiæ, quæ ex pectore male affecto exoriatur.

285. Expositum fuit (n. 172.) apoplexiam haud raro exoriri, quum spasmus pectoris viscera, eorumque vasa perstringens viam præcludit sanguini e cerebro in cor regredienti. Tunc ergo nitendum est, ut spasmus auferatur: hoc autem in casu utilem, vel maxime futuram censeo sanguinis missionem ex jugularibus. Hæc enim, observante Celeber. Hallero (l), non modo pulmonem levat, qui spasmo obstrictus solet sanguine opprimi; sed & sanguini in cor refluenti viam sternit, eique etiam quiescenti restituit motum. Si vero spasmus pectoris a materia irritante exoriatur in primis viis latente; tunc præmissa venæ-sectione irritans causa est evacuanda.

286. At vidimus quoque apoplexiam gigni, siqua pars, quæ pectori insideat, materiei vitiatæ de prima sede demigret, & aliquo modo

(l) Memoires sur le mouvement du sang pag. 301. aç Element. Physiolog. Tom. *III.* Lib. VIII. Sect. IV.

in nervos cerebri transferatur. Quæ materies & ſolo pectore detenta, ſympathicam apoplexiam efficere poteſt aliquando, ſi nervos pectoris torqueat ſpaſmo, qui cerebro communicetur. Apoplecticis hiſce ea ſunt exhibenda remedia, quæ juxta diverſam cauſarum vellicantium, ſive prementium naturam, accommodatiora videantur. Siqua tamen methodo fieri poſſit, nitendum eſt fere ſemper, ut e pectore materies vitiata exturbetur.

Cap. XXIV.

Ratio Medendi Apoplexiæ Nerveæ Idiopathicæ, & primo illi, quæ a ſumma præcipue nervorum ſenſilitate, ac mobilitate exoritur.

287. Quid agendum, quum apoplexia eſt vere convulſiva, quumque exoritur a ſolis nervorum turbis, eorumque motuum irregularitate? Nos remedia ſeligenda docebunt morbi gradus, Ægri temperamentum, vires, ætas, ſexus; maxime vero ejus major, vel minor ſentiendi vis, mobilitas, irritabilitas, atque procatharticæ cauſæ indoles, qua in ægro nervi male afficiantur.

Si morbus ergo ad ſummum pervenerit gradum, præſtabit continuo aerem liberiorem reddere, faciem frigida aſpergere, nares aceto irrorare: ſi vero ægra ſit hyſterica, graveolentes diffundantur odores, clyſtereſque ſuppeditentur anti-ſpaſmodici, quibus & Opium addatur, præſertim ſi cauſa adſit dolorifera, atque irritans. In ægris enim peculiari irritabilitate, ac ſenſilitate præditis ad deglutitionem reſtituendam clyſmata Opio commixta laudantur valde (m). Si contra morbus haud maxime ſæviat, præ oculis habere debemus pediluvia, fomentationes, venæ-ſectiones; antiſpaſmodica interna, inter quæ præcipue *valerianæ* infuſum, vel quidquid tandem habet ſpaſmum compeſcere, & ſenſilitatem nimiam moderari.

288. Verum (n. 90. 91. 92.) aſſeruimus prægnantes, parienteſque mulieres, utpote ſpaſmis nervorum, ita & nerveæ ſatis obnoxias eſſe apoplexiæ. Nitendum ideo in primis eſt, ut cauſæ arceantur a mulieribus hiſce tum phyſicæ, tum morales, quæ habent earum nervos urgere, atque adeo periculoſum morbum exci-

---

(m) Murray loc. cit. Tom. II. pag. 216.

tare: consultius enim est illum evitare. Avertantur ergo ab illis, quam fieri potest, animi commotiones, metus signanter mortis ex partu, qui illarum infensissimus nervis solet eas sæpe torquere.

Quod ad causas vero physicas, quæ plures esse possunt, hoc unum attingam; gravidas nempe mulieres plethoræ sæpe, ac phlogisticæ diathesi obnoxias esse, uti adnotavit TISSOTIUS (n), idemque ego quidem pluries observavi. En ergo causæ nervis infensæ nimis, quæque possunt peculiari vi apoplexiam promovere. Expediet itaque in prægnantibus plethoram compescere, phlogisticamque dispositionem: quod quidem illis haud parum afferet utilitatis partus tempore, ac puerperii.

289. At quoniam partus præsertim angustiæ, ac puerperii difficultates minantur eam, de qua agimus, apoplexiam; idcirco inter ejus remedia præservativa Opium eminere videtur. Me quidem haud latet Opium ab aliquibus reprobari Clarifs. Viris (o): ast in extremis præsertim partus nixibus, ac protinus expleto partu

---

(n) Tratt. De' Nervi Tom. II. Part. I. Cap. VIII.

(o) LEVRET L'Art Des Accouchem. pag. 138.

optimum videtur aliquando futurum. Tunc enim animus agitatur quammaxime, & corpus; ideoque spasmus dominari solet semper metuendus. Quare viri experientissimi, ut spasmum vel averterent, vel compescerent, Opium suppeditarunt. Hos inter SWIETENIUS recensetur, qui sic loquitur: *candide fateor me semper adhibuisse opiata post partum, nec pœnituit unquam, cum sancte testari possim, quod nunquam inde ullam noxam viderim* (p).

290. Opium vero magis videtur adhibendum, si puerpera sit convulsionibus obnoxia, sique illis præcipue tempore graviditatis fuit conflictata. Neque hujus remedii vis calefaciens est metuenda: phlogistica enim dispositio, siqua adsit, retundi poterit apta venæ-sectione; & Opium parva dosi iteratis vicibus propinatum vim præcipue exeret spasmos compescentem. Quod adeo verum est, ut viri præclarissimi Opium exhibeant & in morbis inflammatoriis omnino, dummodo adsit spasmus (q).

291. Neque ab Opio est abstinendum si viribus ægræ deficiant, pulsusque arteriarum pro-

---

(p) Comm. Aphor. 1324.

(q) MURRAY loc. cit. pag. 202.

dant exiguos, ſive evaneſcentes: cordis enim motum auget, pulſuſque roborat, expanditque (r). Hoc idem cum pleriſque affirmat TRALLESIUS (s) ſe obſervaſſe in iis quoque, quorum pulſus ob nimias evacuationes torpuit valde. Quid vero, ſi adſint hæmorrhagiæ, earumve metus? Videbimus alibi, Opium hæmorrhagias amovere, atque ſedare.

292. Ex dictis huc uſque colligitur in hoc morbo adhibenda eſſe remedia tantum ſedativa, anodyna, antiſpaſmodica; rejicienda autem eſſe ſtimulantia. Sed quod ad ſtimulantia; numne & veſicatoria ſemper vitanda ſunt & omnino in ſpaſmodica apoplexia? Licebit ne unquam ea ægris præcipere, qui natura ſint, aut pro tempore ſenſiles ſatis, irritabileſque? Approbandum omnino videtur hoc generale principium, quod nempe abſtinendum ſit a ſtimulantibus, ſi de ſpaſmodica, ſeu convulſiva agatur apoplexia. Aſt in medicis generalia principia ſatis coarctantur: ſi enim intuitu primo videntur lumen nobis afferre, nos ipſos tamen dubitatione, atque obſcuritate obrutos relinquunt, quum ad parti-

(r) MURRAY loc. cit. pag. 191.

(s) De Opio Sect. I. pag. 64. apud Murrayum loc. cit.

cularia discutienda descendimus. Videndum igitur est, quibus casibus possint, quibus nequeant aptari ea generalia principia, suique limites statuendi sunt. Quæ quidem omnia præstare unice possunt sedula observatio, atque experientia.

293. Quod vero ad rem pertinet nostram; negari quidem nequit, vesicatoriis inesse extimulantem vim, quæ sæpissime maximos vehit spasmos, & irregulares in eos, qui sensiles valde sunt, atque irritabiles. Quapropter HOFFMANNUS (t) scripsit sequentia: *si corpus acutioris sensus est; si æger a levissima causa movetur, magnasque facile in corpore experitur mutationes, ætas juvenilis, habitus corporis strictior, & macilentus; morbus etiam in paroxysmo, & impetu constitutus, vel locus, cui vesicatorium apponi debet, admodum nervosus, longe major motuum exacerbatio cum præsentaneo damno inde expectanda; ea propter ab iis abstineri consultius est.*

294. Sed contra e plerisque constat observationibus (u) cantharides ipsas habere ali-

(t) Differtat. De Vesicator. usu §. XIV.

(u) Vide inter cœteras. Prima Raccolta di Osservazioni Mediche pag. 113, e segg. del Dottissimo Dottor TARGIONI TOZZETTI.

quando convulſivos morbos compeſcere, eoſque ſanare. Hinc perſpicaciores quidam Medici ſibi ſuadent, nervos cantharidum actione diverſimmode extimulari, quam ab aliis extimulantibus: ex qua diverſa irritandi ratione ſalutares repetunt, quos in morbis convulſivis aliquando vident, effectus. Conjiciunt enim, cantharides nunquam ſtimulos excitare irregulares, atque tumultuarios in nervis, quos contra ſupponunt ab earum actione æquabiliter corroborari, aut ſaltem ab ipſa eam debilitatem, mollitiemque nervorum imminui, quæ eſt fomes turbarum, juxta Recentiores, atque irregularitatum, quas in nervorum ſyſtemate obſervamus.

295. Quidquid tamen de hac explicatione ſentire velimus; haud equidem eæ negligi poſſunt obſervationes, ex quibus deprehendimus, veſicantium actionem aliquando profuiſſe morbo convulſivo laborantibus. At quum pariter compertum ſit, veſicatoria, ut ſupra innuimus, maximas turbas, irregularitates motuum periculo plenas, ſpaſmoſque ſatis pernicioſos in iis ſæpe promovere, qui nervis ægrotant; hinc difficile eſt ſtatuere, quibus, & qua ratione apponendum ſit veſicatorium correptis apoplexia, quum

vel omnino a nervis, vel saltem pendeat ex parte.

296. Præcipue tamen animadvertendum videtur, quoad hos ægros, eam vesicatoriorum signanter attendendam esse actionem, quam exerunt in partes corporis solidas: spasmodicæ quidem apoplexiæ a solidis, non vero ab humoribus, ferme semper pendere videntur. Hinc juxta solidorum diversam constitutionem, diversos in his vesicantia gignent effectus. Quare si partes solidæ generatim rigescant nimis, distendantur, extimulentur; si nervi præcipue plusquam satis tenelli existant, nimiumque mobiles; a vesicatoriis abstinendum est omnino.

297. Videtur vero, exhibitis primum cæteris tutioribus remediis, & vesicatoria apponi posse ægris, a quorum tum nervis abesse deprehendatur teneritudo illa summa, mobilitasque, tum ab aliis solidis illa nimia rigiditas, atque distentio, quas modo commemorabamus. Sperandum enim forte esset, quod aucto in nervis quibusdam motu ex vesicatoriis, in aliis autem eo imminuto, tunc irregularitas motuum auferatur, & quoddam veluti æquilibrium exsurgat inter diversas totius systematis partes;

ſicque tollatur morbus. Novit jamdudum HIPPOCRATES, ſuborto in duobus membris dolore, ſtimuloque, alterum ab altero ſæpe compeſci. Quod vero id obſervaſſent Medici aliqui, veſicatorium, ut puto, inter anti-ſpaſmodica recenſuerunt remedia (x).

298. Ex hac vero, quam dicam libenter *revulſionem nervoſam*, intelligi poteſt, qua fiat ratione, ut ſpaſmus in membro aliquo excitatus arte, in alio ſpaſmum morboſum, ac perniciosum deſtruere poſſit. Neque aliter mihi videtur explicari poſſe, cur convaleant partes convulſæ, ſpaſmoque locali laceſſitæ, adhibitis tempeſtive extimulantibus. Si enim dolor colicus ſæviat convulſivus, non ne evaneſcit, aliquando veſicatorio, quod ventri apponatur? Addendum eſt quoque ſympathias (quidquid ſit de ratione, qua eas explicare conantur) ſatis innuere ſalutares hujuſmodi nerveas revulſiones dari poſſe. Ipſe Cel. TRALLESIUS, licet ſæpe veſicantia improbet ægris, quibus ea probant alii celeberrimi Viri; non tamen in morbis nervorum ea rejicit omnino. In ſexta enim

(x) Bibliotheque Méd. Phyſ. Du Nord Tom. I. pag. 31.

regularum, quas Ille ad usum vesicatorii rectum in morbis sancivit, ita se se exprimit: (y) *In morbis nervorum a sola ataxia spirituum, ad stylum* SYDENHAMI, *pendentium caute cum vesicantibus agendum*. Itaque procedendum caute commendat, ab ipsis tamen non absterret omnino.

299. Ego quidem fateor me quammaxime abhorrere a vesicatoriis, atque a stimulantibus quibuslibet, siquidem agatur de morbis a sola *ataxia* spirituum: sed quum rerum circumstantiæ id ferre videbantur, aliquando adhibendum duxi hujusmodi remedium, quod & profuisse multum deprehendi. Memoranda præ cæteris videtur quædam D. PORTA, quæ sæpe horrendis artuum convulsionibus erat obnoxia, hystericisque suffocationibus ita validis, diutinisque, ut mortem illi imminere sæpe putarent adstantes. Die quadam vocatus eam inveni hysterico caro, ut ajunt aliqui, detentam: initio quidem expergiscebatur, sed momento temporis: subinde per horas ferme viginti opprimebatur omnino. Post omnimodam quietem aliqua sup-

---

(y) Loc. cit. Sect. Poster. pag. 5.

peditabam artis auxilia; ſed nihil illi proderat. Veſicatoria tandem præcepi, quæ cruri utrique apponerentur; eorum actione convaluit omnino, ac cito.

Quod quidem obſervavi terve, quaterve in quadam nobiliſſima Moniali, quæ caro hyſterico adeo diutino obnoxia erat, ut plus ſemel eam metuerem apoplecticam futuram. Aliis Ipſa remediis nihil aliquando adjuta, veſicantium ope convalebat omnino. Liceat tamen hoc loci adnotare, quod nunquam capiti, ſed partibus ab eo remotis ſemper apponenda veſicantia præcepi.

Ex hiſce ergo ſatis conſtare videtur, non ſemper, & omnino in nervoſa, ac vere convulſiva apoplexia a veſicantibus abſtinendum; ſed imo ex hoc remedio multum aliquando levaminis eſſe expectandum, dummodo idonee, atque tempeſtive adhibeatur.

Cap. XXV.

Curatio Apoplexiæ, quam peculiariter diximus Senſorii Communis.

300. Licet omnis unice nervea apoplexia poſſit ex ſpaſmo, ſive paralyſi, ſive quacunque alia inſenſibili *ſenſorii*, ut ajunt, *communis* læſione inferri; hoc tamen loci dicimus cum Boerhaavio apoplexiam præcipue ſenſorii communis (n. 84.), quæ ab animi commotionibus gignitur: quæ licet aliquando ſanguinea quoque ſit (n. 85.), aliquando biliosa (n. 150.), tamen haud raro invenitur ſimpliciter nervoſa. At væ illi, qui hujuſmodi corripiatur apoplexia: Medicos ſemper terruerunt vel maxime morbi, quos animi motus, affectuſque efficiunt: eos enim fere ſemper obſervarunt aut cito, aut ſero in mortem deſiiſſe; aut ſaltem ex his difficillime, & raro homines convaluiſſe.

301. In apoplexia ab hac cauſa orta fatendum quidem eſt, omnia in corpore integra videri aliquando: re tamen vera principium illud extinguitur, quod ſentit, movet, *impetum facit*. Id autem animadverſione dignum; quod

nempe principium illud *impetum faciens* aliquando velut ſuffocant materiales cauſæ; quum ex. gr. ſanguis coacervatus cerebrum opprimit: ſublata tamen ejuſmodi compreſſione principium illud reviviſcit, ſolitaſque vires reſumit; quod quidem rarius obſervamus; ſi agat in illud immaterialis cauſa; videlicet, ut ſupra diximus, animi motus, affectioneſque. Tunc principium illud enervatum aut quam difficillime reficitur, aut extinguitur penitus; interituſque certus ſubſequitur. Hinc optime ſcripſit BOERHAAVIUS: (z) *Patet ratio, quare Medici in aliis curationibus felices, hic deficiant; quia cauſa latet in hoc mobili ſenſorio communi, ita ut harum miſeriarum ſæpe tantum teſtes eſſe poſſint.* Hoc fatebatur quoque HELMONTIUS dicens: *quando apoplexia oritur a ſuperbia ideæ, hanc remedia Paracelſica non curant, nam malum eſt ſpirituale.*

302. In tanta nihilominus curationis difficultate illud animadvertendum puto, quod nempe violentæ animi commotiones, ut plurimum, in cordis viciniis, ſicut vidimus, magnam co-

(z) De Morb. Nerv. Tom. II. pag. 224.

gunt ſanguinis quantitatem: hinc venæ-ſectio, ſi per circumſtantias licebit, haud parvi ſubſidii aliquando eſſe poterit. Præterea apoplectico ex validis quibuſdam animi perturbationibus juvamen afferre poſſunt frigidæ ablutiones; habent enim compeſcere humorum rarefactionem, quæ hiſce in caſibus ſolet deprehendi.

Cap. XXVI.

Curatio Apoplexiæ, quæ ex dolore originem ducat.

303. Quum dolor immanis cerebrum ita afficit, ut apoplexiam gignat, quæ ſtatim haud mortifera ſit; curandum eſt remediis excitantibus, præcipue aceti uſu, ut æger velut exanimatus reviviſcat. Continuo vero nitendum, ut doloris cauſa amoveatur.

304. Sed aliquando neque doloris cauſam Medicus detegere, nec poteſt removere. Tunc remediis uti oportet, quæ ſin minus cauſam, doloris ſenſum ſaltem auferant. Si enim compreſſione validiſſima, aut ſectione, aut quovis modo commercium auferatur inter partem do-

lentem, & cerebrum, permanente doloris caufa, ejus fenfus perit omnino. Aliquando vero nec præftat, nec poteft five doloris caufam, five commercium illud auferri: tunc reliquum eft, ut nitamur facultatem cerebri fentientem narcoticorum ufu fopire.

305. Expediet femper fpafmum cerebri, ut ajunt, priufquam exoriatur, arcere, Opium exhibendo, quum dolor fævit valde; idque præftabit, licet dolor inflammatorius effet. Hujufmodi vero remedium opportuniffimum videtur in dolore inteftinorum five convulfivus ille fit, five inflammatorius: in hoc tamen confultius erit Opium fuppeditare poft venæ-fectiones, clyfterefque emollientes. Vidimus jam (n. 120.) paffionem iliacam vehementem gignere aliquando fpafticam apoplexiam: fed ad illam quidem paffionem compefcendam Opium præcipue requiritur, a quacumque caufa ea ortum habeat, maxime vero fi fimpliciter *fpafmodica* fit, quam quidem obfervavit, & fcitiffime defcripfit præftantiffimus CALDANIUS (a). Experientia ali-

---

(a) Societ. Italic. Tom. IV. pag. 311.

quatenus hæc confirmat HAENIUS (b) afferens in Colica Pictonum *ad præcavendam paralyſin, Opio nihil præſtantius dari, potentiuſque, propter dolorum ſopimentum.*

CAP. XXVII.

Curatio Apoplexiæ, quæ oritur ex exinanitione.

306. Ut recte apoplecticis hiſce medeamur, exploranda eſt evacuationis ſpecies, quæ apoplexiam fecerit nervorum vires infirmando. Hæc enim ſi ab hæmorrhagia efficiatur; tunc curandum in primis eſt, ut hæmorrhagiam compeſcamus, atque ſiſtamus: ſubinde odoribus, ac aliquo ſpiritu æger eſt excitandus; &, ſi fieri poteſt, cibo, potu, ſomno, ac quiete reficiendus. Sed jam fere cito pereunt hujuſmodi apoplectici.

307. Si ergo narium eſt hæmorrhagia, adminiſtranda ſunt omnia, quæ hanc ſiſtere ſolent: ſed puerperas præſertim, ut vidimus, hæc

(b) Rat. Med. Part. III. Cap. II. pag. 103.

adoritur apoplexia. Tunc curandum ſtatim eſt, ut præter alia auxilia, Obſtetrix in ægræ pulmones inſufflans cordis nitatur irritabilitatem revocare; eodemque vero tempore hæmorrhagiam quoque ſiſtamus, neceſſe eſt. Clariſs. SAXTORPHIUS (c) novam docet methodum, qua cohibeantur poſt partum uteri hæmorrhagiæ: innuit nempe aquam aceto permixtam in utero injectandam. Hac quidem repetita injectione ſanabantur ægræ, licet ex hæmorrhagia jam frigidæ, quibus arteriæ pulſus, ſpiritusque deficiebant: ſanabantur quoque, quæ ex pervicaci ſanguinis fluxu convellebantur, atque deliquiis premebantur. Illud quoque adnotari meretur, quod iis ægris potum prius gelidum ſuppeditaverant fruſtra, gelidaſque fomentationes.

308. Verum non debet hoc loci prætermitti aliud potentiſſimum in hæmorrhagiis gravidarum, ac parturientium ſiſtendis remedium; ſcilicet Opium, quod in hæmorrhagia nocet, quæ vel ab aucto ſanguinis motu, & expanſione, vel ab illius putrida diſſolutione exoritur; ſed juvat quam maxime in hæmorrhagia, quæ

(c) Giornale Veneto per ſervire alla Storia ec. Tom. I. pag. 446.

vel a ſpaſmo, vel a ſtimulo naſcitur, vel conjunctum dolorem habet: *In fluxu nimio menſium*, inquit MURRAYUS (d), *vel hæmorrhagia poſt abortum, quæ in connubio doloris dorſi, vel abdominis non inflammatorio incidit, & revertitur aucta vehementia, quoties vel dolor redit, vel increſcit, Opium adſtringentibus omnibus eſt præferendum;* & paullo poſt ſubdit, Opio hæmorrhagias uteri feliciter ſiſti prope finem graviditatis obortas, illaſque etiam immodicas, & periculo plenas, quæ partum ſtatim ſubſequuntur.

309. Videtur inſuper, & rationi conſonum, quod experientia confirmat; ſcilicet Opium cum ſpiritu vitrioli conjunctum majorem adhuc utilitatem afferre in gravidarum, ac parturientium hæmorrhagiis (e). Opium enim turbas compeſcit; ſpiritus autem vitrioli impedit, quominus illud humores accendat, ac rarefaciat, motumque augeat circulationis.

Quod ad gravidas vero mulieres, evidens eſt ad fœtus eductionem deveniendum eſſe, ſi hæmorrhagia ſupradictis reſiſtat artis ſubſidiis.

(d) Loc. cit. Tom. II. pag. 224.

(e) Giornale per ſervire alla Storia ec. Tom. II. pag. 309. & MURRAY Tom. II. pag. 225.

310. Quod si apoplexia ortum habuit ab excessivis alvi evacuationibus; tunc nitendum in primis, ut earum impetus retundatur, & quidquid stomachum irritat, atque intestina, vel leniatur valde, vel removeatur: stimulo autem existente, optimum remedium in Opio invenitur. Subinde naturæ viribus subvenire oportet ope cordialium.

311. Si vero apoplexia oriatur vel ab inedia, vel a mœrore, vel a marasmo senili, vel a quibuslibet dissolventibus, & consumentibus morbis; tunc ægri crura, pedesque calidis fricentur pannis; ejusque olfactus satis validis odoribus excitetur. Siquid vero deglutire queat, vinum exhibeatur, quod satis energicum sit: suppeditentur inde nutrientia, & tonica, quæ tamen non sint irritantia. *Nova hic medela*, inquit celeber. TISSOTIUS (f), *adhibenda. Crasis humorum, & copia restituenda; motus vitalis languens excitandus; roborantibus itaque, nutrientibus, & sollicita evacuantium evitatione nititur curatio.* At semper fere lethalis est hæc apoplexia, quæ præcavetur magis, quam sana-

(f) Epist. var. arg. pag. 88.

tur, quoniam ultimæ elaborationis liquidum deficiens non adeo cito restituitur, uti se exprimit de hac loquens apoplexia TRALLESIUS (g).

CAP. XXVIII.

Curatio Apoplexiæ, ex acrimonia.

312. Difficillima semper curatu est hujus generis apoplexia, quum suas in ægrum explicuerit vires. Quare prophylactica potius methodo præcavendum est, ne qui acrimonia quacumque ad hanc apoplexiam inclinati sunt, ab ipsa corripiantur: hinc variis morbi causis, ut ajunt, proegumenis aptanda sunt tum remedia, tum ratio præcipue vivendi. *Fateor*, inquit SAUVAGESIUS (h), *illas principiorum diversitates in apoplexia actuali curanda parvi esse momenti ob lethalitatem hujus morbi; verum iterum dico ad prævertendam apoplexiam causarum proegumenarum varietas est attendenda.*

313. Quum tamen in hisce apoplecticis materia quædam acris, calida, ac subtilissima vi-

(g) Loc. cit. Sect. Post. pag. 39.

(h) Nosolog. Class. VI. Ord. V.

deatur nervos occupare, ut inter cæteros adnotavit SENNERTUS (i), & quum solidas corporis partes satis tensas; fluidas vero sulphureis, subtilissimis, acribus scatentes particulis adnotet SCARDONA (k); prædiligenda hinc erunt remedia, quæ refrigerent, humectent, sedent; cujus generis sunt clysteria emollientia, hordei decoctiones, lactis serum, & naturalis aqua.

314. Nec tamen negligerem semper, quæ possent remedia a capite dimovere acrem materiem, quæ ibi satis vigens insideret. Ab ipsis imo vesicatoriis multum juvaminis sperandum est, si in nervos dominetur materies, sive exanthematica, sive podagrica, sive rheumatica, aliave hujus generis. Incipiendum tamen est a venæ-sectione, si apoplexia adoriatur ægrum sub morbi arthritici, vel rheumatici initio: si vero morbo invadat progrediente, & ægri fractæ sint vires, a venæ-sectione abstinendum est; & vesicatoria, & balnea irritantia sunt usurpanda. TRALLESIUS idem (l) ægris hisce probat vesicatoria.

(i) Lib. III. Part. V. Sect. II. Cap. IV.

(k) Loc. cit. Aphor.

(l) Loc. cit. Sect. Poster. pag. 6. & Sect. Prior. pag. 269.

315. Verum quum acrimonia etiam biliosa fere semper in hæc corpora sicca dominetur, illa eliminanda erit, aliqua præmissa venæ-sectione, pthysannis cum tamarindis, cassia, aut manna largo potu exhibitis; acria enim purgantia observatum est nocuisse quam maxime.

Cap. XXIX.

Ratio curandi Paralysim, quæ Apoplexiam generatim consequitur.

316. Observamus quotidie, apoplexia vel ingruente, vel declinante varios excitari morbos; & præcipue quidem apoplectici solent evadere hemiplectici: vidi tamen bis hemiplegiam præcessisse per plures dies apoplexiam. Brachia in hoc morbo majorem quam crura semper produnt læsionem, difficilioremque admittunt curationem: pulsus vero in parte paralysi affecta mollior est fere, quam in sana; & aliquando ob arteriæ paralysim pene evanescens. Interdum partes paralyticæ molem suam servant; interdum evadunt aut œdematosæ, aut atrophicæ, aut gangrænosæ: unicuique vero pa-

tet, primi generis hemiplegiaco minus esse metuendum.

317. Id autem adnotandum observavi, quod apoplexia aliquando deficit, aut saltem desinit valde, superveniente post tempus aliquod hemiplegia; non secus, atque si crisis fieret. Sed hanc hemiplegiam, ut ita dicam, salutiferam adnotamus præcipue, quum apoplexiam effecerit materies quædam, quæ in nervos subtilis, mobilisque dominetur.

318. Præterea in hemiplecticis alia quoque diversa observantur symptomata, prout cerebri status differt, ægrorumque natura. Aliquorum enim paralysim comitantur dolores capitis, vertigines, aurium tinnitus, hisque similia: aliqui vero hemiplegiaci ventriculo laborant, vesica urinaria, aliisque incommodis juxta diversorum nervorum læsionem: alii vix ullam patiuntur animi sensationem, alii contra vel summe tristes, vel præter solitum hilares.

319. Paralysis ex apoplexia difficillimæ est curationis; imo semper metuendum, ne ipsa denuo invadat apoplexia. Pervicacior autem est, quæ serosam, sive pituitosam consequitur apoplexiam, quam quæ sanguineam. Major ve-

ro ſpes eſt curationis quum hemiplegia ſubſecuta eſt apoplexiam bilioſam ; & major adhuc ſi ſpaſmodica fuit apoplexia, dummodo æger ſit non valde ſenex.

320. Quum itaque ſermo hic ſit de ea tantum paralyſi, quæ apoplexiam conſequitur ; conſtat qua medendi methodo apoplexiæ, eadem vires retundi hemiplegiæ : exoriuntur enim iiſdem ex cauſis. At quum apoplexiæ ſymptomata, ea præcipue, quæ cerebri compreſſionem ſignificant, defecere; quumque longo tempore debilitatus eſt æger; methodus curationis aliquando videtur, ſaltem ex parte, immutanda.

321. Si ergo paralyſim fecit apoplexia ſanguinea, omnia arcenda ſunt, quæ humores ad caput incitant, majorique impetu propellunt. Optima erunt remedia venæ-ſectio, copioſa diluentia, ut ſerum lactis, decoctum graminis cum oxymelle, copioſus aquæ mellitæ potus, hiſque ſimilia. Si vero ſtricta ſit alvus, optimam ferent opem pulpa Tamarindorum, cremor Tartari, enemata emollientia. Sed præ omnibus tenuiſſima ſit diæta oportet; nunquam vidi hemiplecticum voracem (& plerique extant immodice voraces) diu vitam protraxiſſe.

322. Quod si paralysis a serosa, vel pituitosa gignatur apoplexia; tunc remedia suppeditanda sunt, quæ validius agant. Hæc autem remedia sunt sapo venetus, extracta saponacea herbarum, salsa perilla, guajacum, sassafras, purgantia, diuretica, quæ parca dose iterentur, vesicatoria, atque setacea. In hac paralysi usum quoque probant mercurii: inter mercurialia vero seligendus videtur mercurius dulcis summam habens vim tenuandi, & evacuandi. Majori autem detecta humorum viscositate Kermes minerale sæpe suppeditavi, nec pœnituit unquam.

Præterea solamen afferunt membrorum frictiones cum aromatibus, ac spiritus vini vapores, quibus partes paralyticæ nudæ exponantur: neque inutile remedium forte erit, si nempe æger membra paralytica in vinacea recentia demergat: intus enim penetrabit efficax ille *gaz*, quo illa redundant; sicque vasa omnia, omnesque fibras excitabit. Diæta vero sit paullo largior ex juniorum animalium carnibus, omnesque abjiciantur cibi, qui serum generant.

323. Verum sedulo vitandum erit quidquid stimulet, si paralysim fecerit apoplexia sim-

pliciter ſpaſmodica, quæ ab una nervorum ſcilicet mobilitate pendeat, nimiaque ſenſilitate. Expoſuimus ſupra (n. 62.) clariſs. adſiſtente POMMIO, Marchionem quemdam ex hac hemiplegia convaluiſſe balneis unice domeſticis, parvi pulli gallinacei jure, pluribuſque aquæ communis clyſteriis. At contra res in pejus ruebant, imminebatque rurſus apoplexia, quum ipſe remedium ſumeret ex valeriana, cinnamomo, & caſcarilla. Aufugiendum eſt ergo ſemper a ſtimulantibus.

Laudantur quidem hiſce præſertim temporibus arnicæ folia, ejuſque flores in paralyſi, aliiſque ſpaſticis morbis, ac convulſivis. Sed efficax hocce remedium prudenti ſatis eget adminiſtratione. Senſum enim formicationis in artubus, & ventriculi moleſtiſſimum ardorem experiebatur quædam ægra, quam ego obſervabam, poſt glutitum florum arnicæ infuſum. Alii vero vomitum obſervarunt, anxietatem, dolores lancinantes, & ſubinde quaſi ab igne electrico ſuccuſſiones (m).

324. Si vero paralyſis orta ſit ab apoplexia, quam fecerint ſubſtantiæ narcoticæ; tunc

---

(m) MURRAY loc. cit. Tom. I. Ord. III. pag. 133.

imo exhibenda ſunt, quæ ſtimulent, remedia. Quod ſi apoplexia fuerit ex metaſtaſi materiei herpeticæ (n. 116.), vel rheumaticæ, vel arthriticæ, vel ſcabioſæ (n. 117.); tunc poſt balnea tepida, & copioſa diluentia optimus erit uſus internus antimonii: addantur quoque decoctiones ex lignis ſudoriferis, & tandem veſicatoria, jus viperinum, thermæ, electrizatio.

325. Sed aliquantulum hic immorari præſtat ad tria hæc ſingillatim perpendenda remedia, quæ tum diverſas in Medicos opiniones, tum varios invehunt in ægros effectus. Eorum itaque unum eſt jus viperinum, alterum electrizatio, alterum thermæ. Hæ autem, ut omnes norunt, ægris ſuppeditant aquas potandas, balnea, ſtillicidia, & luta; quæ omnia aliquando quammaximam hemiplegiacis afferunt utilitatem. At valde caute procedendum eſt: in paralyſi enim, quæ apoplexiam excipit ſanguineam, quum tunc vel plethora adſit, vel ſaltem ad caput humores facile vergant, ſemper periculoſa admodum ſunt balnea thermalia, ſæpe noxia omnino.

326. Neque prodeſſe poſſunt in paralyſi ex apoplexia bilioſa, niſi prius ab omnibus ſor-

dibus primæ viæ ſatis expurgatæ ſint: nocent imo indubie, ſi primis viis bilioſa adhuc inſideat colluvies.

327. Quod ſi morbum fecerit materies vel rheumatica, vel arthritica, vel retropulſa ſcabies, vel intermittens male judicata febris (17)

---

(17) Forte ſuum extra locum binas hic ſubdo obſervationes, quum tantum relatæ fuerint in præſens a ſuaviſſimo Amico, doctiſſimoque Medico ALEXANDRO BONELLIO: utraque enim prodit apoplexiam cum paralyſi ex febri periodica male judicata.

Quidam moleſtabatur ab annis aliquot periodica febri, quæ eum ſolebat quocunque anni tempore haud raro adoriri, & cui ſenſim conjungebatur acrimonia quædam pſeudo-ſcorbutica. Plus tamen ſolito ægrum vexavit a vere uſque ad autumnum labentem anni 1787. per id temporis vix ope chinæ-chinæ aliquando quieſcebat febris, licet adhuc abſque ullo dubio intermittens. Acceſſionem comitabantur dolor lumborum, capitiſque, ejuſque ſtupor, aliquando horripilationes; ſemper vero exceſſivæ oſcitationes; nec æger ſitiebat unquam: Declinabat febris, atque evaneſcebat nulla omnino criſi. Poſtrema febris, quæ eum corripuit menſe Novembri haud ceſſit ſoli chinæ-chinæ, quæ tamen illam vicit cum tartaro emetico conjuncta. Æger ſine febri traducebat dies quinquaginta, viribus tamen mentis, corporiſque exhauſtus; ſed de improviſo, quin ullum febris indicium adeſſet, hemiplecticus evaſit, ſubinde poſt horas paucas apoplecticus cum

tunc a balneis thermarum multum boni ſperari poteſt.

328. Aquarum mineralium balnea utilitatem afferunt quoque hemiplegiacis ex apo-

---

ſtertore, faciei pallore, pulſu exiguo; tremore, ſtimulisque ad vomitum. Poſt dies decem deceſſit.

Vir quidam nobilis temperamento ad atrobilarem vergenti præditus quoddam poſt rheuma corripiebatur febri duplici, ut ajunt, tertiana; quæ quidem remittebat ſaltem, ſæpe etiam intermittebat omnino. Sub meridiem adventabat febris, comitantibus dolore ſincipitis, oſcitationibus violentis; tuſſique moleſta: declinabat illa redeuntibus oſcitationibus, quin ulla fieret ſudoris criſis; aut urinæ: clauſa imo ſempet erat alvus, ac pellis ſatis arida. Lenia exhibebantur purgantia; ad quorum actionem febris ſemper magis invaleſcebat: china-china autem ſuppeditata febrim per aliquot dies omnino ſuſpendebat: hiſce, tamen apyrexiæ diebus Æger mente languebat maxime, & corpore. Redibat febris, quæ ter Cortici denuo ceſſit. Poſt febrim poſtremam, quam cortex ſuffocavit, ſtupebat ægro læva coxendix, ac mens ecclipſabatur: innovata rurſus febri, quæ chinæ-chinæ ſubinde contumax reſtitit ſemper, exoriebatur ſenſim levis apoplexia, & perfecta hemiplegia. Poſt viciſſitudines varias de repente evanuit apoplexia; quum in læva nate apparuiſſet gangræna: poſt paucas dies Æger moriebatur.

Equidem video fomitem febris periodicæ in hiſce ægris eorum acrimoniis commixtum egiſſe. Fatendum tamen eſt, generalia nervorum ſymptomata, ac particularia

plexia ſeroſa, atque pituitoſa, dummodo illa frigida ſint. Balnea enim, itemque potus aquarum mineralium, quæ calidæ eſſent, vires ægri magis attererent, magiſque membra relaxarent, & quidem metuendum eſſet, ne tum cerebri, tum medullæ ſpinalis ſubſtantia ſeroſitatibus obrueretur.

329. Præterea ex ſtillicidiis, & lutis, apud nos ex Aponenſibus præcipue, multum haurient utilitatis hemiplegia correpti. Particulæ enim tenuiſſimi ſalis, ſulphuriſque, quibus lutum ſcatet, facile poros paralytici membri permeantes materiam percellent fibris coactam, tenuabunt, diſſipabuntque; ſicque fibræ amiſſam recuperabunt elaſticitatem: thermale autem ſtillicidium non tantum viribus aget medicatis, ſed pondere quoque, & calore.

330. Animadvertendum tamen eſt, Balnea, luta, & Embrochationes magis, certiuſque profutura in paralyſi, cujus cauſa ſedem habeat

---

ſubſequuta fuiſſe varias febris ſine criſi acceſſiones: hæc autem, febri ceſſante, evaneſcebant. Fomes forte intermittentis febris exſtimulaverat, explicueratque naturalem acrimoniam; hinc humorum depravatio. Aſt actio fomitis febris periodicæ in his obſervationibus patet ſatis.

in tela cellulosa, qua omnia nervorum vasa obducuntur; præcipue si nullum cerebro insit vitium, uti observavit inter alios BOERHAAVIUS, adnotavitque HALLERUS (n). Paralyses enim post apoplexiam ferme nunquam sanabiles sunt, nisi cerebro in integrum restituto.

331. Attentissime ergo expendendus est æger, antequam balneo thermali, stillicidio, lutisque subjiciatur: inter cætera autem status præsertim cerebri expendatur necesse est. Qui enim saliva profluente inquinati conspiciuntur, qui pendulum labrum, immotos oculos, dubiosve, stupidosve, qui memoriam notabiliter produnt imminutam, qui tandem aut sensiles sine causa, aut, quum causa sensibilitatis adsit, indifferentes se se offerunt; hi sunt omnino a thermis absterrendi; nisi cerebrum eorum ad sufficientiam convaleat: quod si convaluerit satis, est quoque procedendum caute. Hisce sine ulla dubitatione addendi sunt illi, qui ex quibusdam organicis præcordiorum affectionibus apoplectici, sive hemiplectici evasere. Memo-

S

(n) Prælect. HERMAN. BOERHAAV. Tom. II. §. 182.

tes semper esse oportet moniti celeber. TISSOTII (o): *thermæ*, inquit, *paralyticis calore, & stimulo humores rarefaciunt, motum augent; sicque febrem, & plethoram generant; metus est, ne insultum apoplecticum denuo excitent*. Monito tanti viri addi meretur quoque illud MEADII (p), qui ita se exprimit: *ipse quidem novi nonnullos, qui cum varia Medicorum delusi spe ad thermas nostras Bathonienses profecti essent, ex aqua calida egressi, mox iterum apoplexia correpti sunt, & perierunt*.

332. Cerebro tamen satis restituto non est spernenda saltem aliquando, partis paralyticæ topica curatio: sublatis enim, aut saltem imminutis membri movendi resistentiis, solabitur cerebrum; quoniam causa in eo motrix, seu *impetum faciens* facilius aget. Præterea si iteratis observationibus compertum est (q) nervis inesse peculiarem energiam, quæ non a cerebro, sed forte ab aliis causis, &

(o) Epist. cit. pag. 103.

(p) Monit. Med. Cap. II. Sect. II. pag. 39.

(q) MONRO' Observations on the Structure Nervous System ec.; In Diar. Venet. cit. Tom. III. pag. 14., & seqq.

præfertim a vafis potius ortum habet (18); eo magis rationi confonum erit, magifque utilitati confultum inquirere, fummaque diligentia perpendere membrorum paralyticorum conftitutionem, & qua ratione in vafis eorumdem moveantur humores, iifque topicam adhibere medelam.

333. At quid tandem de thermis dicendum eft, quum hemiplegia fpafmodicam confe-

---

(18) Celeberrimus hic Vir nervos circumveftiri putat a Pia Matre, quæ ipfis plurimum fubftantiæ cinereæ fuppeditat. Id autem fibi perfuadet tum quia nervi produntur obfcuriores, quam pura medullaris fubftantia; tum quia eo craffiores evadunt, quo ab origine fua magis dimoventur: accedit etiam, quod fecto animalis viventis uno ex nervis præcipuis, pars, quæ ab origine fua fejungitur, adhuc vivat nutrita. Obfervat infuper, de more humores circumagi, inflammationem aliquando excitari, vulnera conglutinari, offa quoque confolidari in membro, quod ex nervi fectione immotum torpet, & fine fenfu: quibus innixus præftantiffimus MONROUS rationibus affirmat, energiam illam nerveam, quæ ad actionem tenuium vaforum requiritur, nervis fuffici & a vafis Piæ Matris, quæ nervos circumveftit, & ab fubftantia cinerea, quam illa gignit. Hanc autem vim in nervos a vafis inductam confirmat pluribus obfervationibus: imo alia addit argumenta ex quibus infert, propriam quandam ineffe nervis exiftentiam, atque energiam fine cerebri influxu.

quitur apoplexiam? Balneis tantum domesticis huc usque usus ego sum. In his enim paralyticis immanes turbæ quam facillime excitantur ex summa eorum irritabilitate, atque sensilitate: in eos dirus dominatur erethismus; ut probant subsultus, contractiones spasticæ, acutissimique dolores, quibus læsa eorum membra sæpe excruciantur. Id autem confirmatur magis, ex quo contactus vel levis, vel lenis sonitus, odoresque vel mites, licet gratissimi, hujus classis ægros exagitant, divexantque. Quot ergo turbæ, & quantæ excitabuntur in iis tum ex efficaci stillicidii impulsu, tum ex validis salis, sulphurisque *vaporibus*, quos balnea, & luta thermalia circumquaque diffundunt? Namque ex his haud parum excutiuntur, & qui natura firmissimi sunt. Quapropter paralytici hujusmodi blanda tantum methodo, imo lenissima curandi sunt.

334. Has quidem animadversiones plerique neglexere: hinc factum est, ut nonnulli opinarentur opposita de usu thermarum. Quæ quidem opiniones oppositæ magis confirmabantur ex quo alii pejus, alii melius se haberent, qui a thermis redibant.

Verum quidem eſt, ægri corpus præparandum, ut thermas utiliter adeat. Hujus tamen præparationis defectus non eſt ſemper (ut a quodam ſummo viro) culpandus, ſi æger a thermis detrimentum capiat. Non enim unice quoad corporis præparationem, verum etiam quoad ægri affectiones, atque conſtitutionem interpretari debemus illud HIPPOCRATIS; *quæ profuerunt, ob rectum uſum profuerunt: quæ nocuerunt, ob id, quod non recte uſurpata ſint, nocuerunt.*

335. His autem diſquiſitis de thermarum uſu, aliqua addere oportet de jure viperino. Hemiplegia, aliaque paralyſi correptis probant jus viperinum Medici plerique; quod tamen alii futile quiddam, & iners, alii contra nimis acre, irritans, calefacienſque exiſtimant. BECCARIUS (r), ut aliquid certius ſtatueret, ſumma cum diligentia, & ſagacitate inſtituit experimenta, ex quibus deprehendit, viperis ineſſe ſuccum quemdam mitiſſimum, gelatinoſum, tenuiſſimum, imo & reſolventem: nam ſero ſanguinis humani admixtus, expoſituſque eo calo-

(r) Inſtit. Scient. Bonon. Comment. Tom. II. Part. I. pag. 101.

ris gradui, quo ſerum in gelatinam cogi ſolet, hujus congelationem retardat: coagulato tandem hujuſmodi ſero, adhuc reliquum in eo invenitur quidpiam ſolutum, aqueumque. Neque ergo iners, neque inutile penitus eſt jus viperinum, quod contra aptum deprehenditur, & ad ſerum viſcoſum, lentamque lympham leniter diſſolvendam, & ad vividam, ut ita dicam, nutritionem præſtandam.

Verum ſicut energicæ viperarum particulæ diverſimode agunt juxta diverſitatem ægrorum; ita nequeunt omnibus congruere. Obſervatum eſt enim, jus vipereum haud convenire ægris, qui vel *diatheſi phlogiſtica*, vel febre lenta cum calore, vel nimia nervorum mobilitate, ſpaſmiſque vexentur; quibuſque ſit temperamentum irritabile ſatis, atque bilioſum. Subſtantia viperarum validius, quam par eſt, ægros hujuſmodi commovet, ac calefacit, ut quotidie obſervamus; ſed hac ipſa ratione innuitur utilis futura hemiplecticis, quibus vires vitales, ſolidæque corporis partes langueſcant, lympha vero lenta ſit, atque viſcoſa. Optimum ergo remedium erit in paralyſi tantum, quæ apoplexiæ ſeroſæ, vel pitui-

tosæ, vel alicui metastaticæ succedat, uti adnotavimus supra.

336. At difficilius quidem est statuere, quibus suppeditanda, quibus deneganda sit electrizatio; remedium utique aliquibus paralyticis satis utile, aliquibus contra satis metuendum. Observationes eædem, licet multiplicentur in dies, nondum patefaciunt omnino, quibus remedium hujusmodi utilitatem, quibus nocumentum sit adlaturum.

Pro certo quidem constat, electrizationem solidas corporis partes exstimulare, fluidas dissolvere, pulsus accelerare, hæmorragias promovere, impetuque majori humores in caput impellere; imo & convulsiones excitare, ac paralyses gignere aliquando. Quos quum effectus electricitatis observarent experientissimi Medici, inter quos TISSOTIUS celeberrimus, statuerunt, eos unice ægros electrizandos esse, in quibus circulantium humorum acceleratio, eorumque rarefactio metui nequirent, aut spasmus nervorum.

337. Quæ quum ita sint, sin minus metuere omnino, saltem suspicari debemus ex hoc remedio iis damnum, qui ex apoplexia

ſanguinea paralytici evaſere; nec minus iis, qui, quum paralytici ſint ex apoplexia quacunque, vel cerebrum produnt adhuc deordinatum ſatis, vel ſpaſmum, contracturam, & immodicam membri paralyſi affecti, aliorumque ſenſilitatem.

338. Has vero veluti leges, quæ jure videntur ſancitæ, haud ſatis ſcrupuloſe obſervant Medici plures, qui ſolent quotidie electrico uti vapore. Omnes quidem in hoc conveniunt, quod nempe electrizatio vel aliquid damni, vel nihil utilitatis adferat iis, qui gravem adhuc produnt cerebri læſionem. At reſtituto ſufficienter cerebro tentandam putant electrizationem: affirmant enim, eas *adeſſe methodos*, quibus vel ægro ſatis efficax ſuppeditetur electricitas, quæ vehementer ſtimulet, atque diſſolvat, vel mitis ejus actio aptetur, quæ leniter reſolvat obſtructa, rigentia laxet, irritata ſedet. Videtur ideo aliquibus lenis tentanda electrizatio etiam in hemiplegia, quæ veram ſubſequitur, vel præcedit apoplexiam ſanguineam, reſtituto tamen ſatis cerebro. At magis audendum in paralyſi, quæ a pituitoſa, vel ſeroſa exorta ſit apoplexia: vis enim efficax electricitatis habebit glu-

lus metallicus inhærens virgæ metallicæ, quam manu quis terræ communicans teneat. Quod si ægrum nimis sensilem notabili afficiant molestia scintillæ; membrum paralysi affectum obducatur lamina plumbea, sive, ut libet MAUDUITIO clariss., panno laneo, qui carni adhæreat penitus: tunc super lamina, sive panno discurrat excitator, qui plures, lenesque scintillas exhauriet, lenique velut calore fovebitur membrum. Auctor citatus pluries se usum perutiliter fuisse hac methodo affirmat (s).

345. Majores tandem vires exercet vapor electricus, qui ex phyala Leydensi deducatur, vel ex quadrato magico: tunc enim alios præter effectus, artus concutit, commovetque. Licet autem Medici haud sæpe usi sint hac methodo, constat tamen multiplici experientia, concussiones hujusmodi electricas, prudenter adhibitas, satis ægris plerisque profuisse. Perpensa sedulo tum ægri, tum morbi natura, Medicus pro indigentia limitare potest locum, & efficaciam electricæ concussionis. Pars enim

---

(s) Memoir. sur les differentes Manieres d'aministrer l'electricité pag. 80.

corporis quælibet commoveri poteſt, intacto reliquo corpore: præterea, ut & per alias methodos, ſic & per concuſſionem ſuppeditari electricitas poteſt ea menſura, quæ rerum proſpectui appoſita putetur.

346. Hoc quoque addendum puto pro iis, qui ſunt mobiles, atque ſenſiles nimis: inſideant ipſi telluri, & horum pars electrizanda vel ſub conductore ſtatuatur, vel ſub catenula, quæ ab conductore pendeat: tunc electricitas in ipſos aget unice inter permeandum. Nam vapor in hos ægros immiſſus, ex ipſis continue in terram influet, quin ejus ulla fiat congeries. Hæc autem eadem electrizatio augeri poterit, ac minui juxta diverſam tum *corporis diſtantiam* ab conductore, tum vaporis menſuram, qui in conductorem devehatur.

347. Hæc autem omnia dicebamus de poſitiva electrizatione; aliquid nunc addendum de negativa, cujus exiſtentia multis evincitur obſervationibus, indubiiſque. Dicimus hominem poſitive electrizatum, quum ante in ipſum invecta eſt electricitas major, quam ſua naturalis exigat conſtitutio: negative electrizatum eum vocamus, cujus naturalis electricitas arte immi-

nuatur. Innuimus ſupra methodos eas, quibus poſitive quis poteſt electrizari; iiſdem conſtat electrizari hominem poſſe negative; ſi negativa utamur machina. Adſunt enim multiformes tum poſitivæ, tum negativæ machinæ, ut videre eſt apud auctores: ſed & poſſumus machinam ſolitam adhibere, dummodo ab anelectricis eam machinæ partem ſejungamus, quæ conductori vaporem ſuppeditat; eique parti conjungatur electrizandus negative, dum ab anelectricis, & ipſe ſemotus ſit.

348. Verum quidem eſt electricitatem quoque hujuſmodi negativam agere in corpus humanum tanquam remedium aperiens, oſcillationeſque excitans; ideoque, ſiquid ego video, in paralyſi apoplexiam ſanguineam excipiente vel ſemper metuendam, vel ſaltem maxima cum cautione eſſe adminiſtrandam: de materiali enim ſe habet ad eoſdem, ſaltem ex parte effectus præſtandos, quod vapor quamvelociſſime ſe movens in corpus influat, ſive effluat ex ipſo. Sed peculiares quoque electrizationis negativæ utilitates affirmant plures experientiſſimi Viri, quas ut exponamus, aliqua ſunt prænotanda.

Et primo quidem, pars ſubſtantiæ corpus humanum componentis idioelectrica eſt; ſcilicet natura ſua cohibet in ſe vaporem electricum, cujus particulæ particulis ejus ſubſtantiæ immiſcentur, aſſimilanturque ita, ut difficilius ſejungantur: hunc autem vaporem *fixum* dicunt. Pars vero ſubſtantiæ humanum corpus componentis anelectrica eſt: nempe ad inſtar vaſis recipit vaporem electricum, qui in ipſam incurrat, eam rurſus relicturus, ſi deficiente generali electricitatis æquilibrio, in aliud corpus aditum pateat: & hunc vaporem *liberum* vocant.

Quum ergo quis electrizatur poſitive, oneratur ipſe novo vapore libero, cujus pars, uti plerique conjiciunt, aſſimilatur ſubſtantiis idioelectricis hominis; nec ab ipſis avolat, ut vapor liber, quum homo idem iterum conjungitur cum anelectricis corporibus. Contra, quum quis electrizatur negative, expoliatur ipſe, ſaltem ex parte tum vapore libero, tum quoque portione aliqua vaporis fixi, ut aſſerit cum aliis Bertholonus; quæ quidem portio fixi, ut portio liberi, haud redit in corpus humanum ſtatim, atque communicet iterum cum anelectri-

cis. Quare, inquiunt, præter communes utriusque electrizationis effectus; peculiaris effectus est positivæ augere, negativæ imminuere electricitatem corporis humani naturalem. At quidquid BERTHOLONUS conjectet, aliique, ut vim explicent electricitatis negativæ; me quidem illud præcipue commovet, quod in semetipso observabat LICTHEMBERGIUS (t); quod nempe illæsus electrizabatur positive per horas aliquot; at contra negative vix electrizatus angustiis vexabatur, vertiginibusque.

349. Quum itaque plures opinentur nimiam irritabilitatem, nimiamque sensilitatem, ac inde partium spasticam contracturam, atque convulsiones a nimia electricitate pendere; ideo contra hæc vitia affirmant summum esse remedium electrizationem negativam, quæ aptissima est ad nimiam electricitatem naturalem imminuendam. Afferunt enim (u) pluries se observasse eorum tantum mortuorum, qui dum viverent, convulsionibus obnoxii erant, nervos excessive saturatos electricitate. Affirmant in-

(t) Bibliotheque Du Nord Tom. II. pag. 339.

(u) BERTHOLON De L' electricité du Corps Humain Tom. I. pag. 335.

ſuper hujuſmodi electrizationis theoriam apprime cohærere experientiæ: quamplures enim ſpaſmis, & convulſionibus affectos ad ſalutem integram negativa electrizatione reſtitutos fuiſſe teſtantur. Et revera, inquiunt, in ſpaſmodicis morbis, atque convulſivis, ſaltem ſæpius, calida nocent remedia, & phlogiſtica; juvant contra refrigerantia, & antiphlogiſtica: at quid magis antiphlogiſticum, quam negativa electrizatio, dum per hanc verus detrahitur humano corpore electricus ignis? Negativa ergo electrizatio videtur ſatis profutura hemiplecticis ex apoplexia convulſiva, qui ſpaſticis contractionibus, convulſionibus, atque *immodica* ſenſilitate vexantur.

350. Aſt erit utilior tum poſitiva, tum negativa electrizatio, ſiquidem Medici utramque juvent victu, veſtitu, aliiſque idoneis remediis pro rerum exigentia.

Hæc erant, quæ veluti attingere putavi ſuper electricitate. Quumque in dies augeatur utilitas, quam ex electricitate deprehendunt Medici plerique clariſſimi; id ſatis videtur cupiendum, quod hæc omnia generatim apud nos probe noſcantur. Sunt enim inter nos, ut olim

inter exteros, qui medicam electrizationem parvipendunt, ac velut inutilem experti sunt aliquando. Hisce tamen permotus nemo, ut auguror, efficax negligat remedium: si enim Medici, certa quadam constantia, suos compellant ægros ad Machinam electricam, &, quantum Medicum deceat, diligenter omnia perpendant, eo forte deveniemus, ut certius statui possit, quibus ægris, quibusque modis futura sit utilis, sive inutilis, sive nocens electrizatio: nostris hinc ægris quammaximum forte emolumentum, quod ab omnibus mecum cupiendum est.

NOI RIFORMATORI

DELLO STUDIO DI PADOVA.

Avendo veduto per la Fede di Revisione, ed Approvazione del P. *F. Carlo Dom. Bandiera* Inquisitor General del Santo Offizio di *Brescia* nel Libro intitolato: *DE APOPLEXIA PRÆSERTIM NERVEA COMMENTARIUS MS.* non vi esser cosa alcuna contro la Santa Fede Cattolica, e parimente per Attestato del Segretario Nostro, niente contro Principi, e Buoni Costumi, concediamo Licenza alli *Fratelli Pasini* Stampatori di *Brescia*, che possi essere stampato, osservando gli ordini in materia di Stampe, e presentando le solite Copie alle Pubbliche Librerie di Venezia, e di Padova.

Dat. li 28. Settembre 1788.

(Girolamo Ascanio Giustinian K. Rif.
(Zuanne Vallaresso Rif.
(Francesco Pesaro K. Proc. Rif.

Registrato in Libro a Carte 270. al Num. 2536.

Marcantonio Sanfermo Segr.